

חוברת י"ז

קול

יוצאי

קרמניץ וסומסק

בישראל ובתפוצות

קול יוצאי קרמניץ ושומסק

קרעמעניצער און שומסקער

חוברת י"ז, דעמבר 1980

לאנדסלייט שטימע

העפט 17

תוכן הענינים - אינהאלט

עמוד

1	דבר המערכת
2	פון רעדאקציע
4	געשטאלטן פון אמאל - מ. גאלדענבערג
6	משפחת עלי רזניק - מ.
7	די דריי זקני העדה אונדזערע ז"ל - ג.
8	מסיבת חנוכה הראשונה
	א קבלת פנים לכבוד אונדזערע לאנדסלייט, געסט פון אויסלאנד
9	- מאנוס
10	א בריוו פון א ראדיווילער פריינד , מ.ג.
12	זכרונות מאנית המעפילים, יציאת אירופה - תש"ז
14	קרעמעניץ (שיר) - דוד ראפאפארט
15	א רירנדע באגעגניש מיטן חזן מ. ראדזיווילאווער - מאנוס
	דער ערשטער ארויסלאז פון דער יידיש - אוקראינישער
17	העכערער - אנפאנגס שולע 1918-1910
18	מאמר "מקרעמעניצער שטימע" (צלום) - ראזענטאל ז"ל
19	משפחת עובדיס - י. רייך
21	לחם - גורן בצלאל
23	הרוצח הנאצי, פדור גרינטשוק, מהלך חפשי בארה"כ
26	א פראגעמענט פון משה מעדלער'ס אוטאביאגראפיע - מאנוס
29	השלישית וברלה שואב המיס - גורן בצלאל
32	"זכרונות מקרמניץ" (שיר)
33	קרעמעניץ אין "ייווא" און אין "בית-התפוצות" - ראפאפארט
35	מיון טאטענס פאפירענע בריק - ציפע כץ
36	"שישו ושמחו בשמחת תורה" - גורן בצלאל
40	בית ספר "אורט" בקרמניץ - חיים ליכנה (יוקלסון)
41	בספר "מלחמות הגיטאות" - יהושע גולדברג
42	פארשירענעס

עמור

הלכו לעולמם

- 44 אנשי שומסק : אהרון לוקצ'ר; שמעון פלץ; מרדכי רגו (קוריו).
 47 אנשי קרמניץ : שמואל (מילע) בעלאום; שמחה גינזסר (גינצבורג);
 סא"ל מרדכי (בישביון) בר-מור (עשר למוחו); נתן טאקער; צאליק;
 ראובן נעליק.

53 "מזל טוב" ברכות

53 תנחומים

ארגענטינער אפטיילונג:

- 54 "מזל טוב" אויסדרוקן פון צער
 56 "מיט נסים אכער עס דרייט זיך", מרדכי כ"ץ
 59 דין וחשבון כספי

המערכת: מ. גולדנברג, י. רוכל, א. ארגמן, י. גולברג, צ. ברנשטיין, מ. אות-יקר
 ש. סקולסקי, ש. ויסמן, א. מורדיש,
 עיצוב גרפי - א. ארגמן

מחיר החוברת, כולל דמי חכר, 20 שקל - כחול 10 דולר.

כתובת המערכת:

ארגון יוצאי קרמניץ ושומסק, רח' לה גרדייה 67, חל-אביב

הפצה בחו"ל:

William Kogan, 6828 Juno Str.
 Forest Hills, N.Y. 11375, U.S.A.
 Marcus Katz, Pasteur 237, 3e, A. Buenos Aires, Argentine.
 Max Besser, 158 Anderson Ave., Winnipeg 4, Man. Canada.

ד ב ר ה מ ע ר כ ח

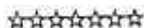
חוברת זו, 17, היא השנייה המופיעה מטעם הארגון המשותף של יוצאי קרמניץ ויוצאי שומסק, וכבר עתה אפשר לציין שהמיזוג עלה יפה, יוצאי שומסק משתתפים בישיבות הועד ובשאר הפעולות, והחברות משקפת עתה גם את עברה של העיירה שומסק, כד בבד עם העבר של קרמניץ, זו גם הסיבה שהיקפה של החברות הוא יותר גדול מהחברות הקודמות.

בנובמבר 1979 ביקרו אותנו חברים זאב שניידר ורעייתו אסתר, ותושבי העיר דטרויט שבארצות הברית. הח' שניידר הוא יוזם הרעיון של הספריה לספרות ההשכלה על שם ריב"ל (ר' יצחק בער לויןזון). הוא בקי מאוד בספרי ריב"ל ומפרסם מפעם לפעם מחקרים בנושא זה בידידש ובעברית, ומעודד אותנו כפיתוח ספריית ריב"ל. לכבודם נערכה ארוחה חגיגית מטעם מכון כץ במנזה של אוניברסיטת תל-אביב, וכן קבלה פנים במועדון שלנו מטעם ועד הארגון בהשחתפות חברי הועד וחברים נלווים במצב רוח מרומם. כפגישות אלו הועלו כמה רעיונות חדשים, אשר בחלקם כבר הולכים ומחשמים. סוכס שיש לפנות במכתב חוזר לאוניברסיטאות שכארה"כ ולבקש מהם ספרים בספרות ההשכלה, כמירה שיש בידם ספרים כפולים. החוזר כבר נשלח, לפי ישימה שהמציא לנו הח' שניידר. וייתכן שתהיינה גם תוצאות, כמו כן הוצע להכין כמרוצה הזמן ספר חדש על העיר קרמניץ וסביבותיה על סמך "פנקס קרמניץ" שיצא בארץ בשנת 1954 ועל סמך ספר קרמניץ שיצא בארגנטינה, ספר יזכור לשומסק, וכן על סמך החומר שהתפרסם ב-17 החברות של ק.י.ק. בפגישה עם אנשי האוניברסיטה העלה הח' שניידר רעיון מקורי, מה בין חירושי ריב"ל לבין משכילי גרמניה.

הח' שניידר תוא עורך-מישנה, יחד עם הסופר סינגאלאוזסקי, של "אונדזער אייגן ווארט" פעריאדישע ליטערארישע העפטר המופיעים בניו-יורק. בחברות האחרונות פורסמו נאמריו של הח' שניידר על משה העם, ועל חיים גראדע, זכר שירים של דוד האפשטיין ז"ל (נרצח ע"י הסובייטים בשנת 1952), היה בעלה של פייגה ביכרמן, ילידת קרמניץ, הגרה כיום כחל-אביב. בסיוע הקרן למילגות מטעם הארגון שלנו, יצאו לאור לאחרונה שני ספרים:

1. "אל-תבוזו לגנב", הותקן לדפוס ע"י ד"ר מנוחה גלכוע, 2. פיוטי אהרן פרץ מחוננים, מהדורה מדעית. הותקן לדפוס ע"י גב' מיכל שרף. קרן המילגות תרמה להוצאת שני ספרים אלה 35+20 אלף \$, שאר הסכום נתרם ע"י מכון כץ של האוניברסיטה. כקרוב יופיע ספר לזכר אמו של הח' שניידר, שתתם לכך 500 דולרים, והשאר יכוסה ע"י קרן המילגות שם הספר לא נקבע עדיין. הח' סקולסקי מכי רצבזיות לשני הספרים הנ"ל, שיורפסו בחוברת 18.
- הסכום כרוטו בקרן המילגות הוא עתה 380,000 \$, מזה ניתן להקצות פרטים בסך 70,000 \$, שני הסכומים דלעיל הם כאומדן, חשבון מדויק נהגה גזברות האוניברסיטה לפרסם בחוליש אוקטובר.

ה מ ע ר כ ח

טייערע לאנדסלייט, ווידער זענען מיר די געסט אין אייערע הייזער און, האפנטליך, געוואונטשענע. ווידער זענען מיר געקומען ארויסרופן אין אייערע הערצער, אין א גרויסער מאס, דאס געפיל פון נאטטאלגיע, איינס פון די נאבעלסטע און שטארקסטע געפילן ביי רעם מענטשן. מיר האבן געפלאנירט דאסמאל ארויסצוגעבן, אנשטאט די העפט, א חמצית פון די אויסגאבן, וואס די קרעמעניצער, די שומסקער און אונדזערע לאנדסלייט, מיט זייערע שותפים פון פאטשאייעו און וויזשעראדעק, האבן פאר דער גאנצער צייט פובליצירט: דריי יזכור כיכער, 16 העפטן "קול יוצאי קרעמעניץ" און אייניקע העפטן פון זכרונות. האט זיך אבער ארויסגעוויזן, אז דער מאטעריאל איז אזוי רייך אז, אפילו, א חמצית שבתמציח וואלט פארפילט א ריק פוך. דערצו האבן מיר נישט די מאטעריעלע מיטלען, אויך פאדערט דאס א לענגערע צייט.

מיר גיבן דא, דערווייל נאר אייניקע אויסצוגן פון דעם מאטעריאל, וואס געפונט זיך אין אונדזערע הענט. בלעטערנדיק נאר א טייל פון דעם געדרוקטן און געשריבענעם אוצר, זען מיר ווי ווייט אונדז איז געלונגען, כאטש נאר אין דמיון, צוריק אויפצושטעלן אונדזער אלטע הייס מיט אירע מענטשן, לעבענס-שטייגער, צויכערנדער נאטור, געשעענישן פרייליכע און טרויעריקע, אנהויבנדיק פון ווייטן עכר ביז דעם טראגישן סוף אירן. טוענדיק דאס, גלוסט זיך אזוי שטארק אייך האבן לעבן זיך, כדי זיך צו טיילן מיט אייך מיט דער גוואלדיקער איכערלעבעניש. יעדעס מאל, ווען מיר טרעטן צו צו דער ארכייט פון ארויסגעבן א נייע העפט, אנשטייט פאר אונדז די פראגע צו מיר וועלן האבן דעם כח דערצו און צו וועלן אונדז קלעקן די געלט מיטלען. ביידע פראגעס זענען, ביז אצינד, געלייזט געווארן דורך אייך, טייערע חברים. כוח שעפן מיר דורך אייער דערמוטיגונג, וואס דרוקט זיך אויס שריפטליך (די בריוו, וואסמיר באקומען פון דאנען און פון אויסלאנד) און ווערטערליך. געלט מיטלען קריגן מיר די לעצטע פאר יאר פון אייך ווי פיל עס ווערט געפארערט פון אייך און אין פיל פאלן נאך מער.

אויך דאס מאל האפען מיר צו געניסן פון אייער שטיצע, וואס זאל גענוג זיין צו דעקן די פילמאכיקע הוצאות, וואס מאכט מיט זיך געבראכט די אינפלאציע און די פארברייטערונג פון העפט. מיר האבן דאסמאל פיל פארגרעסערט דעם יידישן טייל פון דער העפט, קומענדיק אקעגן דער ביטע פון די לאנדסלייט אין אויסלאנד. מיר גלויבן, אז אונדזער ישראלער חברים וועלן דאס פארשטיין און, אויב דאס לייענען יידיש איז זיי שוין שווערליך, איז כאי די אנשטרענגונג כדי צו דערמעגליכן די חברים דארט ביי וועמען די העפטן זענען אזוי טייער, הנאה האבן פון זיי אין דער פולער מאס.

און צום סוף: דער שידוך פון "אירגון יוצאי קרמניץ" מיט דעם שומסקער ארגון האט ביז אצינד זייער מצליח געווען. דאס האט מען געקענט זען אויף די זיצונגען פון פאראייניקטן ועד, אויף די מסיבות לכבוד די געסט פון אויסלאנד און, דער עיקר, פון דער לעצטער אזכרה פאר די קדושים אונדזערע. די באגעגניש פון די קרעמעניצער חברים מיט די שומסקער איז געווען א ברודערליכע, זייער ווארעמע, ווייזט זיך ארויס, אז אזוי פיל פון ביידע זייטן זענען פארכינדן מיט קרובישע בענדער און זייערע ווארעלן שטאמען פון א געמיינזאמען באדן.

לאמיר האפען אז דער סימבאלישער נומער 18-ח"י
 וועט אנדז ביישטייען און מיר וועלן אלע צוזאמען רערלעכן צו זעען פאר זיך די העפט
 "קול יוצאי קרמניץ" ח"י, 18, אין א ישראל פון שלום און רו .

ש נ ה ט ו ב ה ל , י ל נ ו

000000

געשטאלטן פון אמאל

יך דער אפטיילונג "געשטאלטן פון אמאל" גיבן מיר דאסמאל די בילדער פון זיידע רויט.
זכרנו לברכה.

זיידע רויט, ווי מיר זעען אים דא, א ייד מיט א הדרת פנים, האט זיך זיין גאנץ לעבן, ביז דער רעוואלוציע, פארנומען מיט פארמיטלונג פון קויפן. יון פארקויפן גיטער און איז באוואוסט געווען צווישן די גרויסע פארמיטלער אין דרום רוסלאנד. אין זיין בארינג מיט די רומישע גוטבאזיצער, האט ער פון זיי איבערגענומען זיידע גאסט - פריינדליכקייט און ברייטע האנט, און דאס איבערגעגעבן זיינע קינדער. די עלטסטע טאכטער זיינע, סאבאל, האט חתונה געהאט פאר קלינגערן, א זון פון דער דוכנער ראגאטקע. געווען איז דאס א משפחה פון וואלד - הענדלער פון דורי דורות.

דאס יונגע פארפאלק קלינגער האט זיך באזעצט אין סמיגע, א קליינע באן-סטאנציע אינמיטן מלוכה-וואלד, כשכנות פון א גרויסן טארטאק. קלינגער האט זיך פארנומען מיטן עקספעדירן קיין אויסלאנד די ברייטער און קלעצער, וואס דער טארטאק האט פראדוצירט. די פארוואלטונג פון וואלד און טארטאק האט צו דער דיספאזיציע פון די קלינגערס געשטעלט א רחבותדיק הויז און א ביורא באענט צו דעם. דאס הויז און ביורא האבן זיך געפינען אויף א מרחק פון א הונדערט מעטער נאר פון דער באן - סטאציע און דעם געדיכטן סודות-פולען וואלד אט צו דעם גן-עדן ווינקל, ווי דאס ארט האט בא מיר, אין 8 יעריק קינד, אויסגעזען,

האט מיר מיין באבע געבראכט אין איינעם א זומער. זי איז, צוזאמען מיט סאבאלס מוטער איינגעלאדן געווארן אויף אייניקע וואכן צו די קלינגערס, געווען איז דאס אייניקע יאר פאר דער ערשטער וועלט-מלחמה צווישן די ליכטיקע טעג פון מיין קינדהייט זענען די טעג, וואס כהאב דארט פארבראכט, פון די ליכטיקסטע. דאס גליק האט זיך אבער אינמיטן איבערגע ריסן, צוליב דעם טראגישן טויט פון זיידע'ס פאטער אין קרעמעניץ. וועגן דעם אין וועגן אנדערע טראגישע געשעענישן אין יענעם זומער כא אונדז אין שטאט, געשעענישן וואס האבן אויסגעזען, ווי א פאראויסזאגונג פון די שווארצע, כלוסיקע כמארעס, וואס רוקן זיך אן אויפן הימל פון דעם צוואנציקסטן יארהונדערט, א צווייט מאל.
דא וויל אין אונדזערע טייערע ליינער איבערגעבן די דראמאטישע געשיכטע, וואס האט פאסירט מיט אפאר און דרייסיק יאר שפעטער מיט רוזיען, די עלטסטע טאכטער פון די קלינגערס, זיידע רויט'ס אייניקל.

קרעמעניץ איז באוואוסט מיט איר כארג "כאנע" און "פאטיק". אבער פיל וויכטיקער און פאר דער יידישער באפעלקערונג דארט געווען דער כארג "ווידומקע" מיט די פילע וועלדלאך אין טאלן, מיט זיינע צויבערנרע ווינקעלאך זומער און ווינטער. אויף האט דעם כארג פלעגן א צאל פויערים פארדינגען צימערן אויף דאטשעס פאר קרעמעניצער יידן און פארדי שכנותדיקע שטעטלאך.

כאס אנהויב פון כארג האט זיך געפונען די ווירטשאפט פון ביקאווסקי, דער רייכסטער פויער דארט. ער האט אויפגעבויעט בא זיך אין הויף א הויז מיט א צאל צימערן פאר די דאטשניקעס. אט דער ביקאווסקי האט געשט פאר א גרויסן שונא-ישראל. אין דעם האבן מיר זיך, די קינדער וואס האבן מיט זייערע מוטערס געוויינט אויף די דאטשעס אין פארלויף חוץ א פאר זומערן, איבערצייגט פון זיין באציונג צו אונדז. אונדזער שנאה צו אים איז אלץ געוואקסן, באזונדערס, ווען מיר האבן אין זיין הויז ענדעקט א כינטל צייטונגען, וואס די פאטשאייערע לאווע פלעגט ארויסגיבן אונטערן נאמען "פאטשאייערע ליסטאק". געווען איז דאס א שווארצמאדיקער פאמפלעט, וואס האט אפען גערופן צו פאגראמען. דער האס אונדזערער צו ביקאווסקי האט זיך איבערגעטראגן אויך אויף זיינע צוויי זין, צוויי הויכע אין געזונטע ווי ער שקצט.

אויפן פאן פון דעם דערציילטן דא איז באזונדערס אינטערעסאנט די שילדערונג פון אונדזער לאנדסמאן, יוסף שיפריס, ווי איך האב זי געערט פון אים נישט לאנג. אין יאר 1946 האט יוסף באזוכט קרעמעניץ. אנגעשפארט אויף א פארקן האט ער מיט שרעק באטראכט די נאך נישט דערווייטערטע רעשטלאך פון פארברענטן געטא. פלוצעם האט ער דערפילט איין ארויפגעלעגטע האנט אויף זיין פליצע. געווען איז דאס א יונגער אוקראינער וואס האט מיט אים געשפילט פוטבאל און נאכער צוזאמען מיט אים געריינט אין דער רויטער ארמיי. דער אוקראינער האט אים פארקעטן צו זיך א היים אויף דער ווידומקע. אויפן צווייטן טאג האט אים דער אוקראינער גערופן עפעס ווייזן. זיי זענען ביידע געקומען ביז ביקאווסקי ווירטשאפט. אין הויז דארט האבן זיי געטראפן ביקאווסקעס עלטסטן זון (זיין פאטער האט שוין נישט געלעבט) און רוזיע קלינגער. אלע צוזאמען זענען זיי, אויפן פארשלאג פון רוזיען, אוועק סיף אין גארטן און צווישן הויכע און געדיכטע קוסטן דערזען דעם גוט פארמאסירטן כונקער, אין וועלכן דער יונגער ביקאווסקי האט רוזיען אויסבאהאלטן אלע יארן פון דער נאצישער הערשאפט.

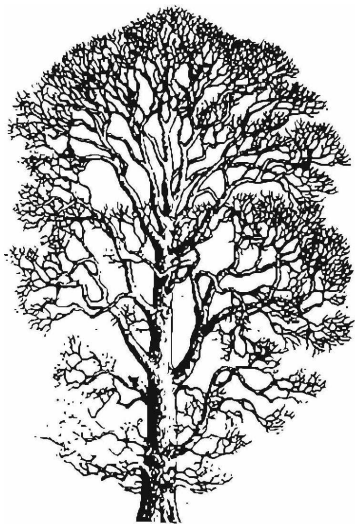
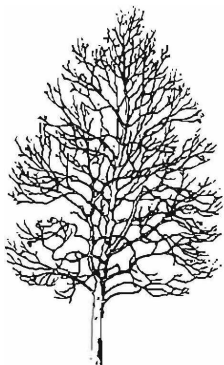
דער "פאטשאייערע ליסטאק", און דער אנטיסעמיטישער גיפט פון פאטער האבן נישט מצליח געווען צו פארדארבן אין זיינע זין דעם מענטשליכן געפיל, וואס האט זיך דא אויסגעדריקט אין זיין שענסטער פארם. בשעת יוסף'ס באזוך זענען שוין רוזיע קלינגער און ביקאווסקי געווען מאן און ווייב, ביידע זענען שוין נישט באם לעבן.

זאלן מיינע ווערטער זיי און אלע אומגעבראכטע נייטגלידער פון די משפחות רויט-קלינגער דינען אלס מצבה

"למנחה מזכרת אהבה, לבת היקרה פיינהלע חחי, לחתני היקר יחזקאל שיחיה ולבנם היקרה והנעימה שרהלע חחי מאת הוריהם אליהו ורחל רזניק ומאת אחותכם, גיטלס ובנם היקר, רבקה ויצחק גולדשטיין, ערב חג הסוכות דשנת תרצ"ו, 30/11 1937 פה קרמניץ."

ההקדשה הזאת על גבו של הצילום בכתב-יד יפה של אלי רזניק מעידה על יהודי משכיל בחברת חלק ממשפחתו. הוא היה שנים רבות חבר פעיל בוועד הציוני, כצעירותו היה מורה פרטי ליידיש. מתפללי בית-הכנסת החסידי (חסידישע שילעכל) זוכרים היטב שהורות לו היחה רבה מאוד השמחה שט בשמחת חורף. הוא היה בין אלה שכאותו יום היו מצליחים להרקי יתודיס קשישים בהתלהבות אחרי כל הקפה. כולם מצאו את מותם הנורא יחד עם כל יהודי קרמניץ חגצב"ה.

די דריי זקני העדה אונדזערע זייל

די פאטאגראפיע איז אויפגענומען געווארן אויף איינע פון אונדזערע חנוכה מסיבות אין חל-אביב. וועגען יעדען איינעם פון זיי און זיין געזעלשאפטליכער טעטיקייט אין הרעמעניץ און אין די פלעצער אין וועלכע זיי האבן זיך אויפסניי באזעצט איז רא וואס צו דערציילן.

פון לינקס: דער שוחט ר' רוד שיכמאן. מין הרעמעניץ האט ער מיט זיין פאמיליע עמיגרירט קיין ארגענטינע. דארט איז זייער הויז געווען לאנגע יארן דער ערשטער עטאפ, די ערשטע היים, פאר נייע הרעמעניצער עמיגרנטן. נאך דעם עולה זיין קיין ישראל צוזאמען מיט זיין זון, יהודה קויפמאן (שיכמאן) מיט זיין פאמיליע האט ער, ווי נאר דאס שוואכע געזונט ווינס האט אים דערלויבט, אויך דאזיר אפגעגעבן מיט צרכי ציבור.

וועגען א. פישרמאן, אין מיטן, און זיין איבערגעגעבענער ציוניסטישער טעטיקייט אין הרעמעניץ ווייסן מיר אלע. ער אויך האט זיך אין ישראל אפגעגעבן צו געזעלשאפטליכער טעטיקייט אין די גרעניצן פון זיין וואוינארט.

וועגן דוד רובין, דעם פילזייטיקן משכיל און זיינע קינדער, זייער אלעמענס ראל אין הרעמעניץ פאר דער שוואה און די ערשטע צו זיין דערט נאך דעם חורבן איז איבעריק עפעס צו זאגן דא. די שפורן פון דודס פערער געפונען זיך אין אייניקע פון אונדזערע אויסגאבן. אויך געפונט זיך אין אונדזערע הענט אייניקע פון זיינע כתב-ידן, וועלכע מיר וועלן מיט דער צייט אויסנוצן.

מסיבת זמזמה הראשונה של אירגוננו בשנת 1941.
בבית החייל הישן כביבר דיזנבורג.

יושבים עם הגב אלינו משה קרמנסטסווסקי, השורה השנייה: מטמאל לימין, ולברג, מוזננסקי ז"ל, יעקב שפיר ז"ל, הקרנין והשחקן אליהו גולדנברג ז"ל, מבילוזורקה. שהשתתף במסיבה בחור בו-עיר קרוב ואדם רבוח לחוכמות הערב. אחריו מנחם גולדנברג, יצחק רובל, חנה גולדנברג, אשה מוזננסקי (מהכח אפרום) - ז"ל, לאה גולצברג, קלרה זע (מהכח אוידלמן), שורה שלושית מטמאל לימין: על יד העמוד עומדים: רינה ברנסטין ז"ל, סניה קסלר, רחל נדיר (אויסקר) - יושבים: אוליה פולטורק, לאה קלורפין, חנוליה שפיר (פולטורק), משה שניידר ז"ל, יצחק גולצברג, עומד: דורה מורן (מלרמן) ליוב קוטליר ז"ל, מאחורי רבדה חורן יושב לזעזע בריק ז"ל.

פפפפ

פפפפ

פפפפ

א קבלת פנים לכבוד אונדזערע לאנדסלייט, געסט פון אויסלאנד,

וואלף שניידער און זיין פרוי פון אמעריקע און ישראל לייכל פון ארגענטינע.
וואלף שניידער און זיין פרי האבן באזוכט ישראל שוין עטליכע מאל. יעדעס מאל ווען זיי
קומען, געבען זיי ביידע אפ א היפּשן טייל פון זייער צייט אונדזער אירגון, וועלכער
ווערט אלע יארן דורך וואלפן געראטן און, אין א געוויסער מאס, דירעקטירט, פון ווייטן
דעטראיט. יעדער כאטש זיינער ברענגט מיט זיך מיט עפעס א רעיון, וואס גיט א שטויס צו
וויכטיקע שריט פון דעם אירגון. מיר האבן וועגן זייערע כאטש און וואלפס אנטייל אין
אונדזער טעטיקייט געמאלדן במשך פון דער צייט אין אונדזערע העפטן.
דאסמאל איז דער באזוך פון די שניידערס געווען זייער א קורצער, אבער פאר אונדז זייער איין
אינטענסיווער. מיר האבן געהאט מיט זיי אייניקע באראטונגען. דער "מכון כ"ץ" פאר דער
אויספארשונג פון דער העברעאישער ליטעראטור" באס חל אביבער אוניווערסיטעט האט איינגעארדנט
לכבוד וואלף שניידער און זיין פרוי א פייערליכן מיטאג מיטן אנטייל פון די פירער
פון מכון פארשטייער פון דער אוניווערסיטעט ביבליאטעק, און אייניקע פון אונדזערע חברים.
שניידער, ווי באווסט, איז געווען איינער פון די איניציאטארן פון דער לעוויןזאן
ביבליאטעק לזכר קדושי קרעמעניץ ב"י תל-אביבער אוניווערסיטעט, ער איז שוין זייט אייניקע
יארן דער מיט-רעדאקטאר פונם ליטערארישן חודש זשורנאל "אונדזער אייגן ווארט" וואס
דערשיינט אין ניו-יארק. זיינע וויכטיקע עסייען אויף ליטערארישע טעמען, דערשיינען
אין יעדן זשורנאל, כמעט. דעם לעצטן אונדז פאר זייער אפפארן פון ישראל האט דער ועד
איינגעארדנט א פייערליכן געזעגנונגס אונדז לכבוד די שניידערס און ישראל לייכל אין
סעמינאר הקיבוצים מיטן אנטייל פון ועד אין די קרובים פון די געסט. די אטמאספער פון
אונדז איז געווען א גאר ווארעמע און די שטימונג א דערהויבענע ביז גאר. דאס האט זיך
אויסגעדיקט אין די דברים היוצאים מן הלב פון לייכלען און שניידער, פון אייניקע חברים
ווי אויך אין די נאטטאלישע לידער, וואס די חברים האבן געזינגען כצווחא מיט יוגנטליכן
ברען אין בענקשאפט. זייער רירנד זענען די בריוו, וואס זענען צו אונדז אנגעקומען כאלד
נאך דער מסיבה פון די שניידער'ס. גענוג צו ציטירן אייניקע זאצן פון ערשטן בריוו נאר.
"מיינע ליבע קרעמעניצער אן שומסקער פריינט און חברים, אלע מיט וועמען איר און מיינ
פרוי האבן געהאט די זכיה זיך צו טרעפן אויף יענעם אומפארגעסלעכן אונט". נאך דער
הארציקער ווענדונג שילדערט שניידער אין זיין שיינעם יידיש, וואס זיי האבן אויף דער
באגעגניש איבערגעלעבט. און ער פארענדיקט: "... יענער אחנט האט זיך טיף איינגעקריצט
אין אונדזערע הערצער און וועט שטענדיק ווארעמען אונדזער געפיל און רצון זיך צו טרעפן
מיט אייך נאכאמאל און נאכאמאל. מיר דאנקען אייך, טייערע, פאר דער געלעגנהייט,
וואס איר האט אונדז געגעבן זיך צו טרעפן מיט אייך און אייך מקבל פנים זיין, ווי
קרובים אין אונדזער קרעמעניצער שומסקער משפחה..."

דאס, זעט, האט איבערגעלעבט דער גאט ישראל לייכל. אין די בריוו וואס מיר באקומען

פון ארגענטע פון ציפורה און מרכי כ"ץ און פון חנה מיט חיים פיער שילדערן זיי די באגייסטערעטע באריכטן וואס לייכל גיט איבער, בא פארשידענע צוזאמענשטעלונגען וועגן די באגעגנישן זיינע מיט די קרעמענעצער אין ישראל און, באזונדערס, וועגן דעם געזעגנונגס אונט אין פעמינאר.

לאמיר האפען אז מיר אלע אנוועזנדע אויף יענער מסיבה וועלן דערלעכען צו באגעגענען זיך מיט די שניידערס און לייכלן אויף זייער נעכסטן באזוך אין ישראל, וואס וועט זיכער קומען.

מ.ג. א בריוו פון א ראדיווילער פריינד

דער אויטאר פון דעם בריוו, וואס מיר גיבן דא, לייב אייזין, איז דער זייער טיכטיקער פארזיצער פון דעם אירגון יוצאי רדזיכילוב אפריינד פון אונזער אירגון. אייזין איז געווען צווישן די אנטלאפענע קיין קרמניץ יידן פון ראדיוויל, ווען די עסטרייכישע ארמיי האט זיך אין 1915 דערנענט צו זייער שטעטל און די סכנות, וואס האבן געדראט זייער לעבן אין גוטס, מצד די אפטריוטענדע קאזאקישע אידעס, איז געהאנגען איבער זייערע קעפ, בעזשענצעס, פליטים, האט מען די אנגעקומענע משפחות גערופן. זיי זענען גאר ווארעם אויפגענומען געווארן דורך די יידישע איינוואוינער, באזונדערס טעטיק אין דעם הינזיכט איזגעווען די יונגע אינטיליגענץ *. א טייל פון די ראדיווילער זענען פארבליבן אלס באשטענדיקע, זייער געוואונטשענע, חושבים אין קרעמעניץ. און די, וועלכע האבן זיך, מיט דער צייט, אומגעקערט צו זייערע, טיילווייז רואינירטע הייזער, האבן ביז דעם גרויסן חורבן אנגעהאלטן א פריינדליכע אין יונגע פארבינדונג מיט די קרעמעניצער יידן. די שארית הפליטה פון זיי, דא אין ישראל און אומעטום צווישן זיי לייב אייזין, טוען דאס עד היום הזה.

* אין "פנקס קרעמעניץ" זייטן 60-61 האט מנחם גולדארט פון תל-אביב, געגעבן איין אויספירליכן און אינטערעסאנטן באריכט "העזרה לפליטים בימי מלחמת העולם הראשונה". גולדארט איז געווען א ראדיוויליווער חושב, א נאענטער קרוב פון די פרשנבורג ז"ל.

השנה היא שנת 1947. רכבות יהודים שנשארו בחיים בארצות מזרח אירופה ובמיוחד כבדית המועצות מתקבצים בגרמניה במחנות שאורגנו עבורם ע"י צבא ארצות הברית. רוב היהודים כמהים לעלות ארצה, אבל שערי הארץ סגורים, פרט למספר קטן של סרטיפיקטים שהוקצבו ע"י השלטון המנדטורי בארץ.

מוסדות ההעפלה החליטו להגביר את קצב ההעפלה ובשנת 1947 באמת הוכפל מספר המעפילים. בסוף 1946 נרכשה ע"י המוסדות אניה נהר כשם "פרזידנט וורפילד". היתה זאת אניה בת 30 שנה, המיועדת לנסיעות קצרות, חלקה העליון (3 קומות) בנוי מעץ ובה מקום, כחנאים רגילים ל-500 איש לכל היותר. בזמן מלחמת העולם השנייה הושאלה האניה לאנגליה ואז בפעם הראשונה חצתה את האוקיינוס. אחרי המלחמה הוחזרה לארצות הברית ונמכרה ע"י בעליה לגרוטאות. מפרוקה הצילו אותה מוסדות ההעפלה.

אחרי תיקונים והתאמה למטרתה החדשה ותלאות מרובות הגיעה האניה לצרפת ושם היתה צריכה להתקיים העלאת המעפילים.

צרפת הוותה רק תחנת מעבר לעליה ב' ולא היה בה מספר מספיק של עולים, ולכן חייבים היו להביאם מגרמניה. בדרכים ולא דרכים הצליח "המוסד" להשיג משלטונות צרפת רשיון כניסה מגרמניה ל-1,700 איש (עובדים כביכול). על סמך רשיון זה היה על "המוסד" להכניס לצרפת 4,500 איש, מספר עולים שהיה על "יציאת אירופה" להוביל. הדבר נעשה כך: על סמך הרשיון המקורי הוסע המשלוח הרשמי ברכבת בהשגחת הצבא האמריקני, ובאותו הזמן, על סמך צלום הרשיון הוסעו במכוניות משא משלוחים בלתי-לגליים, בהשגחת אנשי "המוסד", מחופשים לחילים אמריקניים. התחבולה הצליחה, אמנם לא כקלות ולא לגמרי חלק, אבל בסופו של דבר כל המשלוחים הגיעו לצרפת והתמקמו בסביבות הנמל מרסיי.

אחרי הכנת האנשים והתעודות, הועלו האנשים ביום 11.7.1947 על האניה. באותו יום היתה שביתת תחבורה בצרפת, אבל מטה השביתה נתן התר מיוחד לנהגי משאיות להוביל אותנו אל האניה.

מהרגע שהאניה הגיעה לים התיכון היא היתה בהשגחתו של הכיון הבריטי, שהכין את מטרתה והשלטונות הבריטיים הפעילו לחץ כבד על איטליה ואחרי כן על צרפת, שלא יאפשרו את יציאת האניה לים. ואמנם גם אחרי שהעולים היו כבר עליה, הצליחו הבריטים להשיג משלטונות צרפת איסור הפלגה ומנעו מהאניה נווט וגוררת, שבלעדיתה אין לעזוב את הנמל. המצב היה ללא מוצא. נווט שנשכר באופן פרטי בשכר אגדתי לא הופיע ואז מפקח האניה (מטעם ההגנה), עם רב החובל (איש פלמ"ח) החליטו להוציא את האניה ככחות עצמם, דבר מסוכן וללא תקדים. לפנות בוקר נחתכו כבלי הקשירה והאניה נסתה להפלג. לרוע המזל היא עלתה על שרטון ביציאה מהנמל. כשהיה נדמה שכל העבין נכשל, הצליח צוות האניה, בחמרונים שובים, להוריד אותה מהשרטון והאניה הפליגה לים הפתוח. נשמנו לרווחה - אנו בדרך ארצה. על האניה היינו 4,515 איש: 1,561 גברים, 1,282 נשים (מזה עשרות בחישי הריונס האחרונים), 655 ילדים ו-1,017 נערים. כשליש מהמעפילים היו חברי קבוצים ותנועות נוער. כפי שנוכחנו בדיעבד לדעת היינו באניה 5 בני קרמניץ: שמואל גון ז"ל, מאיר גולצר ואשתו לעתיד מנדל, חנינה ואבי.

הצפיפות על האניה היתה רבה. נשים הרוח וחולים שלא אושפזו בבי"ח של האניה שוכנו בתאים וכל יתר המעפילים סודרו על דרגשי עץ שנבנו בשלושה מפלסים. בכדי להגיע למקום לינתך היה עליך לזחול פנימה ולשכב אחד בצד השני, לשבת היה בלתי אפשרי. למי שלא הספיק מקום על הדרגשים ישן על הספור.

האנשים על האניה היו מסודרים בקבוצות של 30 איש. ראשי הקבוצות דאגו לקבלת אוכל, מים, תורנויות וסדרנות. למרות הצפיפות הרבה נשמרו סדרי החיים, הצביר הקפיד למלא אחרי הוראות פיקוד האניה שנמסרו ברמקול ובעתון שהוצא ע"י הנהגת המעפילים בשפות שונות והודבק על הקירות.

מאות סבלו ממחלת ים וחוסר אויר, על הסיפון היו הקבוצות עולות כטרוגין, בגלל חוסר מקום, אבל האמון באנשי ההגנה והאמונה שבעוד שבוע נהיה בארץ - השכיחה את הקשיים והסבל. ככדי להנעים את הזמן היו ברמקולים סיפורים אודות הארץ ושירים עבריים.

מרגע שיצאנו את הנמל לוותה אותנו אניה מלחמה בריטית ועם הזמן הצטרפו אליה עוד 5 אניות.

כמקובל באניות ההעפלה, התכוננו להתגוננות אם האנגלים יתקיפו אותנו כשנגיע למים טריטוריאליים של ארץ ישראל. הסיפון חולק לקטעים ולכל קטע נקבעה הקבוצה שעליה להגן בכוח העת. כנשק הגנה הוכנו תפוחי אדמה, קופסאות שמורים, בקבוקים וכו', נשק חם לא היה לנו ואסור היה לשימוש.

בתכנית פקוד האניה היה לפרוץ את 5-7 המיל של מים טריטוריאליים ע"י ביצול מהירות האניה ותכונתה, שהיא לא יושבה עמוק במים, לכן יכלה להתקרב לחוף, כנגוד לאניות המלחמה שהן כבדות ויושבות עמוק במים. כתאום עם ראשי ההעפלה בישוב, על האניה היה להגיע לחוף בת-ים או ח"א.

כלילה מן 17 ו-18 ביולי התקיפו אותנו אניות המלחמה, מחוץ למים טריטוריאליים כשהיינו כ-25 מיל מחוף, בנגד לחוק הבינלאומי. ההתקפה נמשכה כשעתיים, החיילים השתמשו בגזים ופתחו באש וברגע שהחיילים הצליחו לעלות על האניה הרביצו באלות. היו לנו 3 הרוגים ועשרות פצועים. בגלל הגיחות של משחתות המלחמה נשברו דפנות של האניה, המים חדרו פנימה והיתה סכנה של טביעה. חלק מהפצועים היו זקוקים לעזרה רפואית דחופה בבית חולים. מסיבות אלו החליט מפקד האניה להפסיק את ההגנה ולשוט לנמל חיפה, לפי הוראות האנגלים. לולא ההתקפה מחוץ למים טריטוריאליים, היו שעתיים של מאבק מספיקים לנו להגיע לחופי הארץ, ושם חיכו לנו המוני תושבי הארץ.

לאנגלים נגרמו אבדות. אחדים מהם נהדפו ונזרקו לים, אחרים נפצעו או נלקחו לשבי. רצועים, עיפים ומאוכזבים מכשלון הפריצה הגענו לחיפה. כדי להרדים את עירנותנו ולמנוע התנגדות חילקו לנו האנגלים כרוזים, בו הם מבטיחים צער שאין באפשרותם כרגע להשאיר אותנו בארץ ונאלצים להעבירנו זמנית לקפריסין, דבר כפי שנוכחנו כעתיד, היה שקר.

אחרי חפוש אישי מדוקדק הועברנו ל-3 אניות גרוש, החפצים האישיים שלנו (10 קל. לאיש שהורשינו לקחת כזרפת ל-"יציאת אירופה" נלקחו מאתנו והועברו במרכז לאניה, אחרי 24 שעות של הפלגה כבר ידענו שהיעד הוא לא קפריסין, אבל לא ברור היה לאן מובילים אותנו. רק אחרי זמן מה הודיעו לנו שמחזירים אותנו לצרפת.

א רירנדע כאגעגניש מיטן חזן מ. ראדזיווילאווער

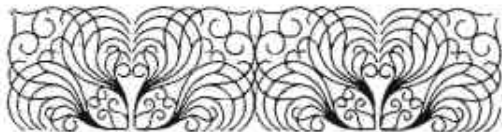
מיטן חזן ראדזיווילאווער פון גיו-יורק האבן מיר, די חברים פון אונדזער ועד, זיך באגעגנט אין סעמינאר, צוריק מיט עטליכע יאר אויף איין אפיציעלער קבלת פנים לכבודו. פאר דער דאזיקער צייט האבן מיר געהערט פון אים נאר דאס, אז ער פירט אויס דעם ריטועלן טייל פון די יערליכע אזכרות, וואס ווערן איינגעארדענט דורך די קרעמעניצער אין ניו-יורק לזכר די קדושים אונדזערע. אין איין שיינס פרימארגן, צוריק מיט רריי וואכן, קלינגט בא מיר דער טעלעפאן. געווען איז דאס א רוף פון ראדזיווילאווערן, אז ער וויל מיך זען צומארגנס אין "הילטאן". אזוי פריינדליך און היימיש האבן געקלונגען זיינע רייז, אז כ'האב מיט אומגעדולד ארויס געקוקט אויף דער כאגעגניש. און זי איז געווען פיל הארציקער און רירנדער, ווי להאב מיר געקענט פארשטעלן.

די דריי שעה אין צימער פון האטעל זענען דורך אומבאמערקט. נאר 5 יאר איז מאטוס ראדזיווילאווער אלט געווען, ווען מהאט אים, אלס יתום, געבראכט פון שומסק צו זיין זיידן בערל באראץ, וועלכער האט געירשנט דעם פאסטן פון קאזיאנע ראבינער שמחה באראץ, פאר דערציונג. מאטוסעס פאטער איז אומגעקומען כעת דעם צוזאמענשטויס פון צוויי כאנען אין רודניא - פאטשאיעוו, אין וועלכן 50 פערזאן זענען דערהרגעט געווארן, צווישן זיי צוויי קרעמעניצער: לייבל און ביאלער און איין שומסקער, מאטוסעס פאטער. מאטוסעס מוטער איז פארבליבן אין שומסק מיט 2 קינדער.

נאר 10 יאר, די ערשטע יארן פון זיין לעבן, האט מאטוס פארבראכט אין קרעמעניץ אונטער דער ווארעמער השגחה פון זיינע קרובים. אבער אט די יארן האבן זיך ווי ער זאגט טיפער איינגעקריצט אין זיין הארצן, ווי אלע אנדערע. פון דעם האטעל צימער האט זיך פאר אונדזערע אויגן אנטפלעקט א וואונדערלעכער פייזאזש פון בלויזען, רוהיקן ים און אויף זיין פאן האבן זיך פאמעלעך געביטן פאר אונדזערע אויגן געשעענישן פון א מאל, געשטאלטן פון בית ספר "תרכות", ווי מאטוס האט געלערנט און דער שיינער ארום פון דארטיקער גאטור, וועלכע מיר האבן ארויפגעבראכט אין אונדזער, דורכאויס עמציאנאלן, געשפרער.

באס געזעגענע זיך האט מאטוס מיר געשענקט זיינעם א בוך, געשריבן אין ענגליש אין א רייכער אויסגאבע. וועגן דעם בוך, אונטערן נאמען: "אצינד אדער קיינמאל נישט", וואס איז דערשינען צוריק מיט עטליכע מאנאטן שרייבט דער קריטיקער, א. שרייבער, אין דעם וואכן זשורנאל "אלגעמיינער זשורנאל" צווישן פיל אנדערעס"... דאס ענגלישע בוך פון דעם וועלט באדימטן עמוד-קינסטלער, חזן מתחיהו האט א גאר שטארקן אפריף און ווערט געלייענט פון טויזענטער מענטשן איבעראל מיט גרויסן אינטערעס" און ער גיט צו "דאס איז צום ערשטן מאל וואס א חזן פארפאסט א בוך אויף א פאליטישער טעמע..." מאטוסעס שטעלונג צו די הארבע פראבלעמען פון אמעריקע באס איצטיקו מאמענט, וואס ער ווייזט ארויס אינדעם בוך, האט ארוסגערופן א גוטן אפלאנג בא א טייל פאליטיקער, ווי סענאטאר ושעקסאן, סענאטאר פעטריק, מאינינען ראבערט וואגנער און אנדערע."

אין דעם בוך, וואס ענטהאלט 220 זייטן, גיט דער פארפאסער אפ די ערשטע 75 זייטן, דער געטיכטע פון קרעמעניץ, באגלייט מיט אייניקע בילדער - זייער שפאנענד איז די שילדערונג פון זיין אנטלויפן צופוס פון לעמבערג קיין קרעמעניץ. ער און אייניקע פון זיינע פריינד, וואט האבן מיט אים דורכגעמאכט דעם געפערליכן זועג זענען אנגעקומען קיין קרעמעניץ, דעם 13 יולי 1941. אין שטאט איז אלעס געווען געשלאסן אין גאס האט מען נישט געזען קיין מענטשן. די לעצטע ציוויילע און מיליטערישע אמטן האבן זיך פיבערהאפט געפאקעוועט. פון די בערג ארום האבן די לעצטע רוסישע איינהייטן באשאסן די אנגרייפנדע דייטשן, כדי צו באשוצן די אפטרעייטנדע טיילן. נאך א קורצע רו אין זיין מומעם הויז האט מאטוס זיך געלאזט לויפן ווייטער, וואו ער איז געקומען איז שוין געווען אקופירט דורך די דייטשן. און טאקי אין די אקופירטע, אוקראינישע געביטן האט מאטוס זיך געראטעוועט, א דאנק זיין לעבענס - חכמה און גלויבן ווי ער זאגט, אין דער אומבאדינגטער מפלה פון די נאציס. די עטליכע שעה אין האטעל האבן אונדז ביידע שטארק דערנענט און כגלויב אז מיר וועלן די באגעגניש קיינמאל נישט פארגעסן.

דער ערשטער ארויסלאז פון דער יידיש - אוקראינישער

העלערער אנפאנגס שולע 1818-1919

דער פארוואלטער פון דער שולע, קרייטשמאר, זיצט צווישן די

צוויי לערערנס פון די עלטערע חברים אונדזערע וועלן אייניקע געפונען דא זיך אליין זייערע לערער און אנדערע, זייערע חברים און באקאנטע, וואס נאר א טייל פון זיי זענען נאך בין החיים, ביז 120.

דער ערשטער פון די וואס זיצן אויף דער ערד איז שמואל ראפאלוביטש (טשערעפאשניק) עולה געווען קיין ישראל פון ארגנטינע. ער האט אונדז די בילד איבער געגעבן דער צוויטער איז ישראל בעקער ז"ל, נאך אים יהודה קאופמאן (שיכמאן) עולה געווען פון ארגנטינע, דער לעצטער, דוד לערער, פון דער דוכנער ראגאטקע. זיין גורל איז נישט באוואוסט.

שמואל ראפאלוביטש און קאופמאן געהערן צו

די עולים, וואס האבן אין ישראל געשלאגן טיפע

ווארצלן, זיי און זייערע קינדער. שמואל

טשערעפאשניק וואוינט אין נחניה און איז זייער טעטיק

אויף געביט פון יודישן קולטור-וועזן. מיט זיין

אינצייאטיוו איז ביי דער נחניער אפטיילונג פון

דער "יידישער קולטור געזעלשאפט" אין ישראל,

געגרינדעט געווארן א כאר אין א דראמאטישער

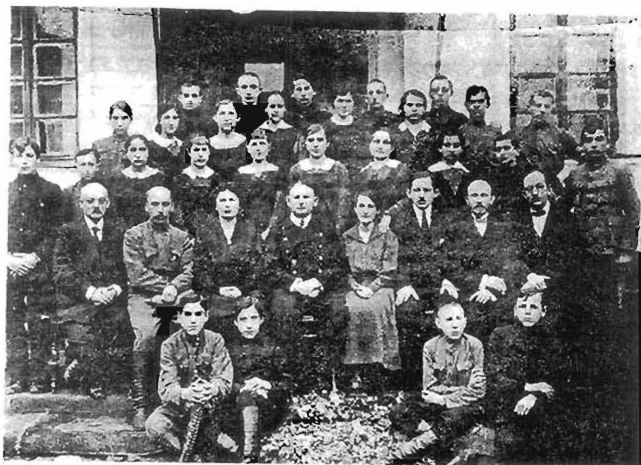
קרייז, וועלכע טרעטן אפט ארויס אויף אונדען, וואס די מועצת פועלי נחניה ארדנט איין.

ער אליין טרעט ארויס מיט דערפאלג מיט דורך אים געשאפענע, פעליעטאנען, קאופמאן מיט זיין פרוי

גיבן זיך אפ מיט אנסארבירן, געזעלשאפטליך, נייע עולים פון ארגנטינע און רוסלאנד.

זייער ווארעם הויז איז א בית ועד פאר עולים און פאר די פיל באקאנטע זייערע. עס ווערט נא

זיי איינגעארדנט מוזיקאלישע אונדן, שירה בציבור און לעקציעס פון געזעלשאפטליכע טוער.

הרעמעניצער שטימע

דאס יודישע קרעמעניי אין ליכט פון די 60-66 מע יאהרען.

אין דעם ארגאן פון רובישען יודענטום גראוואויעט פון יאהר
1860 35. חקלכער האט ערשיינט אין אדעס געפונען מיר א
אפשטאמונג פון נייטינגען אין עקאנאמישע לעגען פון קרעמעני-
צער יודען אין יענע יאהרען.

מיר ציטירען דא די וויכטיגסטע טייל פון יענער בעשרייבונג:
"א קליין שטערטל קרעמעניץ. וועלכעס צייכט זיך אויס
מיט א פרעכטיגער אומגעקענד איז טונאנדערשטעלעכט אין א טהאל
צווישען בערג-רעסטאלן פון די קארפאטען; באזונדער צייכט זיך
אויס דער בארג אויף דעם שפיץ פון וועלכען עס געמישט זיך נאך
סטנים פון א שלאס וואס טראגט דעם נאמען פון דער פוילישער
קעניגין יבאנא. די שטאט דאך פאר אונז האבען א באזונדערען
אינטערעס שוין צוליב דעם אליין ווייל דארט האט געלעבט גע-
טאפען און געשטארבען איינער פון אונזערע גרעסטע געלערענטע
ב. יצחק דער לעהינאדאן וועלכער האט מעהר ווי א טאל יאהר-
הונדערט געחירקט דורך וויינע אומשפערליכע ערעק לסובת זיין
פאלק-וועניג איינזאם נידערגעלאגען פון וויינע קערמערליכע

ליידען האט ער נישט קינסעניג דערפון די גאנצע צייט געקעמפט
קענען די רדיפות פון וויינע גלויבענסגעמאכטען.

דער האנדעל האט זיך דארט געפונען א טאל אין א גליי-
הערנע צושטאנד א דאנק דעם איספולט. וועלכען עס האט ארויס-
געווען די עקוויסירענדע דאמאלס הויך-שולע, איצט חידש אוי-
דער האנדעלס צושטאנד א געפאלענער.

מיט צופרידענהייט מחסן מיר פעסטשטעלען אויך דאס צייטן
יידען האבען פון א קענעקער צייט שוין א אנדער קוק אויף זייער
רע לעבענס אינטערעסען בכלל און אויף בילדונג בערע: ווי דענען
שוין מעהר חעניגער דורכגעדרונגען מיט א באדערשעניש צו געבען
ווערע קינדער א פיינע ערציהונג וואס עס ווערט פארזיכערט
אין לעבן. אויך די פרויען שטעהן נישט אפ פון דער מאדערנער
ערציהונג דאס דעם וואס עס עקוויסירט נישט קיין עפאנאמיאנען
פערבייט דעם מעהלער אין א געוויסער מאס די היימישע צוויכט-
לונג. עס עקוויסירט דאס א ערשט-ראנגיגע אומגאנג שולט. אבער
די ערמאלונגן איהרע וועגן נישט קיין גלענצענדע אייב מען זאל
גלויבען די קלאנגען ווענען דעם. מיט סארענינען בעמערקען מיר
אז די קינדער פון פרויען-געשעלעכט רעדען אויף א שפעהעם רוסיש-
פוייליש. דייטש און פראנצויזיש. א באזונדערע ליבש חייזען. ווי
צווישן אי דער לעצטער שטאנד. אין היינטיגע פון בעקליידען זיך
אין וועלטליכער באנועהמונג שטעהן ווי נישט אפ פון די נישט
פראווינציעלע שטעט. צוליב דער סיבה האבען די יידען ש
ארוימע שטעטלעך געשטעמפלט קרעמעניץ לסאר א אפיקורסישע
שטעט.

אין דער וועלכער קארעספאנדענץ דערזעהלט דער מחבר
ווענען א שרייבער עפיואר. וועלכער האט סאטירט מיט א 15-
יאהריג מידעל פון א וקער אנגעזעהנער קרעמעניצער פאמיליע
דאס מידעל איז פערנארט געווארען אין דערבייאליקען מאנאסטיר
דורך אייניגע סאנאטיקער מיט דעם צוועק ארויסצוהירען וי צום
שמר. א יאהר צייט האט זי זיך דארט געמאכט. מיט גרויס מה
האט זיך איינגעגעבען דעם אומגליקליכען מאסער איהרען אויסצו-
פוטלען ביי דער העכערער מאכט מען זאל זיין קינד בעפרייען פון
דער געשענשאפט. מען האט וי בעסרייט אבער דאס פארברענגען
דאס יאהר אין מאנאסטיר האט זי שוין געקאפט. וי האט פארלי-
רען איהר אומשולדיגקייט. און דער מחבר פארענדיקט מיט איין
אויסרוף: יעס אזו וקער צינטערעסאנט צו וויסען ווי צוויי די גע-
שיכטע וועט בעסראכטען דעם פאל. וועלכער האט געקאנט גע-
טען אין דעם 19-טען יאהר-הונדערט.

אונטערגעשריבען איז די קארעספאנדענץ דורך א געוויסען
ראזענטאל.

איבערגעזעצט און איבערגעגעבן צום דרוק פון
אלעקסאנדער ראזענטאל.

משפחת עובדים

הכית, המכונה בתיאוריה של קרמניץ כשם בית-פרלמטר, שכן ברחוב, שלפי זכרוני, נקרא לפי הסדר "פוצ'טובה", דירקטורסקה ולאחר מכן רחוב פייראצקי. חלקו העתיק ביותר של בית - הקומתיים הלכו, על סטו-העמודים שלו - נבנה בסוף המאה ה-18 והשאר מאוחר במקצת. החצר היתה מרוצפת אבנים גדולות, שטוחות מכוסות עשבים. מצד הרחוב הפרידה אותה חומה עתיקה מאוד, חרבה בחלקה, עשויה עמודים יפים לא גדולים מסביב וכותרות כראשיהם. בסוף שנות השלושים הוחלפה חומה זו בגדר עציס. ממול הכית שכן בית ספר אוקראיני. וכמרחק מה משם, בפנות אל מרגלות ההר, עמד המבנה החלח-הקומתי צהוב - הקירות של בית הספר הממלכתי היהודי "יוורייסקויה אוטשילושטשה" מאחורי הכית השתרע גן עתיק גדול, ומעברו כבר נראו רק ההר והיער. חלקו הגדול של אותו גן נמכר לאחר מכן למהנדס המניוק, שכנה לו שם "וילה" מודרנית.

הכית והגן היו אחוזתו של סבי-זקני בידיש פרלמטר, שאני זוכרו כישיש בן-שמונים, אך עדיין מלא מרץ ותושיה. נפטר אחרי מחלה קצרה, מאחר שלא יכל להשלים עם מות רעייתו הצעירה ממנו בשנתיים. היו להם, להורי-הוריי הזקנים ארבעה ילדים; סבתי - עמליה עובדים, תנה שקלובין, רופאה, אישיות בעלת ידע רחב ואופי חזק; ראובן - מתמטיקאי. על פי השכלתו, שניסה כוחו בחקלאות וכמובן ללא הצלחה ויתרה החל להורות מתמטיקה רק בשנת 1939, היו לו שני בנים - חברי-נעוריי. ובת-הזקונים של הזוג פרלמטר, סוניה - שגמרה כימיה, אבל לא עבדה במקצועה. ב-1928 נישאה לסוחר-חבואה, איש לבוב - בלבק. היו להם שני ילדים נפלאים.

כל אלה שהזכרתי כאן נרצחו בידי הנאצים. על פיהדיעות, שהגיעוני בדרכים שונות, יודע אני, שחנה דודתי, וכפי שכלינה בקרב משפחתי - שקלובינה, הגישה רעל לנכדתה ואיבדה גם את עצמה לדעת - שינה בחה, היא איזה דודתי - נרצחה, לעת ניסו להביא מעט אוכל להוריי שנעצרו זמן מה לפני כן. משפחתה של אמי, בני משפחת עובדים סבלה אבדות כבדות עוד לפני המלחמה. מבין ארבעת הבנים - האחד נפל בימי מלחמת-האחים בלחמו לצד צבא המהפכה, חשני ניושא, עילוי בבית-הספר וגם מוסיקאי רב כשרון, טבע בשומסק, ימים מעטים אחרי שובעם אות הצטיינות מן הקונסרטרוריום. השלישי יוסף, שימש בימי מלחמת האזרחים אחרי מהפכת אוקטובר, מפקד גדוד בצבא האדום, אף נלחם בספרד. בימי מלחמת העולם השנייה ניהל את מחלקת החוץ של הסוכנות ס.א.ס.ס. כבעל חוואר גנרל. בראשית שנות החמישים סר חינו בעיני השלטונות, יצא לגמלאות ומיד לאחר מכן נסתלק מן העולם. היו לו שתי בנות. שלצערי הרב, איני מקיים עמם קשרים. אחרון הדודים שלי - מיטיא, יושב עכשו בבלגיה, בגמלאות. כימי המלחמה פעיל היה בחנועות-ההתנגדות הבלגית, קיבל כמה אותות הצטיינות בלגיים וסובייטיים על הצלת שבויים רוסים.

הורי והוריי הזקנים נספו כקרמניץ. הורי הוצאו להורג יחד עם כמה מאות אינטלקטואליים יהודיים בירייה באוגוסט 1941, שנה לפני חיסול הגיטו. סבי מת בגיטו, סבתי נפטרה שם עם האחרים. על דמויות אלה, שהן כאורות-תמיד לי והחיות בי תמיד רוצה אני להחזיק קמעה. סבי, חיים עובדים הייתה לו לפנים טחנת קמח, ואחרי כן היה חוכרה, אך מעייני לכו נתונים היו בדבר אחר. כראש וכראשונה פתח פעילות במרצת ברשת "אורט" כקרמניץ, שימש משך שנים רבות יושב ראש הנהלת החברה. משך אל תעבודה הזאת גם את אבי ז"ל, אשר זמן מסויים היה מנהל ביה"ס "אורט". מלבד זאת ניהן סבי באוזן מוסיקלית מפותחת מאוד. היטיב לנגן בפסנתר, והקומפוזיטור האהוב עליו היה שופן. בימות הקיץ היה סבי משכים קום עם שחר ויוצא אל הגן, מקום שם עבד כמה שעות. מאוד אהבתי לעזור לו בעבודתו זו ומכאן, כפי הנראה, נובעת נטייתי אל הטבע, ושהיא מלווהני כל ימי חיי.

נשמח ביחצנו ומשענתו הייתה סבחי - עמליה עובדים. אישיות בעלת תרבות פנימית ורחבת היקף. בירידת עולם-הספר. הכל אהבה, כולל חתנה, כעל כחה - הוא אבי, שאמו מחה עליו בעורנו צעיר לימים ויהי לו סכתא עובדים לאם אוהבת. מעולם לא אמרה "אין לי פנאי לכך" - ניהלה אח משק הכית, הרבתה בקריאה, במיומנות רבה הייתה פוחרת חשבצים כארבע שפות. האוטרטה שלה כמשפחה הייתה עצומה.

בדרך כלל זכור לי ביחצנו כנאות-שלום ושלווה. ובעיקר נעמו לי הערכים, לעח שבו הוריי מעבודתם אמי סופיה, (סוניה), שהייתה רופאת שניים ואבי אלכסנדר רייך, המכונה בפי כול בשם סייניה. לא רק אב הוא היה לי, אך ידיד ורע, הטוב כידידים, חבר עליז לטיולי סקי ולהפלגות שיט. יחד היינו קוראים ומתווכחים, כל סודות לא היו לי בפניו. מעולם לא ניסה לכפות עלי את דעתו או רצונו, אך לא היה אדם אחר, אשר התחשכתי בו כמו באבי משך כל חיי משתדל הייתי לחקותו, להלך בדרכיו, בחייו הפרטיים, כביחצו כלפי הזולת וכבעבודתו החינוכית.

הוא ואמי - זוג אוהבים וחואמים להפליא. הוריי נורו למוות באוגוסט 1941 יחד עם האחרים, בגיא, לא הרחק ממכרה הפתח הישן. מעולם לא יכולתי להשלים עם זה, לי הם נשארו לזכר היקר והקדוש ביותר. אני עצמי הייתי בסוף שנת 1941 בצבא הסובייטי, עבתי את הדרך מטוראי למפקד יחידת-רגלים. שלוש פעמים נפצעתי ושלוש פעמים קיבלתי צל"ש. אחרי המלחמה התחתנתי, גמרתי לימודי באוניברסיטה, שימשתי מנהל בית-ספר תיכון כלבוב. גם רעייתי עדה בתוראה, ב-1959 עברנו לפולין, וגם שם עבדנו בבית-ספר. ב-1969, נוכח המצב הבלתי נסבל שפקד את יהודי פולין - יצאנו לשכדיה, שקיבלה אותנו בחמימות. עובדים אנו, רעייתי ואני כספרנים באוניברסיטה לונד. יש לנו בן יחיד, נשוי, אשר לזכר אבי נקרא שמו אלכסנדר והוא מהנדס אלקטרוני, קונסטרוקטור. אשחו היא בת למשפחה יהודית, ותיקה בשכדיה, אביה פסיכולוג, והיא עסקנית ציונית פעילה. כולנו אוהבים אותה מאוד.

קשה לצמצם בשלושה דפים את קורותיה של כל המשפחה אנשים, שעבדו, וכל חייהם היו לכרכה ולחועלת. והנה כולם נפלו קרבן לפשע הנורא של השמדת עמים, וייחכן כי גם משום שפשע זה לא נחקל כתגובה ראויה לשמה מצד אלה, שיכלו לעזור לנו. דברי ימי משפחתי הם חלקיק ממסכת העינויים הנוראה שמצאה את עמנו - ואני מוצא, שגם חלקיק זה אסור להורידו ליוון הנשיה.

תורגם מפולנית ע"י ש.ס.

מ.ג.

זמן רב קינן בליבי הרעיון לתאר באחת החיבורות את המופלאה שבמשפחות עירנו, משפחת עובדים. חסרו לי אי אלה נתונים, וקיוויתי לקבלם משרידי המשפחה שנשארו בחיים. והנה הקדימני בכך הנכד של ראש המשפחה, חיים עובדים ז"ל, יוזיק (יוסף) רייך ועל זה חכוא עליו הברכה. כרצוני להוסיף אי איזה פרטים לרשימתו של יוזיק. ניושה עובדים, הצעיר שבין ארבעת הבנים של עובדים, היה חברי לכיתה, אותו אהבתי והערצתי. בחוברת "קול יוצאי קרמניץ" ט"ו, עמוד 29, ברשימתי חחת הכותרת "אויף די קברים פון די דערטרונקענע חברים" סיפרתי על מותם הטראגי של סוכי חכרי: ניושא, אברהם רוזנפלד ופנחס גינצבורג ז"ל. ציינתי שם קורים אחרים בדמותו של ניושה. הייתי בן-בית בביתם של העובדיסים. ושם הכרתי את חסם, סוניה, צעירה, רבת רושם וברוכת כשרונות, אשתו העמידה של סניה רייך. את סניה הכרתי בביתו של אברהם והייתה לי הזכות הגדולה לשהות בחברתו בהזדמנויות שונות, ביחור

בטיולי-הרגל הארוכים, שעשינו יחד איתו בחופשות הקיץ, בין כפרי הסביבה. כשהתארגנה הקבוצה השנייה של חלוצי העלייה השלישית בעירנו, הייתי בין חבריה. בהודיע זאת לסניה, הוא הביע את רצונו להצטרף לקבוצה.

בפוליטניקוס, בפטרבורג, בו הוא למד, הוא התידר עם פנחס רוטנברג והושפע מאוד ממנו. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה גויס סניה כמהנדס לחיל ההנדסה. עיקר עבודתו שם היתה סלילת כבישים. עם תום המלחמה הוא הכיז עימו הכיתה מכבש גדול, שעמד לרשות יחידתו כצבא. את המכש הזה הוא חשב להביא עימו לארץ-ישראל. סניה ידע עד כמה נחוץ הוא בארץ ישראל כסולל כבישים וכעזר חברו פנחס רוטנברג, קיווה למצוא את מקומו המתאים בארץ. אולם החוכניות של שנינו לא יצאו לפועל. נשואי סניה עם סוניה הכיאו קץ לשאיפתו, וגיוסי לצבא הפולני גרמו לדחיית עלייתו ארצה למספר שנים.

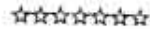

גורן בעלאל

ל ח ס

ערכ. בחוץ חושר. בפנים הבית המכיל חדר אחד שקירותיו דהויים ועקומים והמאור בו רק מנורת נפט קטנה, נראה עכשיו מואר, חם ונעים. הילדים פניהם רגועים. מבטאים הנאה ושביעה רצון. זה למה? ריח של נאפה ממלא את חלל החדר, ריח מפחה, מושר את הלך, מגרה את החושים ואח החיבוב, ריח של לחם שנאפה בתנור האפיה, לחם של שיפון. אמא עובדת קשה, לשה את הבצק בעריבה, הכבץ תפח ואז היא עשתה את הככרות העגולות של הלחם, הסיקה את התנור, צלחה תפוחי אדמה ואפילו לכיכות טיגנה. איזו שמחה לילדים. כן. זה היה לפני הצהריים. עתה השעות המוקדמות של ערב. ככרות הלחם העגולות נאפו בתנור, והריח הנעים, המפתה והמגרה את החיבוב לטעום מלחם השיפון משרה רוח של חגיגות, נחת רוח ושקט נפשי. יודעים שעוד מעט אמא תוציא את ככרות הלחם החמות מהתנור. מי מסוגל לבטא את ההרגשה שלכם כרגעים אלה אמא פוגשת את התנור מוציאה את הלחם. החום מחפש בחדר, הברק של אור המנורה בולט ומחזיר ברק מהככרות שאחדות מהן חלקות ואחדות מסודקות ומהסדקים בולטות המפוספסות, האפורות קשה. אתוהי חוה אינה מתאפקת, מתקרבת ללחם ומנשקת לאחת הככרות בבליטה הסדוקה. כמה טוב וטעים הקצה הזה כאשר הוא מרוח כשם. ועוד יותר טעים כאשר הוא מרוח בשומן אווזים ומשופשף בשום. טפשה, אומר אחי יצחק ברוח טובה, "לחם מנשקים? - לחם אוכלים". לחם אוהבים וגם אוכלים ומה שאוהבים גם מנשקים. זמה יותר טוב מלחם. אין דבר יותר טוב בעולם מלחם. כל דבר של יום-יום נמאט, לא כן אכילה לחם. כן, בחייהם הקצרים, ילדינו עוד לא נתקלו בדבר יותר חשוב מאשר לחם. יש לחם בבית - יש חיים ויש שמחה. אין לחם - עצובים ורעבים, ומה יש בעצם להוסיף ללחם כדי שתשרור השמחה בבית זה? דבר של מה בכך, כבקר פרוסת לחם עם תפוח עץ, חצי רקוב שאמי קונה כזול ממוכרת הפוחים, אחרי מיון הפרי של אחמול בערב במרתף ונצהרים - פרוסת לחם עם תפוח אדמה בקליפה ואם יש דג, מלוח - זאת ארוחת צהריים של מלכים. ובערב השמחה בבית. אם נמצאים כמה גרושים לקנות מספר קוכיות סוכר ונפט למנורה. ואז מרחיחים מים במים המוצא קולוח זמזום, והאדים הנפלטים מוסיפים חום לחדר. הילדים שוחים את מתוך ואוכלים לחם. כל זה טוב ויפה כאשר כפינת הכית עומד שק של קמח שיפון שנחן יעקב גוליתך לאכא לכלולות בתו. חבל שאין למר יעקב הרבה כנח ורבה חתונות, כי אף על פי שעכברים מחלקים אחנו בקמח ולוקחים את חלקם מהשק העומד בפנה, כל לילה, ולפעמים גם מעיזים כיום לכוא לשק, אבל זה במקרים מיוחדים ולא בכל יום. בכל זאת יספיק לנו הקמת לחמשה שבועות רצופים באם ננהג כמוכר, כצנעה, כלומר חלוקת לחם לילדים לפי מנות ולא לפי הרצון והתאבון. והחלוקה היא כזאת: כל ככר גפרסת לפרוסות.

פרוסה מהאמצע שהיא גדולה נפרסת לשנים, מקופלת בחור כריך עם תוכן כפנים בתקופות של שפע, וכלי תוכן - כחופה של שפל. כשני המקרים זאת מנה לארוחת בוקר עד הצהריים. פרוסת לחם מקצה הכזר זאת רק חצי מנה, שני הקצוות - מנה אחת.

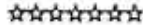

פרק שני

אני שוליא של חייט, שהוא לא רק חייט כי אם גם איט בעל אידיאליים, סוציאליסט, דוגל כשויון וחלוקה צודקת של אוצרות הטבע בין הבעלים והאיש העמל, הוא מקיים את הכללים של שיויון כל יום. אני עד לכך כבוקר, כאשר אני מגיע עם הכריך היבש שלי. אחרי ה"בוקר טוב" שלי, השאלה הראשונה היא: למה לא באה יותר מוקדם? אני כבר עובר כאשר הוא עורנו מחלכש, מתרחץ ומחגלה. וכאשר אין מים בחבית אני מביא מן הבאר. ארוחת בוקר לפי כללי השויון היא לחם בחמאה, חביטה וחה. אני שומר על הכריך שלי היבש. לעת עתה הולכת אשת החייט לשוק והחייט - לחנות הבדים. בארון מונח לחם טרי מהמאפייה שזה עתה אכלו ממנו וריחו היה משכר ממש. לבי נמשך לארוך ללחם, אולי רק פרוסת קטנה. גם פרוסת קטנה חספיק להשתיק את הרעב ותגדיל את ארוחת הבוקר שלי. אך לא, אסור לגנוב ואפילו לחם. בשביל מי נוצר הלחם? האם לא בשביל להשביע את האדם, ואני מה? לא יצור אלהים? אני רעב. אני קם ללכת לארוך, - אך חוזר ומתייבש. איך אוכל לקח דבר לא לי? אני תופר במהירות ובעצבנות. אני רוצה לשכוח על הלחם אבל ריח הלחם הוא באויר, מחנך טעם, תיהנה. איני יכול יותר. אני מתקרב לארוך, מושך כדלת, חריקת הדלת מפחידה אותי. מה? אני הולך לגנוב, חדל מזה: חוזר אני לתפירה. החושים שלי מתקשים. איכני מסוגל לחשוב. איכני יודע מה אני עושה? האמנם אני מתעלף? לא - אני חי, אני ער, אני אוכל לחם מהארוך של בעלת-הבית. אני בוגס ממנו, אני בולע אותו, הוא מחזק אותי. אני ער, אני חזק. החייט חוזר, מתיישב לתפור. הוא חזר, אני תופר. הוא אוכל ארוחת בוקר, אני אכלתי ארוחת בוקר. יש שיויון, לא כך? הוא לא נמשך לתפירה, הוא עושה זאת בלית-כרירה. הוא אוהב יותר להפגש עם חכרים. לדבר על המהפכה העולמית שבוא תבוא. ומה יהיה תפקידו של האדם העובד וגמולו אחרי המהפכה. וכאשר אין לו חברה הוא מחנך אותי לקראת המשטר הסוציאליסטי-קמוניסטי שיבוא. אני שואל ארוח: לחם יספיק לכלם לשבוע? ודאי - ובגדים ונעלים יהיה לכלם? מה השאלות הספשיות שלך, הלא זאת מטרתנו המקודשת, זאת מלחמתנו במשטר הקפיטליסטי הרקוב, הבלתי צודק. המהפכה תחפור את כל העיוותים האלה. אני שוחק וחושב. שנינו לוחמים אותה המלחמה, הוא תופר בגדים לסוחרים ולפקידים של המשטר הפולני, משרת המשטר הכורגני המנצל ומקפח את האיש העובד. ולו יש לחם ללא הגבלה ואפילו ללא חשבון. עובדה שאני גונב אצלו כל יום פרוסת לחם והם אפילו אינם יודעים. לו ולמשפחתו יש בגדים ללבוש ונעלים לנעול, הם אוכלים לארוחת צהרים כל יום כשר ואני פרוסת לחם עם תפוח אדמה. גט בארוחת ערב יש הבדל משלהם ומשלי. הנעלים שלי קרועות, מרופטות והבגדים מטולאים. הוא תופר לו סמוקינג על מנת להשתתף בנשפי רקודים של הפקידות הפולנית, כי הוא אוהב נשפים. שנינו סוציאליסטים, שנינו רוצים משטר פרולטרי, שנינו מחכים למהפכה. הוא עובד בשביל המנצלים אני עובד בשביל סוציאליסט, איש הצדק והאיש הלוחם גם בשבילי. אז למה יש לו לחם ללא הגבלה ולי? גם לי יש יתרון, הטעם שאני מרגיש כפרוסת הלחם מהארוך, אף אחר לא יוכל ליהנות מטעם כזה, רק אני, ימי הפסח הולכים ומתקרבים. העבודה מתרכה. תופרים בגדים לחג הפסח. אני מגיע לעבודה עם עלות השחר. למה לא באה יותר מוקדם? זאת השאלה המקדמת פני. אני גומר את

העבודה אחרי חצות. ?תעבוד עוד קצת, זה לא יזיק לך", אני נחלש מיום ליום - חסרה לי תזונה וגם שינה, וקורה לי קרובות כאשר אני חופר ביד על יד השולחן ולא על מכונה התפירה, כשאני מנמנס בלי לרצות בכך.

בעל הבית כבר חפס אותי בקלקלתי כמה פעמים והעיר לי על כך ואני לא יכול להחגבר על חולשתי זאת. והנה זה קרה כערב מאוחר. הוא העיר אותי בטלטול חזק וגס: אתה מקבל כסף כער לעבוד ולא לישון. אני מתעורר. מבולבב, מבלי להיות מסוגל לפקח על מעשי, זורק את הכגר מהיד על הרצפה. די, אינני רוצה יותר, די, שלם לי את המגיע לי, אני עוזב. מופתע מחזקתי הוא אומר: עזוב, אבל לא מגיע לך שום דבר והוומשה זהובים שכר השכוע. לא אשלם לך. רגע אני עומד, מתאושש ואומר: בעצם, כך - אל תשלם לי, קח את הכסף הזה כער הלחם שגנבתי ממך. כל יום גנבתי פרוסה לחם. עתה אני משלם את חובי. מצפוני נקי. מצפונך - העתיד יגיד.

פרק שלישי

אחרי שנים, אחי ניצול השואה, הגיע ארצה. הוא אופה, מומחה במיוחד ללחם. לאף אחד הוא לא מספר את סוד הטעם הטוב של הלחם שהוא אופה. בערב סתוי גשום וחשוך אנו יושבים בביתו ואוכלים ארוחת ערב לפי תפריט של בית אימא: לחם שהוא אפה מרוח בשומן אוזים משופשף בשום וכוסית וודקה שאחי התרגל בזמן המלחמה ברוסיה לשחות. שנינו שתקנו, שנינו חשבנו אותו מחשבות: על בית אמא, על המשפחה, על האחיות, האחים, הילדים, הקרובים על כל העיירה שומסק. ראיתי את הברק בעיניו כאשר שאל אותי: לאחר (הטם שלי מבית אבא), אתה זוכר את בן עירנו עקי, החייט, ודאי, היתה חשוכתי. אתה יודע, הוא הפקיר את משפחתו, אשתו וילדיו וברח מהעיירה לבדו עם כניסת הגרמנים והם נרצחו בידי הנאצים. ומה קרה לו? שאלתי. - אותו הצלתי אני ממוות. וכאן הספור שלו התחיל. אני ניהלתי מאפיה באחת מערי רוסיה. אפיחי לחם. ללחם שלל היה השם הכי טוב בעיר, ובמיוחד בין משרתי המשטר. פעם אני הולך כאחד הרחובות בעיר ששם מתרכזים לרוב הפליטים מערים אחרות. לעתים תכופות הלכתי בסביבה הזאת בתקוה אולי אמצא מישהו מקרובינו. פעם כאשר אני נמצא שם נתקלתי באדם שוכב על הקרקע. זה לא היה מקרה נדיר לראות שם אנשים שוכבים חולים, בפוחים מרעב, אבל במקרה זה היה נדמה לי שאני מכיר את האדם, וזה באמת היה עקי. המלים היחידות שהוא פלט כחולשתו היו רק: לחם, פרוסה לחם. עיניו של אחי נתמלאו דמעות אשר חנקו אותו, בקושי ופלט. רק אז נזכרתי בכך, אלתר. שנינו הבינונו איש את אחיו. לא יכלתי להמנע מלשאל אותו: עזרה לו? הוא הביע את ראשו לאות, כן.

המשכנו לשחות וודקה ושתקנו. וכך שמעתי ממרחקים המלים של אחותי חיה: אין יותר טוב מלחם. לחם אוכלים אוהבים ומנשקים. אחותי היקרה, האם זכית לפני מותך בחסד של פרוסה לחם? אין תשובה.

הרוצח הנאצי פידור גרינטשוק מהלך חפשי בארצות הברית

איוואן אלאגין, עיתונאי, אוקראיני מלנוביץ, ע"י טרנופול, מספר את הספור הבא: באחד הנקרים היפים, באמצע 1966, סוכבתי את לנוביץ כדי להגיש דו"ח לעיתוני על הקמת שורת בנינים במקום זה. לפתע ראיתי אדם בודד כשראשו כפוף עובד על יד מצבת-הזכרון של הקרבנות הנאצים. שמו היה מרדר, והוא סיפר לי את הדברים כדלקמן: "בזמן הכיבוש הנאצי חנה בסביבתנו הבטליון SS102 ששמו יצא לשמחה בשל מעשי הזוועה שאנשיו ביצעו ביהודים. פולנים ואוקראינים. לאותו בטליון השתייך אוקראיני אחד בשם פידור גרינטשוק, יליד 1921, לאחר חטוט ברשימותי - שכך דרכה של עתונאים להעלות הכל על הכתב ולשמור את החומר לעת מצוא - מצאתי את הסיפור הבא שסיפר מיכאיל דוברובה, אוקראיני שחי כ-40 שנה בארה"ב, ואשר מרוב געגועים החליט לבוא לבקר אחר המלחמה את מקום הולדתו, ברזוקה, ואלה הדברים שסיפר לי מיכאיל דוברובה":

"פידור טימופירוביץ גרינטשוק מחגורר כיום בשיקגו Ridgeway 2443 to Chicago, Ill, U.S.A אחרי המלחמה באותו גרינטשוק לארה"ב, הגיע לשיקגו, ואני עזרתי לו למצא מקום עבודה. בתחילה היינו נפגשים לעתים מזומנות, אך לאחר מכן הפסקנו להפגש. משום שגרסתי שהשקפות שלו אינן לפי רוחי. "הן נאלחות". וכך חדלתי להתעניין בו. רק לאחר שפגשתי במרדר ושמעתי את סיפורו התחלתי לגלות שוב ענין כחיה רעה זו, וזה מה שהעליתי".

"הגדוד SS102 שחנה במשך המלחמה כביאלו - קריניצה, פרבר קרמנצאי, היה מורכב מחבר מאדיסטים שנהגו לענות יהודים ופולנים, אוקראינים ורוסים. החלטתי לגלות את מעשי הפשע שבני בליעל אלה ביצעו, מעשי זוועה שיישמרו לנצח בזכרונם של אנשי הסביבה, שעונו בידיתם המגואלות בדם של חיילי SS102". הגדוד נוסד בשנת 1942, כאשר הכחות הסובייטיים החלו את התקפות הנגד שלהם, כחזית רחבה, כשהם משמידים את הצבאות הפשיסטיים. תפקידו של הגדוד SS 102 היה - השמדה המונית של התושבים ובמיוחד - יהודים ופולנים. אנשי הגדוד רצחו בסך הכל 26,774 אנשים. בעת חיפוש אחד עדי ראיה נתקלתי בעשרות אנשים שהיו עדים למעשי הטבח והזוועות של גדוד זה ומעשיו של פידור גרינטשוק. מעשים שהוא ביצע כמו ידיד".

כאן אביא את סיפורו של ניקבור אוסטרובסקי, מי שהיה בעבר חיל בגדוד המדצחים SS102, אותו אוסטרובסקי נולד במוחובסט, בסביבת העיירה וישנוביץ, ונעגש ע"י השלטונות הסובייטיים כאופן חמור בגלל מעשי הזוועה שלו. וכך סיפר אוסטרובסקי:

"הכרתי את גרינטשוק אישית, הוא היה מפורסם בגדוד על מסירותו ללא גבול למען הפאשיסטים הנאצים, ומונה מיד כמפקד מחלקה, התפקיד העיקרי של הגדוד היה להרוג יהודים ופולנים. סגן אגר היה אומר לנו לעתים קרובות שעלינו לקחת דוגמא מגרינטשוק, שהיה שורף כפרים על יושביהם, יורה באנשים וחונק תינוקות. על מעשה הנאצים ידעתי, כרם המעשים ה"יפים" של גדוד 102 עלו על מעשי הזוועה הגרועים ביותר שעליהם ידעתי ושמעתי".

"על חוף הנהר לרד שוכן כפר אוקראיני שרבים כמותו באוקראינה, בשם מולוטקיס, אלא, שכיום אין עוד כפר זה ככל הכפרים. אינך יכול לראות שם את העצים הפורחים, והעמוסים

אגוזים, כפי שניתן לצפות ככל כפר אחר בסביבה זו. מה שאחזק עשוי לראות - אלה הם קברים מפורזים ברחבי הכפר. מסיפורי העדים ניתן ללמוד על הטראגדיה של כפר זה, כפי שיתואר להלן: בחצות ליל ה-28 באפריל 1943 ישנו תושביו שנת ישרים, כאשר קרני האור הראשונות "נגעו" בנהר לרד נוכחו תושבים אלה שהשכימו קום שכפרם מוקף ע"י הגדוד SS102. כהרף עין ניתן על הכפר "גשם" של יריות וכשהאיר היום נראה היה הקצב גרינטשוק כשבידו "ספר תורה" והוא סובב בכפר יחד עם עוד כמה אנשים ששלחו אש בבתיים. והנה הוא חוסף ילד המהלך לתומו וזורק אותו חי לתוך הכאר העמוקה של הכפר. "הפעולה" נסתיימה כאשר הכפר נשף כליל, ו-500 מחושביו מוטלים מתים".

בקרמניץ - ממשיך ומספר אלאגין - פגשתי אסיר לשעבר במחנה ריכוז ושמו ווייסברג. לדברי ווייסברג, הרוצחים שביצעו את מעשיהם במחנה הריכוז היו: אדם בשם ווייס, עוזרו של הארכי-רוצח של הרייך השלישי, מילר, ואנשי הגדוד SS202, במחנה הריכוז - ממשיך ווייסברג ומספר - חיינו 13,000 תושבים נידונים למות: לא היו לנו שמות אלא מספרים, כל אסיר ומספרו, היינו מקבלים מדי יום רבע גלון מרק דליל ושתי פרוסות לחם דקיקות. כל יום ממו מרעב 15-20 איש. אלה שנשמרו בחיים הובאו לאחר מכן ליקוטסקי, פרכר קרמנצאי, ונורו למות. מפקדי גדוד הרוצחים SS102 בחרו במיוחד את יקוטסקי כמקום ההריגה של יהודים, שכן הוא היה נחבא מכל שאר תסביכה עקב מיקומו הגיאוגרפי. תושבת קרמניץ, וויריה סרגייבנה אובלונציק מספרת את הדברים הבאים: "באחד ביולי 1942 לא הייתי רחוקה מיקוטסקי. ב-8 בבוקר לערך החלו להגיע משאיות של הנאצים, כשהם דוחפים יהודים לעבר המקום שבו בחרו. שם היה כבר הכל מוכן מראש, כור עמוק נחפר קודם לכן ו"חיה" לקרבותיו. ברכיעות נדחפו היהודים לעבר פתחו של הכור ונפלו לתוכו לאחר שנוירו ע"י אנשי הגדוד. אשה יהודיה אחת החזיקה תינוק בזרועותיה. נאצי מהגדוד, לאחר שירה כאישה - השליך לתוך הכור את התינוק בעודו חי".

להלן סיפור אחר שסופר לי ע"י תושב העיריה וישניביץ, ושמו בנקובסקי, "באחד הימים הגיעה מחלקה מספר 2 של הגדוד SS102, גרינטשוק היה בין החיילים שהגיעו. ככנסיה הקתולית שכמקום נערכה באותו זמן תפילה. גרינטשוק ועוד 10 חיילים מזויינים בגרזנים התפרצו לתוך הכנסיה, חתכו את המתפללים לחתיכות וגם הכומר של הכנסיה מצא שם את מותו. הקרבנות הושלכו לתוך החפירות שמסביב לכנסיה. בווישניביץ פגשתי משפחה בשם רוזנבאום, הבעל אברהם, אשתו אליזבט ובנם מוניקה וזה הסיפור ששמעתי מהם: "במאוס 1942 הוכנסו ככח כל יהודי וישניביץ אל חור הגיטו. ביתנו היה כגבולות הגיטו. היו בו, פרט למשפחתנו, עוד 18 אנשים, ביום 11.7.42, שעה 5 אחה"צ שמענו רעש של משאיות מתקרבות ובתוכם אנשי הגדוד אשר רצו חיש מבית לבית, הוציאו ככח את האנשים והעמיסו אותם לתוך המשאיות. התכנסנו מהר לתוך הכונקר שהכינונו מראש, והסתתרנו מאחורי הארון, במעבר לתוך הבונקר, אך החיילים התפרצו בזעם לתוך הבית, והחלו בחיפושים. אך איש לא ענה לקריאותיהם. לבסוף גילו את הבונקר והכריחו את מסתתריו לצאת הימנו. אשתו של רוזנבאום וכנו הצליחו להסתתר במטבח. עם דדת הלילה עזבו את הגיטו ושמו פעמיהם לכפר סמוד, שם מצאו מקלט אצל ידידים אוקראינים. שנתיים הם חיו כמסתור בחור בור חפור באדמה, וכל אותו זמן הם לא זכו לראות את אור השמש, כל היהודים האחרים של וישניביץ, כ-5,000 במספר. הומתו ע"י הנאצים לאחר ענויי חופת".

להלן עוד מספר אירועים שהגיעו ליריעתי אחרי המלחמה, ממשיך אלאגין: "באחת השבתות, בקיץ 1942, הורו הרוצחים אגר, מילר, ווייס לראשי הקהל בקרמניץ לאסוף את כל הנוער במרכז העיר ביום המחרת, חוך איומים שאלה אשר לא יבואו - כמצווה - יוצאו להורג ללא היסוס ע"י אנשי גדוד SS202. כשנאספו הצעירים בתוך יום א', הם נצטוו לצעוד לחזנת הרכבת שמחוץ לעיר. שם חיכו להם משאיות ובהן הוכרחו לעלות עליהן, באיומי הרובים של המרצחים, והנה זה מה שמספר ולדימיר אקציביץ' פופוב, שהיה עד ראייה: גרינטשוק ירה בשני נערים והמיתם, משום שהם ניסו "להימלט". פופוב, ממשיך ומספר: "בכל תסביכה, בוולין ובביאלירוסיה, ידעו כולם את שמו של גרינטשוק, ושמו עורר פלצות, עקב מעשי הזוועה המרובים שעליהם פיקד ושאוחרם כיצע כמו ידיו". לרברי פופוב אירע הדבר הבא בשנת 1943 בעיר קובל: "הנאצים מצצו מהאכרים כסביבה את הגרעין האחרון של החיטה שעוד היה מצוי אצלם. מסיבות כלתי ידועות הם לא היו מסוגלים להוביל לגרמניה את החיטה מיד כשזו נאספה. לכן הושמה החיטה לאחסון ולשמירה באחד המחסנים שבתחנת הרכבת. האכרים נחושה היתה החלטתם לשרוף את מטען החיטה, ובלבר שהגזל לא יישלח לגרמניה. ואכן באחד הלילות הוצת המחסן. גרינטשוק סיכן את חייו ובחירוף בפש ממש הצליח לכבות את השריפה, ועל כך הוענק לו אות הצטיינות, ואילו כל תושב עשירי בקובל שילם בחייו על אותה הצחה.

כשהצבא הסובייטי החל בהתקפת הנגד הגדולה שלו בשנת 1944 כרח גרינטשוק למרדבורג ושם גויס לגדוד שנועד נגר מק"י, מחתרת צרפתית שלחמה בכובש הנאצי. תושבת העיירה בילוזורקה, שפטיסקיה, שבמשך המלחמה לקחה חלק במאבק של מק"י הצרפתית נגד הנאצים בצרפת, סיפרה לי שגרינטשוק נידון למוות ע"י מיפקדת מק"י, אלא שנבצר ממנה לבצע את פסק הדין, משום שהרוצח הצליח להתחמק.

וכך מסיים איוואן אלאגין את סיפורו, שהעלה בכתב במאי-יולי 1966: "אני רוצה שכולם יידעו כי מי שנותן מחסה לאותו גרינטשוק נותן מחסה לרוצחם של אלפים רבים מאד של אנשים חפים מפשע, רוצח שידיו מגואלות בדמם - דם יהודים, פולנים, אוקראינים ורוסים, דמם של תינוקות, אנשים, גברים ונשים, צעירים וזקנים.

חרגם מאנגלית מרדכי אות יקר, תל-אביב, ישראל.

א פראגמענט פון משה מעדלער'ס אוטאביאגראפיע

אין נומער 15 "קול יוצאי קרעמעניץ" זייטן 10-11 אונטערן קעפל "א רירנדע באגעגניש" שילדערט יצחק וואקמאן זיין זעער רירנדע באגעגניש מיט זיין קינדהייט אין יוגנט חבד משה מעדלער. שמעון - מלמד'ס א זין אין טיסאן, אריזאנא: "נו ווארף מען האבן א פאטא אפארט צו פאראייביקן די גדולה. די פרייז פון אונדז ביידע.

משה האט מיך ארומגעכאפט, געקושט אין געוויינט, נאך אמאל און נאכאמאל האבן 2 יידן ב"ה אין די שמונים, געקוקט איינער אויפן צווייטן אין מיט טרערן אין די אויגן צוריקגעקוקט אויף דער אלטער היים". ... שרייבט וואקמאן צווישן אנדערעס. מעדלער איז איינער פון די איבערגעגעבענע און פילכארסטע ליענער פון "קול יוצאי קרעמעניץ" דאס זעען מיר אין זיינע גאר ווארעמע ווערטליכע און מאטריעלע אפרופן נאך, דעם באקומען פון יעדער העפט. איך האלט אן מיט אים אן עגן קאנטאקט. יעדער כריוו זיינער איז פאר מיר א קוואל פון דערינערונגן.

מעדלער איז אלע יארן זיינע אין אמעריקע זעער אקטיוו אויפן געביט פון יידישן קולטור - וועזן, ער איז פארטרעטן געווען אין איז נאך יעצט א מיטגליד אין די פארוואלטונגען פון חשובע אינסטיטוציעס, וואס זארגן פארן אויפהאלטן און פארשפרייטן די יידישע קולטור אין אלע יידישע ישובים אויף דער גארער וועלט ווי "צישא", "יווא" "יידישער נאציאנאלער ארכייטער - פארבאנד" און אנדערע, איך האב זיך נישט לאנג געווענדעט צו אים, ווי עס האבן געטון אנדערע פאר מיר, ער זאל זיך טיילן מיט אונדז מיט זיינע דערינערונגן פון דער נישט פארגעסליכער אלטער היים, דער ענטפער זיינער האט נישט פארזאמט צו קומען, אין אט וואס ער שרייבט:

דאס איז א פרייוואט ברייול צו מיין ליכסטן הארציקן פריינד, מנוס, אייער ביטע צו מיר, אז איך זאל מאכן איין אנשטרענגונג אין אנשרייבן עפעס פון מייןע זכרונות פון אינדרער פארניכטיגער שטאט קרעמעניץ, קען איך צים באדויערן נישט דערפילן, די סיבה איז, איך געדענק זעער ווייניק פון וויכטיקע געשעענישן, מיין יוגנט איז געווען זייער א ביטערע אין א האפנונגסלאזע. ווען איך דערמאן זיך ווען ס'איז געקומען די צייט ווען מ'האט אנגעפאנגן צו דענקן צו וואס פאר באשעפטיקונג מיזאל מיך אנגאזשירן, איז ראמאלט אנטשטאנען אגרויסע פראבלעמע, די פראבלעמע איז געווען צוליב דעם פאנאטישן יחוס וואס האט עקזיסטירט אין דער פאמיליע, ווייל איך בין לייב סטידינקערס ע"ה איין אייניקל, מ'האט צוליב דעם יחוס מיך נישט געקאנט גיבן לערנען אבי וועלכן פאך. נו האט מען אנגעפאנגן אלץ שיק - אינגל אין א גלאז געשעפט (כ'דענק ביי בעלאגוזן) נאכהער האט מען מיך אנגאזשירט בא איין איינבינדער ביידעם נאמען פאך, אז האב ביידע פאכן נישט געגליכן, האט מען פרובירט דורך באקאנטשאפט מיט א כוכהאלטער פון קרעמעניצקעס שניטקראס, איך בין אנגענומען געווארן צו לערנען זיך אלס פריקאטשטיק. דער געהאלט איז געווען 50 פאפיקעס א וואך, אחוץ דעם האט מען פאר פסח אריינגערופן א שניידער אין ער האט גענומען פון מיר א מאס אויפציגען פאר מיר אן אנצוג אלס מחנה אויף יום טוב. עס וואלט גענומען צו לאנג צו באשרייבן ווילאנג ס'האט געדויערט ביז איך האב באשלאסן אז איך מוז פארלאזן מיין היים ווי איך בין געבוירן אין ערצויגן ווייל כ'האב נישט געזען קיין שום צוקונפט פאר מיר.

איינמאל אשבת בייטאג בין איך געגאנגן אין סינעגאגה "זוועדא" אין געזען דארט א פילם מיטן נאמען "זשיזן יעוורעיוו איוו פאלעסטיניע" "חיי היהודים בארץ ישראל". דאס איז געווען א פראפאגאנדע פילם (נאך דאן אשטימער) מטעם "קרן קיימת לישראל", מ'האט געוויזן בילדער פון דאמאסאט ארץ-ישראלדיקן לעבן, דער עיקר פון ערד ארבייט אין די קאלאניעס. די בילדער באגלייטע מיט רוסישע אויפשדיפטן, מוזיק פון די אמאל באוויסטע פידלער גאקמאן אין שטערן, די פיאניסטן, וואס האבן געשפילט פרייליכע ארץ ישראל לידער, וואס האבן ארויסגערופן גרויס ענטוויאזם ביי די צושייער און רושיקע אפלאדיסמענטן. א באזונדערן דערפאלג האבן געהאט די תימנער יידישע ארבייטער ביים קיין פון מאראנאן אין די פרדסים. אזעלכע גרויסע מאראנאן האט יעדער זיך געווינדערט, אין אזו פיל! שמואל גאריבנשטיין, האט גערופן דעם עולם מיטצווינגן מיט אים די החקוה. דער דאזיקער פילם האט געמאכט אויף מיראגעוואלדיקן רושם אין ווען כ'האב באוויזן אפצישפארן עטליכע רובל האב איך באשלאסן נישט צו דערציילן קיינעם פון מיינ פלאן, איך בין באלד אוועקאין דער שטאט בראדי אין פון דארטן האב איך זיך מיט גרויס מי דערשלאגן צו אפראכט שיף אין טריעסט, וועלכע האט מיך געבראכט קיין יפה. די שיף האט פאראנקערט ווייט פון די ברעגעס, ווייל קיין פארט איז נאך דארט גישט געווען מ'האט ציגעפירט מיט קליינע שיפלעך צו די ברעגעס ווי עס איז געווען דער "גומריך" דורך וועלכן אלע מענטשן געען אדורך, איך בין אויך דורכגעגאנגן דעם "גומריך" אין ארויס אין גאס ווי איך האב - צופעליך געטראפן יאנקל ציזין ע"ה. ער האט זיך מיט מיר ארומגעכאפט אין צווישן אנדערן געפרעגט מיך וואס איך בין געקומען? דערציילנדיק מיר אז די לאגע איז דא נישט קיין גוטע, ס'איז נישטא וואס צו טון. מענטשן גייען ארום הונגעריק, כ'האב אים דאמאלס בארוהיגט זאגענדיק אז איך וועל אנגעען מיט אלע אנדערע, דאס איז געווען פרייטיק באטאג, ער האט מיר תכף פארגעשלאגן צו פארן מיט אים קיין פתח-תקוה, מיר האבן באלד געדינגן א כעל-עגלה וואס האט פארמאגט אוואגן מיט 2 אייזאלער, כ'האב ארויפ - געלעגט מיין קליין רענצל אויפן וואג, יאנקל האט אויסגעטון זיינע שיך אין איך האב נאכגעטון זיין באשפיל. מיר זענען ביידע באוועסט נאכגעגאנגן דעם וואגן וועלכער האט געפירט פארשידענע זאכן, זיינע רעדער זענען געווען האלב געזינקן אין זאמד אין מיר האבן צוגעאלפן די אייזאלער שלעפן דעם וואג, פערטל וועג זענען מיר געגאנגן צו פיס, אין פתח-תקוה האבן מיר זיך ארויפגעכאפט אויפן וואגן. יאנקל האט מיך ציגעפירט צו א' פלאץ ווי איך האב געדארפט איבער-נעכטיקן, דאס איז געווען אזא מין איינפאר הויז, אין ישראל האט מען דאס גערופן "מלון". אין א גרויסן צומער זענען געשטאנען די בעטן,

ס'האט שוין אנגעהויבן צו ווערן טונקל, די שבתדיקע ליכט שיינען ארויס פון יידישע שטובן. פרומע יידן געען אויסגעפוצט שבתדיק אין שול, איך שפאציר איבער די גאסן איך זעע נאר ווו יידישע ארכיטעקטער געען שפעט פון דער ארכיטעקט אין די פרדסים, א שטארק איסגעמאטערטער בין איך געגאנגן שלאפן, די אנדערע צוויי שכינים זענען שוין געליגן אויך זעערע בעטן, ווען כה'אב זיך געלעגט שלאפן האט נישט לאנג געדויערט ווו ס'איז מיר כאפאלן א בייסענעש פון אלע זייטן נישט צום אויסהאלטן, די שכינים האבן מיר בארויגט אז דאס איז נישט מער ווי וואנצן אין אזוי ווי איך בין א פרישער זענען זיי מיר מקבל פנים. די 2 יידן ראטן זיך ארויסצוגעען אין שווער ווו די יונגע לייט פארוויילן זיך מיט זינגן אין טאנצן. 'בין אצעכלוטיקטער אוועק צום שווער אין זארגט איבערגענעכטיקט אויף דער פרישער לופט. 2 טעג נאך דעם האב איך באקומען ארכיטעקט אין א פרדס.

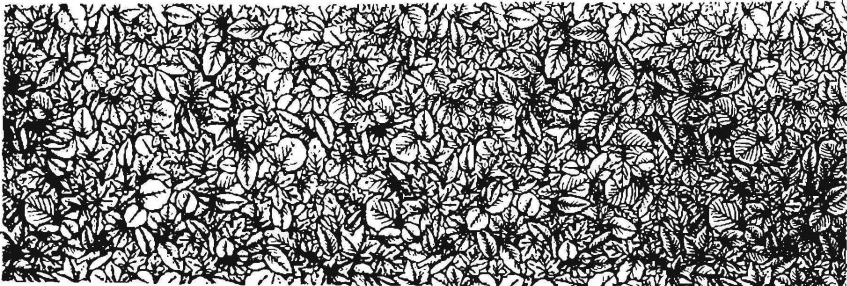
דאס וואס כהאב געזען יענעם שבת בייטאג אין דער אלטער היים אויפן עקראץ אין סיניעמא איז פאר מיר געווארן דא א ווירקליכקייט.

נן, דא וועל איך ענדיקן מין קורצן טייל פון מין לעבענס געשיכטע וועלכע איז געווען באגלייט מיט שווערע פאר מיר צייטן. מיט דעם האב איך אויסגעפאלגט אייער ביטע. מיט הארציקע ווינטשן פאר אייך טייערע חנה און מנוס, מיט אייערע קינדער, אין אייניקלאס איז אסאך נחת, פארבלייבן מיר אייערע שטענדיקע פריינט.

משה אין רחל

דעם 15 אפריל 1980.

באמערקונג: מעדלעך איז אנגעקומען קיין ארץ ישראל פאר דער ערשטער וועלט מלחמה. ווו אזוי ער האט דורכגעמאכט די שווערע צייטן פון דער מלחמה אין ווען ער האט עמיגרירט קיין אמעריקע, וועלן מיר, גלויב איך, זיך דערוויסן פון זיין צווייטן בריוו.

השלישייה ברור, למל וללקה, שלושה חייטים היו וחברים טובים לכל דבר. מה פירושו לכל רבר? לברם משקה מדי יום ביומו; ובשפתם, לכוס הטיפה המרה; היו מחפלים "כשילכיל" (בית כנסת קטן), שקראו לו "השילכיל" של החייטים, שלושתם היו מופיעים ככל שמחה בעיירה, בין שהזמינו אותם או לא. ההבדל היה שכאשר הזמינו אותם, היו מתיישבים על יר השולחן יחד, היו שותים יחד, התלוצצו יחד, השתכרו יחד, היו מוצאים קרבן והרכיזו לו מכוח - גם כן יחד. ואם לא היו מזמינים אותם - היו מופיעים ליד הדלת ודרשו את מנת חלקם ב"יודקה", ואזי ואזי היה לבעל השמחה ולאורחים, כאשר רשישתם לא נענתה. אז לא הכלי-זמרים ולא הבדחן היו עושים שמח, השלישייה היתה לוקחת את היזמה בידיה והיא היתה עושה שמח. החוצאה היתה, שאפים שתמו דם. היו עיניים נפוחות וביגרי חג קרועים, העיקר, שהיה שמח. אבל מי מבעלי שמחה היה רוצה שמחה מסוג זה? ובכן היו נותנים להם משקה ואז השלישייה עזבה בשקט את המקום ועושה שמח כינס ובין עצמם, וזה ב"שילכיל".

מבין השלישייה רק ברור נקרא סתם ברור, כי זה היה שמו האמיתי. השניים הגותרים נקראו בשמות לוואי. מדוע קראו ללמל-למל? מפני שתמיד הכובע היה חבוש על ראשו עם המיצחיה בצד. ומה הקשר בין המיצחיה ללמל? כי למל הפך למושג בעיירה שלנו, וכל מי אשר בהסח הדעת היה חובש את כובעו עם המיצחיה בצד, היו קוראים לו למל. ואם גם עתה לא ברור הקשר בין המיצחיה של הכובע עם למל, נקבל את זה כחור עובדה.

השם "ללקה" מובנו יותר ברור, כי "ללקה" פרושו ביידיש ובאוקראינית - כובה. אבל אל לנו לחשוב, שבעל השם "ללקה" היה כאמח יפה ככובה. לא דוכים ולא יער. יהורי היה כמו כל היהודים. וזה הסיפור: כאשר שלום (זה היה שמו האמיתי), היה חינוק, אימו היתה אומרת, שהוא יפה כמו כובה, וכך נשאר לו השם לכל החיים.

והחבר השלישי, ברור, היה סתם ברור, ללא כינוי. הוא היה איש תם וישר, אהב את הטיפה המרה, היה מושפע מחבריו ולא היה ראוי לשם לוואי, על כן נשאר בשמו, סתם ברור. אנשי כל השלישייה היו בעלי משפחות ובעלי כחיס, אשר ילדיהם לא היו דומים להם בהתנהגותם ולא הלכו בדרכי הוריהם.

ללקה היה בן שקרא לו "ברלה", בדרך כלל קראו בעיירה לגנב, פירחח, או להבדיל, לבעל חורה, כשם חיבה: לא בריל, יענקיל, אלא ברלה, יענקלה וכו'. גם למפגר נוהגים לרוב לקרא בשם חיבה. כך זה היה עם ברלה. ברל היה כחור טוב, הגם שמפגר היה. את מקצוע החייטות לא היה מסוגל ללמוד וכך נשאר בלי מקצוע.

רצה הגורל ופרצה מלחמת העולם הראשונה, כאשר ברלה הגיע לגיל עשרים, גיל הגיוס לצבא. ומי יגן על האימפריה הרוסית של הצאר אם לא ברלה? גייסו אותו, שלחו אותו לחזית, וברלה נפל בשבי הגרמנים.

כאשר חזר אחרי המלחמה היו אנשי החברה שלו סקרנים לדעת איך נלחם בגרמנים ובאוסטרים ושאלו אותו: היית בחזית? "וראי" היית התשובה. וירית? - "כן יריתי" וגם כלילה ירית? - "גם כלילה" זה לא יכול להיות, ברלה, כאשר יורים כלילה עלולים לפגוע במישהו בעיין? ברלה פסק, שאי אפשר להמנע גם מזה. כמה איומה המלחמה, אפשר לפגוע בעינו של בן אדם ולהיות פטור מעונש כלשהו.

ברלה היה לשואב מים בעיירה. ונאיפה שואבים את המים? מבאר או מהנהר. תושבי העיירה העדיפו

את מי הנתר בסענם, שזה מפי הכאר טעמו חמל. כאשר בא החורף והנהר קפא, פתחו נכרח נח
כגרזן ומשם שאבו את המים.

מעם אחת כאשר ברלה נישג עם האסל והדללים שלו לפתח שכנחר, החליק ונסל עם האסל ושני
דליו לחור המים. תחזיק ברלה בקרח וצעק: "אצילו, הצילו" כאשר הגיעו אנשים לתצילו
הופתעו ביותר: ברלה החזיק בקרח ולא נתן שיוציאוהו רק בתנאי, שלפניו יעלו את האסל
והדללים. לא הייתה בידת למעילים והבטיחו לו כלי עבודה חדשים, כי בלתי אפשרי היה לרדת
למים ותחת לקרח ולמשות את האסל והדללים. כך סיכל ברלה כלי עבודה חדשים במקום הישנים.
ומי יכול לטעון, שברלה סיפס, כאשר הצליח ככה ל"מדר" את המצילים?

וכאשר לברלה היו אסל ודללים חדשים, היה צריך למצא גם כלה בשבילו. גימסלו שדכנים לעניין
והגיעו עד לקרמניץ ומצאו בשבילו כלה חנונה וחסודה. רק שהיתה מכוננת ממנו בעשרים שנה.
אז מה? כל אינסלינגנטית ואריסטוקרטית היתה, העירה על זה העובדה, שהיתה מדכנת ירדש
מתובלת במלים רוסיות.

כשרק הביא ברלה את כלתו מהכרך קרמניץ אל העיירה חסונה שופסק, חיכה הפגינה נחיצ'קה
זה היה שמת - את ידענוחה בשמה חרוטית, ואמרה שהיא "לובופיסנה" (ספרנית) לדג מלוח,
ו"אובז'יו בורשט", (מכרזה חמיצה), מי יכול אז להעיד ולהגיד, שלברלה לא היתה כלה
"אינסלינגנטית"? והוא התחתן עם החיצ'קה בשעה טובה ומוצלחת והם החייכו בעיר קרמניץ.
אבל לא לזמן רב. ברלה התגעגע לעיירה וגם חשש שמא יססיד את הלקוחות שלו, בעלי הבתים
שהיה מספק להם מים. כאשר חושבי העיירה פגשו אותו ואמרו לו, ששואבים אחרים הגיעו ללקוחות
שלו שבע, שאת בעלי הבתים שלו הוא יקבל כחזרה, אפילו מים, וברלה חוזר לעיירה והחזיר
לעצמו את בעלי הבתים.

בח נולדה לברלה ולנחיצ'קה וקראו לה עינחלת. מקום לגור לא היה להם, והאב ללקה לא הסכים,
שיגורו בביתו, אף על פי שהיה בעל שתי דירות. לעזרתם נחלץ האב הצעיר וקנת להם דירה. תעשה
נאה לכל הדעות. אבל איש לא ידע, שהאב התחתן עם ברלה על מיסמך, שהוא מוותר על הירושה
של אבא, אחרי מאה ועשרים. האב לא הגיע למאה ועשרים והאב ירש את הכל.

אבל מלוותים לא נזח אותו וביתו של ברלה תפך לאכסנית של מקבצי גרבות. כל קנצן שהגיע לעיירה
התאכסן בביתו של ברלה, ביניהם צולעים, מילמים, חרשים, זקנים מחושים עם זקנים או בלי,
גברים ונשים, בודדים וזוגות, מכל המינים והסוגים.

מי שתעניין ורצה להכיר את רלוח העם, את שכבות העניים המרודים היה ניכנס בערב לברלה
כדי לשמוע את סיפוריהם של הקבצנים ושל בעל האכסניה.

אבל מכל העסקים האלה לא היתה לברלה מרגמה ומצעץ פיוס והמשיך בתפקיד שואב המים.

ביתו היה קרוב לנהר, ליד השביל המוביל לנהר, כך שכל מעם, כאשר הלך לשאוב מים היה עובר
על יד ביתו.

בילדותי אהבתי לעמוד קרוב לביתו ולהסתכל על ברלה, כאשר הלך לנהר. כאשר תוללים היו
ריקים היה חולף בשפט, אבל כאשר בא מהנהר עם דללים מלאים וכבדים היה צועק "נעכע". "מה יש"
היתה התשובה. "מיחה משונת עיך, נעכע, כל צרות העולם שיחולו על ראשך, כל מחלוח העולם
שלא יפסחו עיך, נעכע, שיחנפלו עיך כלבים שוטמים ויקרעו אותך לגזרים, כך תיה ברלה'מכרך"
את אישמו כל מעם שעבר על יד ביתו בדללים מלאים. נחצ'קה היתה עונה לו

באותן ה"ברכות", אבל מעט, כאשר התכוננת במחזה, לא הייתה תגובה מצד נעכע, כנראה לא
התחשק לה להחליף ברכות עם בעלה. אז ברלה הגיע לשיא התרגזותו, ניכנס תבימה, לקח את

לחפירה, שם אוחו על הכתף והתחיל לצעוד כמו חייל עם רובה על יד הכית. כאשר נעכע שאלה לאן הוא הולך, המשיך ברלה לצעוד בבוץ, נעול מגפיים עם עקבות עקומים, במכנסים מלוכלכים ולא ענה. בהמשך הצעידה החליט על מתן חשוכה: "אני הולך לחפור לך קבר בקרקע". כזה נגמרה ההצגה לאוחו יום.

בתם, צינה, הלכה וגדלה. צינהלה היתה ילדה יפה. אכיה הכיא לה כלכלב, ואוי לילד, שקרא לכלכלב לגשח אליו. ברלה היה צורח ומקלל. הענין מצא חן בעיני הילדים וכל יום חזרו על ההצגה. היו קוראים לכלכלב, התחילו לרוץ והוא אחריהם. ברלה חפס אז את האסל ורץ אחריהם, כאילו לרצחם נפש.

גם כ"שיכליל" לא נתנו מנוח לברלה והיו מעיקים לו, אבל הוא לא ויתר ולא רצה לעבור לבית תפילה אחר, כי זה היה בשילכיל של אביו. וראה זה פלא צינה'לה גדלה בבית מזוהם, בסביבת קבצנים, כאווירה של ליכלוך וריחות רעים, והיא תמיד היתה נקיה, מסודרת ומסורקת וגם תלמידה מצטיינת ויפה. היא היתה כאמת בובה. האנשים היו מתפעלים ושואלים: היתכן, האם זאת מציאות או חלום? הגורל, כנראה, נתן פיצוי לברלה על אביו, ללקה, שהתנכר אליו, על אחיו שרימה אותו ועל הכריות שהציקו לו. יש דין ויש דיון.

קרעמעניץ אין "ייווא" און אין "כית התפוצות"

"ייווא" (יידיש וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט) האט געשאפן א פראיעקט צו פארייביקן די יידן אין די שטעטלעך וואס זיינען אזויברוטאל אויסגעמארדעט געווארן אויך וויל די "ייווא" איינזאמלן דאקומענטן צו דער געשיכטע פון די לאנדסמאנשאפטן מאסייעטיס, גמלת חסידים קאפעס, רעליף קאמיטעטן וואס זיינען געשאפן געווארן אין אמעריקע לטובת זייערע ברידער און שוועסטער אין דער אלטער היים. אין ניו-יארק איז אמאל געווען צוועלף הונדערט לאנדסמאנשאפטן; א סך האבן זיך אויפגעלייזט, אנדערע זיינען נישט מער אקטיוו. כדי זייערע ארכיוון זאלן נישט פארלוירן גיין בעט די "ייווא" צו ברענגן זייערע ביכער, פראטאקאלן טשארטערס, קארעספאדענץ, מעלדונגן, צייטונגן, אויסא - ביאגראפיעס, יזכור ביכער, פאטאגראפיעס פון דער אלטער היים פון מענטשן און אינסטיטוציעס און פארשריבענע מעמוארן. די אלע מאטעריאלן ווערן קאטאלאגירט לויט די שטעטלעך באזונדער, און מענטשן וואס וועלען זיי שטודירן וועלען אלעמאל האבן א צוטריט צו זיי. אפט קומען סטודענטן אין דער "ייווא" אויסצוגעפונען זייער שורשים, דעם אפשטאם פון זייערע עלטערן, זייערע זיידעס און באבעס, זיי ווילן פארשן וועגן לעבן און קאמף אין די אויסגעראטענע יידישע שטעטלעך. אט די מאטעריאלן וועלען פארייביקס ווערן פאר די קומענדיקע דורות.*

די קרעמעניצער פון ניו-יארק האבן שוין געברענגט צום קרעמעניצער ארכיוו א הישע צאל מאטעריאלן, איינשליסנדיק דאס יזכור בוך וואס איז ארויס אין ארגענטינע און אלע העפטן פון "קול יוצאי קרמניץ". קרעמעניצער איבער דער גארער וועלט וועלעכע האבן אזא היסטארישן מאטעריאל דארפן דאס אפראטעווען פון פארלוירן גיין אין דאס אריינשיקן צו דער "ייווא" פאר פרעזערוואציע **. א גאנצער שטאב פון יונגע לינגוויסטן קאטאלאגירן דאס אין דער "ייווא" ביבליאטעק אונטער דער קארדינאטארן רחל שווארץ. געשיקט דארט דאס ווערן צו:

ROSALINE SCHWARTZ, "YIVO"
1048 FIFTH AVENUE
NEW YORK, N.Y. 10028 U.S.A

מיט דער אנמערקונג: פארן קרעמעניצער ארכיוו.

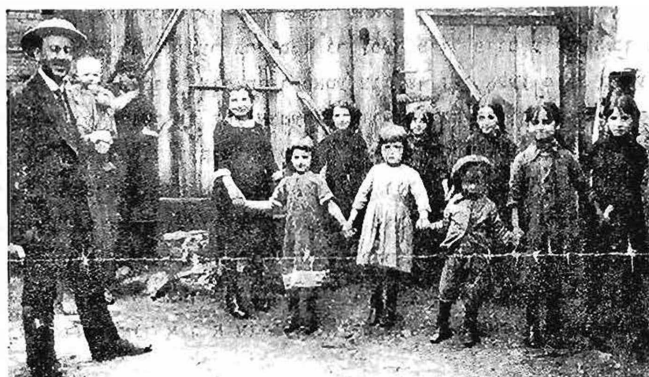
אין ישראל כיום תל-אביבער אוניווערסיטעט איז געשאפן געווארן דער היסטארישער מוזיי "כית התפוצות", וואס פאראייביקט עלעקטראניש די סראגעדיע פון יידישער צעספרייטקייט אין גלות פאר די לעצטע צוויי טויזנט יאר. סאפיצירטע טעכנאלאגיע ווערט באנוצט צום ערשטן מאל צו דערציילן וויסנשאפטלעך די געשיכטע פון אונדזער פאלקס וואנדערונג איבער דער גארער וועלט. די ניו-יארקער קרעמעניצער האבן שוין פאר דעם צוועק בייגעשטייערע צוויי טויזנט דאלער, דורכן "פאראייניקטן יידישן אפיל" (מגבית) און מ' האט אונדז צוגעזאגט, אז קרעמעניץ וועט פיגורירן אויף דער מאפע פון "כית התפוצות".

אין 1979 וועלען מיר ווידער שאפן טויזנט דאלער פאר דעם צוועק. דער זכר קרעמעניץ אוואירע יידן מערסירער זאל קיינמאל נישט פארגעסן ווערן

* כדאי צו וויסן, אז די אמעריקאנער רעגירונג האט בייגעשטייערט א כאדיטנדע סוכסיריע פאר דעם פראיעקט.

** אלע, ביז אצינד דערשיינענע, העפטן "קול יוצאי קרמניץ" זענען דורך אונדז געשיקט געווארן צו די אוניווערסיטעט ביבליאטעקן אין ישראל, ווי אויך צו די אינסטיטוציעס, כאס תל-אביבער אוניווערסיטעט וואס פארנעמען זיך מיט דער געשיכטע פון יהדות און דער העברעישער ליטעראטור. אויך אייניקע אוניווערסיטעטן אין אמעריקע קריגן "קול יוצאי קרמניץ" ווי און די ביבליאטעק פון ווייסן הויז, פון וועלכער מיר קריגן אלע-מאל דאנק בריוו.

מ.ג.

Kesselhof, member of S. An-ski's ethnographic expedition to Volhynia, and children, Kremeniec, 1912.

אין צוזאמענהאנג מיט דער ביכד פון די קרעמעניצער קינדער מיט דעם מיטגליד פון אנסקים עטנאגראפישער עקספעדיציע, וואס איז געדריקט געווארן אין דער ענגלישער טייל פון זשורנאל "ידיעות פון ייווא", דארף מען באמערקן, אז די דאזיקע עקספעדיציע האט ארויסגערופן א גרויסן אינטערעס בא די יידן אין די שטעט און שטעטלאך פון וואלין. אין קרעמעניץ און אין די שטעטלאך ארום האט די עקספעדיציע באגלייט העניך געלערנט (האנגעלערענטער) און יאשקע ברויטמאן. געלערענט ז"ל האט באשריבן די ארכייט פון דער עקספעדיציע אין 'פנקס קרעמעניץ' זייטלעך 367-376 און אין ארגענטיווער יזכור כור.

שרייבנדיק די דאזיקע שורות, האב איך ווידער געליענט געלערענט'ס באשרייבונגען מיט א פאראפענדן אטעם, און מיט גרויסער בענקשאפט זיך ווידער געזען מיט די ליכע און טייערע פאלקס-מענטשן אונדזערע, זייער לעבענ'ס שטייגער און מיט אנסקים פשוטער גרויסקייט.

מ.ג.

זכרונות פון דער אלטער היים

צוגעשיקט פון ציפּע כץ

בוענאס-אירעס 26.1.1980

(מיין טאטענס פאפירענע בריק)

אין איינעם אויפנס רחוקן שבת צונאכטס, נאכן אפדאוונען מינחה-מעריב אין קאזאצקע בית המדרש, איז מיין טאטע אהיים געקומען מיט א צושטראלט פנים אין באגלייטונג פון מיין פעטער יאסל וועלכער איז געווען זיין באשטענדיקער מיטשמועסער, ביידע האבן פארגעזעצט א געשפרעך וואס האט געאט א שייכות צו א אויסגעערטער ררשה פון א ארץ ישראל שליח פון "קרן היסוד". דער ראזיקער שליח האט מיט זיינע פעיקייסן אין געניטע ביישפילן באוויזן צי באווינקן דעם עולם צוערער אינטערשטרייכנדיק אז די בלפור דעקלאראציע "איז די פאפירענע-בריק" וועלכע וועט אלע יידן ברענגן קיין ארץ ישראל.

מיין טאטענס פרייד איז געווען זעער גרויס, א גרויסער טייל פיננס עולם האבן געשפענדעט גרעסערע סומעס פארן "קרן היסוד" אין מיין טאטע צווישן זיי אלע, מיין מאמע דערלאנגנדיק טיי מיט ציבייסן האט געווישן ער זאל אומעטום אזוי מצליח זיין..

אין יענער צייט נאך דער בלפור דעקלאראציע האט די ציוניסטישע יוגנד פון אלע ריכטונגן אנגעהויבן פארן אוף תכשרה, נאכער אויך עולה זיין, ווי באוויסט איז אונדזער קרעמעניצער יוגנט אין אגרויסער צאל געווען צווישן די עולים פון דער - 3 טער עליה, ווי דאביקירער, ז"ל ש.דישל. ב. ספעקטאר ז"ל, י. מילער, די שוועסטער לייבל, ל. גלזמן. ל. ביכרמאן. אין אנדערע. זיי אלע האבן גואלפן טרוקענען די זומפן. פלאסטערן שאסייען אין וועגן. אזוי ארום צי בויען דאס לאנד אין א אייגענע היים ווו ס'האט אויך נישט געפעלט קיין קרבנות.

מיר ליינענען אבריוו אפגעדרוקט אין דער חוברת נומער 14 פון "קול יוצאי קרעמעניץ" אויף זייט 28 געשריבן פון 5. ביכרמאן אין יאר 1926 צו זיינע עלטערן קיין קרעמעניץ ווי ער דריקט אויס זיין באגייסטערונג פאר אלץ וואס ער ערט און זעעט און ארץ ישראל. ער שרייבט אויך אז ער ארבייט יעצט מיט נאך פיר חברים אויפן הר הצופים ווו זיי פארלעגן א פונדאמענט פאר א געביידע וואס וועט זיין די גרעסטע אין ירושלים, היינט ווייסן מיר אז דאס איז דער ירושלימער אוניווערסיטעט.

ווער האט זיך געקאנט גלויבן אז ס'ווארטן וועל איך טאן האבן די זכיה צו באטרעטן די הייליקע ערד, דעם "הר הצופים", אין באזוכן דעם ירושלימער אוניווערסיטעט אין באוונדערן אלץ וואס איז דארט געשאפן געווארן מיט יידישע הענט, אויך זעען מיט מינע אייגענע אויגן אלעס אין מוזיאום ווי ס'געפינען זיך אויך די עקספאנאטן פון די ארכעלאגישע אויסגרובעניגן מיט א געפונענעם בריוו געשריבן פון יידישן העלד ברכוכבא א.א.וו. אין דעם מאמענט האט איך מיר דערמאנט אין מיין "טאטענס פאפירענע בריק"..

איך ווינטשט אז די קינדער פון אינדזערע קרעמעניצער זאלן אין 50 יאר ארום אויך זיך דערמאנען אין נישט לאזן זיך מאכן פארגעסן אונדזער "פאפירענע בריק" וואס איז אין פארט פון א חוברת פון "קול יוצאי קרעמעניץ" וואס פארבינט ביי היינט צו טאג אלע קרעמעניצער לאנדסלייט אויף דער גארער וועלט.

דער ריכטער מאני לייב דערציילט אין זיינע זכרונות אז ס'איז צי אים אמאל געקומען א יונגער מאן מיט א טשעמאדאן אנגעשריבענע פאפירן אין געבעטן אז ער מאני לייב זאל אייבערליינען זיינע שריפטן. דער יונגערמאן האט זיך פארגעשטעלט אז ער איז זעער פראדוקטיוו, ער שרייבט אסאך, און צערייסט אסאך, מאני לייב האט אבלעטער געטון דאס שרייבעכץ אין אזא געטון... "יונגערמאן שרייבט ווייטער אין צערייסט. נאר זעעט נישט שרייבן אויף אזא גוט פאפיר". איך גלויב אז מ'יין שרייבעכץ וועט נישט האבן דעם זעלבן סוף.. מיט אכטונג אין ליבע צי אייך פערזענליך, אין צי אלע שטעטישע באזינדער.

פון ציפּע כץ

גורר בעלאל

שישן ושימחו בשימחת תורה (בכית הכנסת הגדול בשומסק)

נהוג היה בעיירה שלנו, שבלייל שמחת תורה הקדימו לגמור את התפילות וההקפות ככל כחי התפילה הקטנים ובאו להשתתף ולשמוח בהקפות בבית הכנסת הגדול עם רוב, שאר בני העיירה, באותו ערב היו שם כמעט כל תושבי העיירה, גברים ונשים, בחורים ובחורות, ילדים וילדות, כולם היו באים לשמוח עם התורה בחג התורה.

בין כל הקהל הרב בבית הכנסת נעדרו רק אלה משמנה וסלחה של העיירה. בגלל מעשה שהיה עזבו הלמדנים, המוכבדים והגבירים את בית הכנסת הגדול והקימו כחי תפילה לעצמם. לפי הסיפורים של זקני העדה בעיירה היתה סיבה מיוחדת, שהביאה בעבר לקרע בקהילת שומסק, והמעשה שהיה כך היה: כימים ההם חי בשומסק עשיר גדול ושמו מנדל רוזן. איש גאה, תקיף ושתלטן היה ואת שילטונו קיים ביד רמה וחזקה ברחבה הסביבה של הכנסיה הקטולית של הפולנים. שם הקים את ביתו ושם בנו את בתיהם גם קרובי משפחתו, בעלי המאה, משפחת האקרמנים. שלושה אחים היו האקרמנים, איכל, ינקל ומשה, כולם בעלי משפחות ואבות לבנים. משפחת האקרמנים נחשבו לאריסטוקרטיה של העיירה, והם גם היו נושאי הניצנים הראשונים של רעיון ההשכלה במקום. את ילדיהם הם חינוכו בסיסמה: "היה יהודי בביתך ואדם בצאתך" והטיפו להכניס את יפיפותו של יפה באוהלו של שם. מעטים מתושבי העיירה העזו להתקומם או להתנגד לשילטונו של מנדל רוזן וקרוביו. ברחבת מגוריהם נשמעו צלילי השפה הרוסית ומבתיהם עלו צלילי פסנתר.

הרחבה שעל יד הכנסיה הפולנית כונתה כפי התושבים היהודים בשם "אודטה", ובזמנים ההם בחקופת הצאר ביטאה העיר אודטה את שיא התרבות וההתקדמות, והרחבה סימלה מה שהקרמלין סימל בעיני התושבים של האימפריה הצארית. היו כמה יוצאים מן הכלל, שעליהם לא הצליחו האקרמנים, ומנדל רוזן בראשם, להטיל את מרותם, ובמיוחד היה זה רב העיירה, הצדיק ר' מרדכי. הוא לא העריך אותם ולא את עושרם ולא סר לשילטונם. מנדל רוזן תחליט לסלק את ר' מרדכי מכהונתו בחור רב ולא בחל בעזרת משרתי הצאר כדי להשיג את משימתו. בזה קומם נגדו את הלמדנים והמוכבדים של העיירה, שהתייצבו לצידו של הרב. מה עשה מנדל רוזן? הביא רב שני לעיירה, ששימש בחור רב בבית הכנסת הגדול, ומימלא

לתפילה כשבתות ובחגים. ליימים הנוראים" הם היו באים העירה, או שהצטרפו היהודים מכפרים אחדים ל"מניין" ככפרו של סבא של יצקה. הסבא של יצקה היה מטיף מוסר לצעירים מן הסביבה לבוא למניין. היה מונה להם את הענשים אם לא יקיימו את המצווה של מעבר ה"מז"ה" כדי להגיע למניין להחפלה בכל הלכ ולזכות לעוד שנה חיים. דפאז-מוטי, ילדיו וניניו שלא מעטים היו, שמם בעיירה לא גורביץ, גם המשפחה האמת, אלא ה"מז"ה". יצקה טוען, שרק בעלי שיבה עם זקנים, להם הזכות להקפה שנייה ולא למוטי "בוצק"ס", שהוא ללא שיבה, לא קרח ובלא זקן. גם השם "בוצק"ס" איננו חסם האמיתי, אלא שם לואי, כי "בוצק"ס" ביידיש - זהו נגיחת ראש של כהנה, ולמה קוראים למשפחה כך - זאת בעיה לחקר היסטורי. כי השם בא לו מהסבאים. מוטי היה חבר ב"חברה קדישא" ועומד כחוקף על זכותו להקפה שנייה. ובכן אומר יצקה: מוטי, אחת לא חלך בהקפה שנייה, רק ליהודים בעלי שיבה, קרחים, עם זקנים - להם הזכות להקפה שנייה ולא לך. מוטי היה כעבר חייל כצנח הצאר, לחם כמלחמה ונפל בשבי, הוא היה נוח לנעוץ, וכאשר התרגז - פרצופו הפך אדום והתנפחו ורידי צווארו. כאשר העלה את החשד שיקחו ממנו את ההנאה לרקוד עם ספר התורה בשמחת חורה.

כאשר מוטי רקד, זה לא היה סתם ריקוד, אלא קפיצות לגובה, כל גופו התנדנד, פרצופו האדים ושר בקול צרור: "הידה, המכבים" לא, הידר", כי אם "היידה", קריאה לזרז סוסים. ואז צרח בקול רם ופנה לשומעיו: "כאשר בן אדם ניפטר ובחוש יורד גשם, שלג, בכפור ובכוש, מי קובר אותו? אני אחראי, אני מוטי, עושה זאת" - יצקה לא נשאר חייב חשובה וקרא לעומתו: "ואח הסעודה בשיליכל (בית הכנסת הקטן) עם נקניק וודקה גם כן אחס אוכלים ושותים, והכסף מדמי הקבורה, שאתם סוחטים מהמשפחות האכלות, גם זה יורד לכיסים שלכם. ואז מוטי: "זה מן הגבירים, ומה עם העניים? הסבור אתה, שהם הולכים ברגל לבית הקברות? כל עני ואכיון, כמו עשירים מיוחסים, צריכים לשאת אותם אחרי המוות האם אתה איצקה, עושה זאת?"

עוד רבים התערכו בוויכוח וכיניהם גם צלקה קופיקו, איש מוצק עם זקן ג'ינג'י, סוחר סוסים מצליח, על אף דיכורו האיטי וגייגומו. הוא גר מחוץ לעיירה כפרזור של גויים. אף אחד לא היה רוצה לקבל מתנת יד ממנו. קרה פעם שגוי החנפל עליו. צלקה השיב לו במכת אגרוף והגוי נפל מה. צלקה הסתבך במשפט על תריגה עם כל התוצאות מזה. כעניין ההקפות אמר: "לי יש זקן, אבל אינני טוען דווקא להקפה שנייה. הרצל בנצינס, גם כן סוחר סוסים, גם הוא התערב בוויכוח. כדוקוחו היה פירחח העיירה וכלל התרפתקאות היה מעורב. עכשיו הוא נשוי, אבל לילדים וחבר בחברה קדישא, ואף הוא דורש את הזכות להקפה השנייה. לצלקה פנה ואמר: "ידע לך, כאשר אתה מתח את הרגליים ותמות, שבועות תשכב ולא יקברו אותך. חושב אתה שחובה עלינו תהיה לשאת אותך מהפרזור חצרינקה, בו אתה גר, דרך כל העיר לבית הקברות?" שיסחוב אותך הכן שלך בעגלחו, רחומה לסוסים, כמו הגויים, לבית הקברות".

צלקה קפץ וצעק: "אותי תקלל? אני אב לילדים ולו לא היה יום חג היום ולא היינו בבית כנסת, היה בסוף, שחית צריך לאסוף את עצמותיך בשק" לדבריו נכנס אברהם "בוצק"ס", כינוי שבא לו מתכונה של משפחת לוחמים אמיצים. סוחר פירות היה אברהם. אחיו הצעיר היגר לאמריקה והתעשר שם. פעם הגיע לביקור כעיירה, ייסר בה קופת "גמילות חסדים" וגם חרט למוסדות אחרים, בזכות זו נעשה אברהם אופר, זה היה שמו האמיתי, לבעל בית מכוון כעיירה ולא קראו לא עוד "בוצק"ס". לאברהם הייתה השפעה גדולה על הרוכלים ועל העגלונים, שכיניהם היו קרוביו, בני האחים והאחיות.

היה הוא גם הרב שלו . מחפלי בית הכנסת, שהיו לצידו של הרב, עברו לקלויז של הרב ולבית המדרש.

בבית הכנסת הגדול נשארו פשוטי העם, "עמר", סוחרים זעירים, חנוונים, כעלי מלאכה, רוכלים וסתם קבצנים

במשך השנים אף החריף הסכסוך, והקרע בערה נמשך שנים רבות, ולא פסק גם כשנות ילדותי, שנשארו חרותות כזכרוני.

סיפרו, שמנדל רוזן חלה זמן קצר אחרי שפרץ הסיכסוך וניפטר אחרי מחלה קצרה ואנושה בווינה ושם נקבר. זיקני העיירה ראו בזה אצבע האלוקים, עונש על התעללותו כרב ר' מרדכיילי. גם האקרמנים ירדו מכסיהם והלכו לעולמם, אבל הפילוג לא נעלם.

המצבה שנשארה למנדל רוזן בשומסק הייתה ספסל דו-צדדי, מרופד בקטיפה כצר מזרח של בית הכנסת הגדול. ועליו ישבו כשבתות וחגים צאצאיהם של האקרמנים, וביום כיפור, כאשר הרופא יעקובסון בא לבית הכנסת להתפלל, נתכבד גם הוא בישיבה על הספסל המיוחס הזה.

אח הסיפורים על הקרע עם רבהקהילה שמעתי עוד בילדותי. הייתי אז בן אחת עשרה או שנים עשרה. אז, כפי שאני זוכר, הגיע לעיירחנו חזן אורח עם ילדו, הרשלי, לחפילת שבח בבית הכנסת הגדול. במיוחד שבתה אח לב המתפללים שירתו של הרשלי ולא הסתפקו בהופעה חוץ פעמים והזמינו את החזן לחפילת שבח נוספת. הפעם באו לשמוע אל הרינה ואל התפילה לא רק המתפללים הקבועים, אלא גם רוב תושבי העיירה. אז גם הוחלט להזמין את החזן לקביעות בבית הכנסת. הסכום הדרוש נאסף במאמץ משותף, והדבר יצא לפועל. החזן הביא את בני כיתו והוסיף למקהלה אח ילדו השני, מוטלי.

אין לתאר את הנאתם של תושבי העיירה משירתם של הילדים עם אביהם. להתפעלותם בבית הכנסת וברחבה שעל ידו לא היה גבול. המנגינות של תפילת החזן ומקהלתו היו נשמעות במשך זמן רב בכל הכתים בשומסק. החזן לא הסתפק בשני המשוררים שלו והוסיף למקהלה מילדי העיירה, גם לי שיחק המזל, ואחרי בחינה צירף גם אותי למקהלה.

הגיע חודש אלול והתכוננו לתפילות הימים הנוראים. שוב ההצלחה היתה גדולה. מעודד מהשכחים על הביצוע ועל הניגונים החליט החזן לקיים ערב שירה מיוחד בבית הכנסת במוצאי שימחת חורה.

בעיירה שלנו, כמו בכל העיירות האחרות, שימחת חורה היה חג עליו כמיוחד. כמעט כל תושבי העיירה באו להקפות בבית הכנסת הגדול. לא פעם פרצו מריכות בשכחות בבית הכנסת על רקע העליות לחורה, ועל אחת כמה וכמה חשובה היתה בעיני המתפללים זכות הראשונה בהקפות.

ערכו גדל עוד יותר השנה, עם החזן החדש והקהל הגדול, שבא לשמוע אותו. יותר מכל שנה גדלה ההתמקחות והחריף המתח. מקובל היה בשומסק, שאנשי החברה קדישא כובדו בהקפה השניה, וכל

שנה התחדש הוויכוח על הזכות הזאת. כרגיל, הדעות היו חלוקות, אבל השנה החריף הוויכוח והגיע לסיכסוך גלוי עד להרמת ידיים. הדינ פרץ בין מצדדי הכיבוד לאחרת קדישא בהקפה השניה

ובין מתנגדיו. בין המתנגדים היו בעיקר סוחרים תסוסים, הרוכלים והעגלונים ובראשם יצקה

"מז'ה". ומה זה "מז'ה"? זה היה הביטוי לגבול בין שתי חלקות שדה, שביל שלא היו חורשים

אותו וסימן את הגבול. השביל הזה גם שימש את החקלאים להליכה דרכו. ומה היה הקשר בין

"מז'ה" ליצקה? סבא של יצקה היה גר עם משפחתו בכפר; לא היה שם מניין יהודים.

פתח אברהם ואמר: "חברה, לא אתם תקבעו את הסידורים בבית הכנסת, חרב, הגבאים והזקנים (והוא היה אחד מהם) הם יקבעו והם יחליטו".

והם באמת החליטו, ומוסי בוצ'קס הלך ורקד בהקפה חשניה ושר: 'הידה, המכבים, לה, לה, לה, לה'. היריבים החליטו לנקום את עלבונם. למחרת בערב, במוצאי שמחת תורה, כאשר הגבאים ובעלי הבתים המכובדים הובילו את הרב בשירים וריקודים מביתו לקונצרט בבית הכנסת, חיכתה להם חברה באולם הכניסה עם סמרטוטים ומטאסאים ביריהם וזרקו אותם עליהם אוי לעיניים שראו זאת. כאשר אברהם ראה את בן אתוחו, בנימין הארוך, שחיה גם חתנו, זורק מטאטא ופוגע במחנגדיו, נזכר בימי נעורו, הפץ על חתנו כחבור צעיר וגם על יצחק, שעמד על ידו וכיבר אותם במחנת ידיו. בו לא העיזו לפגוע ואת חמתם שפכו על זידלי ישראל מאירס, גם הוא ממשמחת בוצק'ס, שהיה בן סיפורו ושומרו של רונו אברהם.

באנדרלמוסיה שקמה אי אפשר היה לראות מי נגר מי, ומי מכה את מי, העירובי והמהומה שלטו ככול. באולם המלא והרחום לא רק שאי אפשר היה לנהל מלחמה, קשה היה אפילו להרים יד או רגל העיץ ראה רק אנשים דחוסים, והאוזן שמעה רק צעקות וקללות. היה מזל, שהחזן ומהלחו היו במקום על יד העמוד מוכנים לכל את פני הרב ומלווי המכובדים. כאשר הרעש, הבהלה וההתכתשויות לא פסקו, אף כי לחזנים אין שם של מיקתים גדולים, הגה דוקא הפעם הציל החזן את המצב. הוא נתן אות למשורריו להחחיל בשיר "ברוך הבא". וראה זה המלא. כאשר הניגון נשמע בבית הכנסת, הפסיקו האנשים את הצעקות, תכול ישבו במקומותיהם ואחרי השיר הראשון, כאילו פעל מטה הסם: אי אפשר היה להכיר לא באולם ולא ממני האנשים, שמשהו התרחש לפני רגעים מספר. כולם נעשו רגועים. השתירה אווירה של קדושה וטהרה. האורות והשירה עוד הוסיפו להגיגיות. אווירת חג נרגשה מחדש. שום מימן של שיגאה ורוגז לא נשאר עוד. רבין העולמים, איזה מין עם בחרת? הלא כל ה'המז'אים', הבוצ'קים וה'בוצ'קס' בניין הם. רבים הם על זכותם לשאת את תורתו ומוכנים הם להרכיב זה לזה למען קדושת שמר, אבל כל מעשיהם ופעולותיהם הלא למען קיום דבריו הם. חרדים הם לקיום את מצוותיו ויקרים להם זמירותיו. למה, למה גזרח עליהם להשמר מעולמך?

בני עיריחי היקרים, אתי חושבי שומסק, שיטו ושימחו בשימחת תורה!

השנה חוגג העם היהודי בכל תפוצותיו מאה שנה להיווסדו של הארגון היהודי העולמי להפצת העמל והמלאכה בקרב היהודים.

הארגון נוסד כפטרבורג, רוסיה בשנת 1880 על ידי קבוצת נדבנים ואנשי אינטליגנציה יהודים בראשותם של הכארוני גינצבורג וס. פוליאקוב לשם הגברת הפרודוקטיביות של חמוני היהודים ברחבי רוסיה הצארית. פעולה זאת סייעה לתפוצת היהודים ברחבי רוסיה, מכיוון שאומנים יהודים הורשו לדור גם מחוץ לתחום המושב.

מאז 1921 קיים "אורט" כארגון יהודי עולמי, מרכזו כיום כז'נבה היקף פעולתו מגוון, מסייע להקמת בתי מלאכה, משקים חקלאיים, הכשרת אשכנזים, מחנך חינוך בבתי ספר מקצועיים. הקמת קאופרטיבים חקלאיים.

בית ספר אורט בקרמניץ שכן בבנין של שתי קומות בכניש המוביל לשומסק. מול השכונה הממשלתית שנועדה למגורים לפקידים ממשלה פולנים.

לקרמניץ התייחסות מיוחדת לאירגון אורט. בקרמניץ נולד ב-1788 יצחק בר לוינזון, מת בשנת 1860. סופר עברי מאבות ההשכלה ברוסיה. בספרו החשוב "תעודה בישראל" שהופיע בשנת 1828, לוינזון מסביר ומורה על חובת היהודי ללמוד מלאכה או אומנות לפרנסתו. כתיבתו הייתה כרוח לאומית בחיבו את השפה העברית ורואה בה אחד מהסימנים לקיום האומה. רעיונותיו היוו בסיס להקמת אירגון "אורט" וכן השתלבו לאחר מכן בתוכניותיהם של חובבי ציון.

מנהלו של "אורט" בשנים 1928-31 השנים "בהם הייתי תלמיד היה מר סניה רייך, יש להדגיש שמר רייך לא נזקק למשרה זו לפרנסתו. משפחת רייך הייתה אמירה מאד וטחנות קמח רבות בקרמניץ ובסביבתה השתייכו לה, סניה רייך עשה זאת ממניעים אידיאליסטיים, וכמובן, שהיה זה מנהל בעל שאר דוח ששעה אח עבודתו נאמנה. תמנהל האדמיניסטרטיבי היה מר גינדיס. זכורה המורה גיטל (דוידובנה) פישמן, בונדאית נלהבת שירדה לחייתם של תלמידיה הציונים.

קומת המרתף כללה אולם גדול בו למדו מסגרות, חרטות ונפחות. בבתי המלאכה למדו כשעות הבוקר. האומנים היו אוקראינים, המורה לחרטות היה גרמני, בלימודים העיוניים היה מורה לפולנית שרטוט וחרוט המתכות לימד המנהל, וכן היה, מורה פולני שמשום מה ראינו אותו חמיד במדי צבא, איש שקט וחובב מוסיקה נלהב, שהיה גם מנצח על תזמורת כלי פריטה, הלימודים העיוניים היו כשעות הערב. שלש כיתות, לכיתה אלה החקבלו תלמידים, שגמרו שבע שנות לימוד בבית ספר עממי.

בשנת 1930 נוספה מגמה של תפירה וגזירה לכנות וכך כלל בית הספר בנים ובנות.

בית הספר שמש גם אכסניה לבערים, שהיו חסרי אמצעים שכאז מעיירות מסביב לקרמניץ,

הלינה הייתה על שולחנות הכיתה, ששימשו מיטות לכל אלה, מזונם היה מחבילות שנשלחו מהבית.

הווי מיוחד של בית הספר "אורט", הווי של נערים מתבגרים על כל האופייני לגילים אלו.

בזמנים ההם, שהחלק להרכה גוונים פוליטיים, חמש שעות בסדנה, שלש שעות לימודים עיוניים.

נוסף לשפה הפולנית למדנו בבית הספר אידיש, למרות שמיהרו להשתלב בשפה הפולנית, ולא להשתכרית

היתה שפת חתיד שלהם וראו כידיש שפה המנציתה את תגלות, לכן קשים היו חיה של המורה גיטל

דוידובנה (פישמן). בעקשנות בלתי נלאית גיסתה מורה זו לחבב עלינו את הידיש, ודווקא מהספר

"העיריה לשלום אש", "העיריה" שבה רצינו לברוח ממנה...

טיפוס מעטין היה מנהלנו סניה רייך, אותו חבבנו. בגלל החבטאות הישירה, טוב ליבו, ויושר

אישי. זוכר אני בוקר אחד איחרה כיחתנו להגיע לבית הספר, והסיבה כל הכיתה התעכבה ליד מלון בו

החאכסנה כוכב קולנוע פולני, וכל התלמידים חיכו לרגע בו תצא מהמלון, למחרת הוזמן כל תלמיד למנהל. זוכר אני שאלי פנה כלשון זה: "טפש שכמותך, איר אתה מרשה לעצמך לכבז שיעורים על שטויות כאלה, בזמן שאביך מונע אוכל מפיו בכדי שאתה, התכשיט תלמד מקצוע ויהיה בן אדם, לך הסתלק, אינני רוצה לראות את הפרצוף שלך. פעם שניה לא אטיף לך מוסר, אלא אגרש אותך מכלי היסוס. אצלי אין מקום לפרזיטים" בגמר התוכחה שלו בשפת יידיש משובשת, השתפר חיוך על פניו הרחבים. חיוך זה היה כה אהוב עלי, שנשבעתי לעצמי שלעולם לא אצער את האיש הזה. זכור לטוב היה השרת וולף, יהודי חרוץ, שקט וצנוע, שעשה את עבודתו נאמנה והסיק את החנורים היטב בכיתה בה ישנו כלילות התלמידים על השולחנות, חבבו אותו כל התלמידים וראו בו ידיד גדול. זכור מוטל היהודי בעל הקיוסק הסמוך לכית הספר שחשב כובע יהודי, דבר שהיה זר בסביבתנו, יהודי מוזר בעל פאות והדרת פנים שריבר פולנית שוטפת, היה רב' מוטל זה מספק את הסוכריות הקוואס והלחמניות ולא מעט תלמידים, שידם לא השיגה, חבו לו כסף שכה היו רוצים להחזיר ליהודי הטוב הזה, עד שלפעמים מועקה זאת מופיעה עכשיו בחלום ביעותים כלילה...

הרכה תלמידים ותלמידות הוציא בית ספר אורט בקרמניץ, רק מעטים זכו להגיע ארצה, והם בעיר ובקיבוץ, הם משתמשים בידעו שרכשו אז, וזוכרים לטובה את בית הספר אורט בקרמניץ.

חיים ליבנה (קולסון)

יהושע גולברג

"בספר 'מלחמות הגיטאות' עורך כידי יצחק צוקרמן ומשה בסוק בדף מס. 486 נתקלתי בכמה שורות הכתובות על קרמניץ מודפס: ב' 9 באוגוסט 1942 עם הכץ החמה, הוקף פחאוס הגיטו בקרמניץ שוטרים וז'אנדרמים, נפתח קרב בלתי מתוכנן ובלתי מאורגן, כיום הראשון נפלו ששה גרמנים ושוטרים, למחרת עשרה. כיום השלישי לקרב שלחו הצעירים אש בגיטו, מתוך הלהבות המשיכו בקרב ובמלאכת ההריסה. הגיטו בער שבוע ימים. הלהבות שכבו משהוציא אחרון הלוחמים את נשמתו. תחום למטה פרידה בורנשטיין. רציתי לאמת את הכתוב ולבדוק את הדברים, התקשרתי עם ד"ר פרידה בורנשטיין-אוצגניק שלמדה יחד עם אשתי בקרמניץ בליצאוס, והיא ילידת שומסק ונצולה השואה היא אמנם לא הייתה בגיטו בקרמניץ ועברו כבר 38 שנים מהתקופה הזאת אבל היא זוכרת שאחרי השחרור ספרו לה פולנים ואוקראינים שהיה מרד בגיטו בקרמניץ ונהרגו שמה שוטרים וזנדרמים, כמה-היא לא זוכרת כעת את העדות היא מסרה לעיתונאים שראו אותה אחרי גמר המלחמה.

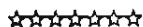
פ א ר ש י י ד ע נ ע ס

אונדזערע חשובע לאנדסלייט, חנה און חיים פייער, פון בואינאס-אייירעס וויילן אצינד אין ישראל דאס איז זייער צוויטער באזוך דא. דער ועד פון אירגון יוצאי קרמניץ און די רעדאקציע פון "קול יוצאי קרמניץ" באגריסן זיי הערצליך מיט דער טראדיציאנעלער ברכה: ברוך בואכם.

חנה און חיים זענען פון די טיכטיגסטע חברים פון קרעמעניצער לאנדסלייט פאראיין אין בואינאס-אייירעס. זיי גיבן זיך אפ מיט לייב און לעבן דער טעטיקייט אין פאראיין, טוען אלעס צו פארזיכערן זיין עקזיסטענץ און אקטיוויטעט. זייער הויז איז חמד אפן פאר די קרעמעניצער חברים. און א גרויסער טייל פון די צוזאמענטרעפונגען און פייערליכע געשעענישן, וואס דער פאראיין ארגאניזירט אין פארלויף פון יאר, קומט פאר ביי זיי.

זיי ביידע גיבן זיך פיל אפ דער טעטיקייט אין קרן קיימת, אין קרן-היסוד און אין "וויצא".

מיר וואונטשן זיי, אז זייער באזוך אין ישראל זאל זיין מיט הצלחה. זיי זאלן באווייזן צו זען וואס מער אין אונדזער לאנד, וועלכעס זיי האבן אזוי ליב און אזוי נתפעל פון אירע דערגרייכונגען.

א קבלת פנים פאר אונדזערע לאנדסלייט פון ארגענטינע

מיטוואך, דעם 9-טן יולי, האבן מיר געהאט די זכיה אויפצובעמען אין אונדזער לרקאל, אין סעמינאר, די חשובע געסט, חנה און חיים פייער, און אויך משה פאק מיט זיין פרוי, אויך פון ארגענטינע. זיי זענען אפטע געסט אין ישראל.

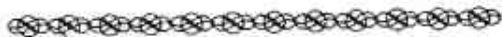
מיר האבן פון זיי געהערט אן אויספירליכן באריכט וועגן דער לאגע פון דעם קרעמעניצער לאנדסמאנשאפט פאראיין אין בואינאס-אייירעס און וועגן די גרויסע אנשטרענגונגען, וואס חנה און חיים מיט צפורה און מרדכי כץ מאכן, כדי וואס שטארקע אקטואירן דעם פאראיין.

טרויעריק איז געווען צו הערן, וועגן דער צאל פון אקטיווע חברים, וואס זענען פאר דער לעצטער צייט געשטארבן. מיר האבן זיך אבער געקענט טרייסטן, ווען צווישן די קרעמעניצער, וואס געפונען זיך ביי היינטיקן טאג אין בואינאס איירעס, זענען פאראן, פארהעלטנוגס-מעסיק, א גרעסערע צאל חברים צווישן זיי. גאר נאענטע פריינד אונדזערע, וואס זענען אקטיוו און זענען גרייט אקעגן צו קומען די כאדערפנישן פון

זייער פאראיין אין בואינאס איירעס אין אונדזער פאראיין דא.
מיט גרויס צופרידנהייט האבן מיר אלע אויפגענומען די דערקלערונג פון משה פאק,
אז ער קערט זיך אום, נאך א לענגערן איבערייס, צו איין אקטיווער ארכייט אין דער
פארוואלטונג פון דער בואינאס-איירעסער לאנדסמאנשאפט.

די חברים חנה און חיים פייער און משה פאק האבן לויט דער בקשה פון אייניקע
אנוועזנדע חברים געשילדערט די לאגע פון די יידן אין ארגענטינע, וואס האט
ארויסגערופן ביי אלעמען א גרויסן אינטערעס.

שווער איז זיך געווען צו שייך מיט די געסט, ווען ס'איז אנגעקומען די שעה דערצו.
געווען איז דאס נאך א רירנדע נעילה פון איינער פון אונדזערע אזוי ווארעמע,
אינטימע מסיכות.

אונדזערע לאדנסלייט אין אורוגוואי

צוריק מיט עטליכע וואכן האבן מיר געקריגן א בריוו פון משה גארעליקאו נאך גאר א
לאנגען איבעררייס. אין דעם בריוו דערציילט ער וועגן זיין איינזאמקייט אין
מאנטעווידעא (אורוגוואי), ווי ער וואוינט שוין מער ווי פופציק יאר. זיין
לאנגן שוויגן האט גורם געווען א לענגערע קרענק. אין דערמאנטן בריוו רעכנט ער אויס
די נעמען פון זיינע שול-חברים און פריינד וועלכע געפונען זיך אין ישראל און ער
קעט זיי אלעמען גרוסן.

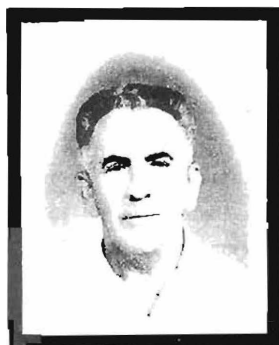
ווי מיר האבן זיך דערוואוסט ביי דער פרוי, פאני קלעצקי, איין איינוואוינער פון
מאנטעווידעא, וועלכע איז שוין אויף איר 11-טן באזוך אין ישראל, געפונען זיך אין
מאנטעווידעא, כערך, זעקס קרעמעניצער פאמיליעס.
די פרוי קלעצקי איז איין אנגעזעענע טויער פון "יויצא" אין, כמעט, אלע לענדער-פון
לאטיינישער אמעריקע. בא איר קען מען זיך דערוואוסן די אדרעסן פון די קרעמעניצער
פאמיליעס אין מאנטעווידעא.

דינעמען פון די קרעמעניצער דארטן זענען: מישא גארעליקאו, מוניע באלטער,
יקותיאל באלטער, חיים באלטער און שמואל פלאם
דער אדרעס פון דער פרוי קלעצקי איז:

Fanny Klezki, M. Pagola 3193, Montevideo, Uruguay

התכו לעולמך!

אהרן לוקצ'ר

נולד 12.12.1903 15 בפבר 11.12.1979

רואה אני אותו גבוה, תמיד, הלוכו לאט ודבורו בנחת.
ודברי חז"ל, נר היו לרגליו. אוהב סגר היה.

במיוחד השתדל לקיים אח האמרה:

"יהיה כבוד חברך חביב עליך כשלך"

נמנע מלדבר כגנותם של אחרים

וזהיר בכבודו של הזולת.

חבר טוב היה וידיד נאמן.

יהי רצון ומעשה אבות יהיה סימן טוב לבנים.

בן 76 הייה כמותו. השאיר אישה, בן וככל.

יהייה זכרו ברוך

ז.ק.

★★★★★★

ארגון יוצאי שומסק משתחף בצערם העמוק של ההורים ויטה ומנרל פלץ והמשפחה על מותו הטרגי

של בנם שמעון - שנפטר ב- 12.5.1980 והוא רק בן 34,

היה חניך הנער העובד. חי שנים בקבוצ

גבים, משם עבר להחישבות

בפחח-רפיה והיה ממסדי מושב "שדוח".

יהי רצון ומעשיו הטובים

של חייו ישמשו מופת לבניו.

יהיה זכרו ברוך!

★★★★★★

גורו בצלאל

לזכרו של מרדכי דגן (קוריר)

לראשונה הכרתי את מרדכי (מוטליה, כפי שקראו לו אז) בבית ספר לילדי העיירה שהוקם כעזרת יהודי אמריקה, עם תום המלחמה בין הכולשניקים והפולנים. מאחר שבתקופת המלחמה לא היו לימודים סדירים, קצצו את ילדי בית-הספר בכחות לא לפי הגיל אלא לפי הירע שלהם, וכך מצאחי את עצמי בכחה אחת עם מרדכי,

למרוח שהיה צעיר ממני בחמש שנים. בכחה נעשינו חברים. שחקנו זה עם זה בהפסקות. הוא גם ביקר בכיתנו פעמים אחדות. אהבתי את מוטליה שפניו היו גלויים, רציניים וכל עובר ושכ נמשך אליו ובקש ללטפו ולצבט כלחייו המלאוח.

כבר בילדותו בלטו כו התכונות, שלימים עשוהו חבר טוב ונאמן. הוא החיחס אל זולתו לא על פי המראה החיצוני או המעמד החברתי, אלא על פי תכונותיו האישיות.

זכרונותי, איך התאספו פעם נערים סביב כור שחפרו להוצאח טיט והחחרו זה בזה מי יחגבר על הפחד ויעזז לעבור עליו בקפיצה. מרדכי, שהזדמן למקום, הצטרף אליהם ולמרות שהיה צעיר מהם בהרבה, אמר: "על החיים ועל המות" וקפץ מעליו. דומה, שקריאה זו הפכה למוטו שלו במשך חייו. כמדריך כ"החלוץ הצעיר" ובקטטות עם הכיתרי"ס, וכאשר פעם חטף מהם מכות, נחם את אביו, שהגיע למקום ואמר:

"אבא, אל דאגה, אחרי המכות יהיה לי חאבון יוחר טוב".

היה פועל טוב. זכורני איך פיצח בגרזנו בולי עץ, כאשר יצא לעבוד בהתנדבות עם חברי ה"הכשרה". במיוחד זוכר אני איך יצא מרדכי לעבוד עם חבריו כדושה אצל גוי אנטישמי, אוסדניק פולני, שלעג ליהודים וטען, שאינם רוצים ואינם מסוגלים לעבוד.

מה עשה? הציב את מרדכי יחירי לפינוי החכן הנפלט ממכונת הדישה - עבודה שכרגיל עושים אותה שני גויים בריאים. מרדכי הזיע כהוגן, אך עמד בזה וכאשר החישב לנוח בהפסקת צהרים, ניגש אליו אחו מוזינסקי (כך קראו לגוי) טפה על כתפו ואמר: "בחור לך מגיעה מנח אוכל כפולה, כי עשית עבודה בשביל שניים". והוא אז רה בן 16.

מרדכי היה חמיר קנאי, כמה שהאמין בהום לב ובכנות. מהיום שעמד על דעתו לא השלים עם חיי הגולה, שהיה בהם השפלת היהודים מצד האוכלוסיה האוקראינית והשלטונות הפולניים, והיה לציוני ככל נפשו ומאודו. כאשר היה חבר ומדריך כ"החלוץ הצעיר" עשה את מלאכתו במירכ יכלתו ואחריתו.

כך גם בכל התפקידים שהוסיף ונשא בהם בהמשך חייו: בעליתו ארצה כמעפיל, ערב פרוץ המלחמה, בעבודתו בסודם, בהקמת הרפת כקבוצו גינוסר, בשורותו כמזכיר הקבוץ ובמיוחד עם שובו לפולין לאחר מלחמת העולם השנייה כשליח אל שארית הפליטה, כאשר שב משליחות זו התמסר לכניו המשק ותרם רבות לענפים שונים: כענף הכננות, בכנין וכנגרות, כחקר מקצוע הרפתנות עד כמה שהשכלתו אפשרה לו זאת.

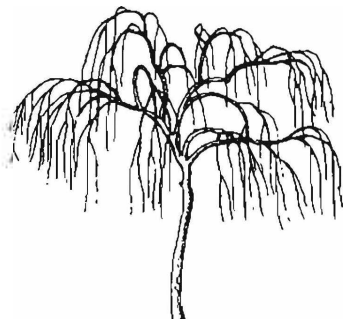
מרדכי היה אבא וסבא טוב, אהב את משפחתו והתמסר לה ככל לכו. אכל אהב גם את הכנרת. לשמחתו לא היה גבול כאשר המשק שלח אותו לעבוד ב"מקורות" כמוביל הארצי. כאן ניתנה לו האפשרות להיות על יד הכנרת, בכנרת ובעמק הכנרת. מעתה תשוקתו העזה הייתה ללמוד מה שאפשר על הכנרת: את הזרמים, המעינות אשר בה, הגלים והרוחות הנחות עליה. גם את צמחי הכר המזהמים וגורמים נזק לאגם ולבעלי החיים בו.

זכורה לי חרדתו של מרדכי בזמן המחקר על האצות שהתפשטו במהירות על קרקע הכנרת ושעלויות להזיק ביותר לכנרת ולחי בה, לפי דעתם של המדענים, למרות מטענו ההשכלתי המוגבל בשטח זה, הוא ערך על דעת עצמו נסיונות על יד ביתו בקבוץ בחיפוש דרכים כיצד להדביר צמחיה מזיקה זו. ואכן אף זכה לפרס הצטיינות מטעם "מקורות".

בכל המלחמות של מרדכי "לחיים ולמוות" הוא ניצח וקבע עובדות חיים, רק במלחמתו "לחיים ולמוות" נגר מחלתו האנושה הוא הפסיד,

מרדכי היקר, אתה חסר לנו. המוות המר קטך אותך כעורך צעיר ורענן כגוף וברוח, ולך עוד כל כך הרבה חכמיו.

נחנחם בזה שגם המוות לא יכול להפריד בינך ובין הכנרת שאהבת. גופך נח בחיקה לעולמים.

אין זייער בריוו פון 15 טן אוקטובר 1979 שרייבן אונדז לעא און דאריס גאלד: (לעא איז פון "ער היים לייזער, אברהם פאק'ס א זון) "אונדזער הייפעלע קרעמעניצער אין אמעריקע האבן לעצטנס געהאט א גרויסן פארלוסט. דעם 15 יולי, 1979 איז אין וויינלענד, ניו-דזשערזי, געשטארבן מילע בעלאוס, נאך א קראנקייט פון עטליכע מאנאטן. סאיז א גרויסער אומגליך פאר זיין פרוי, טאכטע, איידעם און אייניקלאך און אויך א גרויסע אבדה פאר אונדז, זיינע פריינד. וואס קען אין אייך דערציילן וועגן מילע? איר האט אים געקענט פון קרעמעניץ, אויך ווייסט איר פון זיינע איבערלעבענישן אין די אקופירטע דורך די דייטשן געביטן, וועגן זיין זון, וואס איז געפאלן אין יאר 1948 אין קאמף פאר ישראל. איך קען בלויז צוגעבן אז אין די יארן וואס מיר האבן געהאט די פריוויליגיע צובאפריינדן זיך מיט אים, האבן מיר אים געזען אלס א גוטן איבערגעגעבענעם מאן, א געטרייען פאטער און זיידע. ער איז אויך געווען א גוטער, איבערגעגעבענער פריינד צו אונדז אלע, ספעציעל קרעמעניצער, פאר זיי איז אים גארנישט שווער געווען. כ'ווייס נישט צו ער איז געווען א פרומער ייד, ער איז אבער געווען א גוטער ייד מיט איין אפענער האנד פאר צדקה, א מענטש אין פולן זין פון ווארט.

הערע זיין איינדענע

לעא און דאריס גאלד

אין "קול יוצאי קרמניץ" העפט 5, וואס איז דערשיינען אין אויגוסט, 1969 איז דורך מיר פארעפנטליכט געווארן אויף עברית און יידיש איין אינטערוויו מיט שמואל (מילע) בעלאהוס אין הויז פון קרעמעניצער לאנדסמאן, אברהם לאנדעסבערג, מוליע איז דאן געווען אויף זיין 5-טן באזוך אין ישראל. דאס וואס ער האט אין דעם אינטערוויו דערציילט קען פערפולן א בוך, קען דינען אלס גרויזאמע עדות קעגן די נאציס פארברעכער. דאס וואס זיינע אויגן האבן געזען האט ער נאכער געשריבן ערענבורגן. דעם ענטפער פון ערענבורגן האט ער געהאלטן ווי א רעליקוויע.

געראטעוועט האט ער זיך א דאנק זיין גוישן אויסזען און נאמען, ארכייטנדיק אלס פויער אין איין אוקראינישן קאלכאז, ביז דעם ארויסטרייבן פון די דייטשן.

דער איינציגער זון זיינער, יאשע, האט אין משך פון אייביקע יארן ארומגעוואנדערט איבער רוסלאנד צוזאמען מיט די חפך קינדער, וואס האבן נישט געוואוסט, פונקט ווי ער, ווי זייערע עלטערן זענען און וואס מיט זיי איז געשען. ער איז אנגעקומען קיין ארץ-ישראל מיט אנדערעס מיליטער, ער טרעט צוערשט אריין אין דער יידישע בריגאדע און ווען עס ברעכט אויס די מלחמה-העצמאות. אין 1948, טרעט יאשע אריין אין די רייהען פון פלמ"ח, ווי ער געפונט זיין העלדישן טויט. זיין פאטער האט ביז דאן נישט זוכה געווען אים צו זען. געזען האט ער נאכער נאר זיין קבר אין רחובות, אויף זיינע אפטע באזוכן אין ישראל.

שמחה גינוסר (גינצבורג) ז"ל

לפני כעשרים שנה או יותר היה הדבר, הלכתי לתומי ברח' הילל בירושלים והנה שומע אני צעדים מתירים מאחורי, סיבכתי את ראשי, ובטרם זיהיתי את האיש, הוא תפס אותי בזרועותיו ובפניו קורנות הוציא צעקה, מנוס! היה זה שמחה'לי, שלא ראיתי ומאז שתגייס לצבא הבריטי. שמחתנו הייתה גדולה מאוד. "אני גר ברחוב הזה ואתה מוכרח לעלות אלי להכיר את משפחתי", הפציר בי. לא הועילה הודעתי שאני ממחר לפגישה. בכיתו ציפחה לי חווייה שלא אשכחנה. כלהט, האופייני לו כל כך, ההולך וגדל, הוא תאר לפני אשתי ובתו את קשרי עם הכית שלהם בקרמניץ, עם אחיו והוריו, מאז היותו ילד קטן. העלינו לפניהם זכרונות מזכרונות שונים, שעוררו אצלנו געגועים לביהם החם והפתוח לתקופה ולהוריו, שלעולם לא ישובו ולמקום שלא נראנו עוד. הגענו גם לאסון הגדול, שפקד את משפחתו עם טביעתו של אחיו הגדול, פנחס, בשומסק, ימים ספורים אחרי קבלת תעודת הכגרות שלו.

הייתי שותף לאסון הזה, כי בו קיפחתי שני חברים מהטובים ביותר שהיו

לי, אותו ואת ניושה עובדים.

שעה ארוכה ביליתי בחומה של בני המשפחה הזאת, עד היום מצטער אני צער רב שלא נזדמנו יחד אחרי זה.

רק פעם אחת, באחד האזכרות השנחיות שלנו, בסמינר. לפני כעשר שנים, כשהגיע שמחה מירושלים כבר מאוחר, הספקתי לראותו לדקות ספורות ולשמוע מפיו את התרגשותו הגדולה מהפגישה שלו באזכרה עם חבריו כתנועת "השומר הצעיר" בקרמניץ ועם חברים למשחק כדור רגל שם. רב היה חלקו של שמחה בקיומו ובפיתוחו של קו "השומר הצעיר" בקרמניץ, בעיקר אחרי שותיקי הפעילים בו עלו ארצה או הצטרפו למחתרת הקומוניסטית. בגיל צעיר מאוד, כמעט נער עדיין, היה מופיע בפני קהל גדול של שומעים בעירנו בנאומים חוצבי להבות למען הקרנות הלאומיים. ועמדה פעור פה למראה אומץ ליבו של הנער ההוא.

שמחה הגיע ארצה בשנת 1935 כסטודנט באוניברסיטה העברית. כותב על תקופת לימודיו באוניברסיטה אברהם גולן בביטאון של הסוכנות היהודית: "שמחה נמנה עם אותה "חבורה", שהגיעה ארצה כאמצע שנות השלושים, אותו זמן לא היו "עולים" ולא היו "הטבות"... חבורה זו הפכה ברכות הימים לשאור שבעיסה לתרבות ישראל, למרע, לספרות, למנהיגי מפלגות, להתיישבות חלוצית, לאותה תופעה שאנו מכנים מדינה בדרך..."

לאחר סיומו את חוק לימודיו, בפקולטה למדעי הרוח, נמנה שמחה, כעבור זמן מה, עם עובדי הסוכנות היהודית, היה אחד המעטינים ביניהם.

כשבאה הקריאה מטעם המוסדות הלאומיים להתנדבות לצבא הבריטי היה שמחה בין מתנדבי האלף הראשון שנשלחו למזית נגד הגרמנים. הוא זכה שם להניף כמו יריו את דגל-החטיבה הראשונה של הבריגדה העברית.

בשנת 1952, נשלח שמחה עם משפחתו בשליחות מטעם הסוכנות בחחילה לקובה ואחר כך למקסיקו ולארצות ברזיל אמריקה, שם הוא מצליח בשאיפתו להפוך את המגבית הלאומית למגבית עממית. את סיום שליחותו הוא עושה בצפון אמריקה ובקנדה. וכפי שאומרת זהרה, אשתו של שמחה, בכל הארצות שבהן ביקרו חיפש הוא קרמנצאים בנרות.

לאחר שובו ארצה ופרישתו לגימלאות תמסר שמחה לענייניהם של ציבור הפנסיונרים, עובדי הסוכנות הוותיקים, כיו"ר הארגון שלהם. הוא המשיך בהרצאות ההסברה שלו בהצלחה רבה, כמו תמיד, כפני חוגים שונים ביחוד במועדונים לקשישים, כיניהם אחד לעולי רוסיה והאחר לעולי מרכז אירופה.

את הוקרתם וחיתתם אותו הביעו שומעיו במכתבתם הנוגעים עד הלכ, אליו ואל משפחתו בזמן חוליו הקשה ואחר מוחו.

ברמזמר 1979 נפטר שמחה והוא רק בן 67. בעיני במכתבי התנחומים שהגיעו למשפחה מנציגי מוסדות שונים בירושלים, אני רואה עד כמה רבה וענפה הייתה פעולתו הציבורית, עד כמה גדולה הייתה יכולתו בכך, וחבל חבל מאוד שארגוננו, אירגון יוצאי קרמניץ לא נהנה מעזרתו, שבה נחוצה הייתה לנו כל השנים.

אני יושב וחווה אולי האשמה בנו או אולי של שני הצדדים.

שמחה השאיר אחריו את אשתו זהרה, בת ושני בנים.

יתה זכרו ברוד.

★★★★★★★★★★★★

מ.ג.

סא"ל מרדכי (בישבין) ברמור ז"ל, עשר שנים לפטירתו.

ביום ג' בחשוון חש"מ 24 לאוקטובר, 1979 מלאו עשר שנים לפטירתו של מרדכי (מוטקי) ברמור.

קהל רב של מוקיריו, קרוביו, ידידיו, מפקדיו

ופיקודיו בעבר התאספו באותו יום מסביב לקבר

בחלקה הצבאית בקרית-שאול. חלק גדול מהנאספים

עולה כל שנה בתאריך זה אל מקום מנוחתו של מרדכי

להתייחד עם זכרו של האדם, שהיה כה אהוב ונערץ

על כולם, הדברים, הנשמעים כאן, מגלים כל פעם

קווים חדשים ברמורו, שנעקרה מאיתנו בדמי ימיה.

ואתה רואה תמיד את הצער, הניבט מעיני האנשים,

על הרע שעולל הגורל המר למשפחתו ולהם.

רק בו 45 היה מרדכי ברמור ומה שעבר עליו

בפרק חייו הקצר הזה, מה שהספיק לעשות רי

הוא למלא ספר בעל מידות.

נחזרת "קול יוצאי קרמניץ" ו'6 הקדשנו מקום

נרחב לזכרו של מוטקה. רשימות של י. רוכל,

מרדכי אות-יקר ושל כותב השורות האלה מקיפות

תקופות שונות בחייו. תוארו שם חייו בכית-

הוריו החם, בריחתו מהגרמנים והחנכיותו לצבא האדום, בו לחם כחידור נפש נגד הנאצים, תוארה חקופת פעולתו המבורכת במחרת "ההגנה" במחנות הפליטים על ארמח גרמניה, התגייסותו לצה"ל מיד עם בואו ארצה ויציאיתו המירית לחזית. מסמל בצבא האדום הוא מגיע בצה"ל לדרגת סגן-אלוף ומפקד גדוד של חותכים נגד מטוסים. בשנת 1966 הוא מחמנה לסגן-קצין-תותחים ראשי, ועוד מסופר ברשימה הנ"ל על מסירותו לארגוננו ופעילותו בו. אחרי יום ארוך ומפרך בגדוד היה יוצא אחי בערכים בג'יפ הצבאי, שהיה כרשותו, להתרמת בני עירנו למען ספרית ריב"ל בסמינר. (בג'יפ הוא השתמש למטרה זו בהסכמת מפקדתו). כבעל וכאב מופתי הוא הלך בעיקבות אביו מנוס כישבנין ז"ל. את אבהותו זו היה מחלק בין ילדיו וחיליו.

בספר שזה עתה הגיע לידי "הרכב בכרך", מעלילות ה"הגנה" באירופה 48-1945, מאת יהודה-כן דוד, בהוצאת משרד הביטחון, מסופר רבות על חלקו של מרדכי כעלילוח ההג. בעמוד 53 של הספר אנו קוראים "כשחזר מוטקה בר-מור, סמל בצבא האדום, לביתו בקרמניץ והופיע כמרדכי, כי כל חיילי הצבא האדום נתקבלו אז על ידי האוכלוסיה המקומית כמשחררים, דרי הכית, משפחה נוצרית שהוא לא הכיר אותה - הזמינהו להיכנס וכיכדוהו בכוס תה.

הוא סיפר להם, שהכית הזה היה בית-הוריו לפני המלחמה ושהוא החגורר בו כימי ילדותו. ועתה בא לחפש את קרובי משפחתו, השיבו לו בתקיפות, "לא ראינו כאן אף יהודי אחד שחזר; ואם מישהו עבר - מיד המשיך בדרכו.

הבית הזה הוא ביתנו ויישאר שלנו. אנחנו מציעים לך - אל תעשה עניינים, כי יש עדיין כנופיות טרוריסטיות בסביבה, (בנדרובצים מ.ג.) וכל יהודי שמבליט עצמו נרצח בידי הכנופיות שמסתובבות בשטח".

המקרה הזה חיזק כמוטקה את ההכרה שעליו להשחרר ולהגיע מהר, ככל האפשר, לארץ ישראל.

בעלון ביה"ס לנ"מ מאפריל 79 ב"דבר המפקד" אנו קוראים:

"בחרתי ליתר את דברי על קצין אשר שימש כמפקד הכסים בתחילת שנות ה-60 והגיע לתפקידים בכירים יותר כחיל האוויר ובחיל התותחנים. כוונתי לסגן אלוף מרדכי כרמור אשר עד היום מהווה השראת לאלה אשר זכו והיו לפיקודיו.

מוטקה (כך נקרא כפי הכל) הצטיין ברגישות אישית נדירה, התעניין בכל אדם ואדם, חרר לפרטי הפרטים ומעל הכל התמקד בטיפול כפרט וכסך אמונה ותקווה בסובבים אותו..."

ועיינו של מרדכי, שרה, תיכנל לחיים, כוגדת אוניברסיטת בר-אילן, ידעה, בהרמוניה מלאה עם מרדכי, לקיים בכיתם אורח חיים ברוח המסורת היהודית. היא ידעה ברוב תבונתה ותושייתה לגדל בעצמה, אחרי מיתו של מוטקה, את שלושת ילדיהם, בן וכת נשואים וכת אחת כשרות סריר ולהוציאם לדרך המלך. כשכנו על ערש-דרי, שמונה לא קס, כתב לנו מוטקה מכתב, ובו הצטדק, שלא יכול היה להיות נוכח באזכרה השנתית של אירגוננו. חדשים אחדים לפני כן הוא אמר לי, כשיגיע זמנו לפרוש מהשרות הוא ימסור הרבה מזמנו לארגון.

שרה, שאיננה כח-עירנו, מקיימת קשר הדוק איחנו ועומדת על כל ההתחייבויות המוטלות על חברי הארגון. ומאוד מאוד מצער שאבד לנו עם מותו של מוטקה סיכוי ליהנות מעזרתו ויוזמתו, שכה נחוצה לנו, עוד הרבה שנים.

נחן טאקער ע"ה

אין וויניפעג איז היי יאר געשטארבן נחן טאקער, שלום טאקער'ס א זון, אין עלטער פון 65 יאר. אין 1948 האט אים די קרעמעניצער לאנדסמאנשאפט אין קאנאדע געבראכט

פון א לאגער אין דייטשלאנד קיין וויניפעג צוזאמען מיט זיין עלטערן ברודער. ער איז געווען א טאקער א קינסטלער און האט שנעל דערווארבן א רייכע קליענטור, וואס האט אים דערמעגליכט זיך מאטעריעל גוט באפעסטיגן. ער האט אבער געמוזט ליקוידירן זיין געשעפט צוריק מיט עטליכע יאר, צוליב זיין שווערער קראנקייט, וואס האט געבראכט צום אמפוטירן פון ביידע פיס זיינע. נחן האט געלאזט נאך זיך זיין פרוי

קלארא, צוויי טעכטער, זיין שוועסטער מאלי וויקטאר, א ברודער לייזער, צוויי אייניקלאר פלומעניצעס און פלימעניקעס.

יהיה זכרו ברור!

מקס דעסער

וויניפעג

23 אפריל 1980

★★ ★ ★★

צ א ל י ק

קשה היום לכתוב דברים לזכרך, הדבר נראה מוזר, תמוה, משונה, יש כפי הנראה צורך, במימד של זמן כדי לעכל את העובדה ששוב אינך עמנו. כרעם כיום. בהיר כאח הסחלקוחר הפתאומי מאחננו, קשה לי לכתוב, אך יחד עם זאת קיימת תחושה לכתוב עליך, על אישיותך ועל פעלך. כל ימך היית עניו וצנוע, על אשר עשיה ופעלת, מעט לדבר, כל אימת שהיית מנסה לפרסם קצת מפעלך בחבורת שלנו, רחיה אחי באומרך: "זה לא חשוב" "בהזדמנות אחרת" או סתם "לא נעים".

היית חייל לוחם נגד הצורר הנאצי, כשהגרמנים התנפלו על פולין בשנת 1939 וגויסת לצבא הפולני, גויסת שנית בשנת 1941 כשפרצה המלחמה בין גרמניה הנאצית ורוסיה ולחמת כשורות הצבא האדום עד סוף מאי 1945, בעיתון "אייניקייט", שהופיע במוסקבה בשפה היידיש ב-1942 מטעם הוועד היהודי האנטי-פאשיסטי הופיעו כתבות רבות על לחימה מסורה ומעשי גבורה של חיילים וקצינים יהודים. באחת הכתבות ההן הופיע גם מאמר על הדיביזיה שאתה היית בין לוחמיה, וכמה משפטים עליך כעל דמות של לוחם יהודי מסור ואמיץ בעל שיעור קומה.

כתורשים אוגוסט-ספטמבר 1945, עם גל ה"דפטריונטיס" מרוסיה הגעת אלי לעיירה הקטנה בשלזיה התחתית על יד גבול צ'כוסלובקיה. התחילו להגיע לפולין השליחים הראשונים מהארץ, היה זה צו

השעה להעביר גלים גלים אח היהודים, שהגיעו מרוסיה דרך הגבול לצכוסלובקיה ושם קיבלו אותם אנשי ההגנה, הכריחו אותם ודאגו להעביר אותם ארצה. מרצונך החופשי ובלי כל חשלוס, כרתמת אז לעניידה המסוכנת הזאת. ימים ולילות הקדשה לעבודה הזאת. אחח הסגולות היקרות שלך היתה זו יכולתך להקשיב ולהעיר לאנשים בצורה הנכונה ומלאה טאקט, והערות שלך תמיד היו נשמעות כעצות ידידותיות.

היית סמל להגינות ויושר, ומעל הכול, כשרונך ליצור עם הסובבים אותך קשר חם ונפלא, שהעניק את תחושת ההנאה והסיפוק לשווה במחיצתך.

החרקת תמיד "מעשית-רושט" ובהחנהגותך סמלת את הפסוק הידוע "הולך חמים ופועל צדק ורוכב אמת בלבבו" (ח' טו).

אנו, ומשפחתך, נותרנו המומים ומזועזעים, מחקשים לעכל את גודל האבידה שניחחה עלינו. נותרנו ללא דמוח המופלאה, שהשרחה עלינו מחכיבוזח ומחמימותך. זכרונך שמור בלבנו חמיד.

ש י ק א

מ.

ראובן נעליק ז"ל

אין "קול יוצאי קרמניץ" 7, דאטירט 10 רעצעמבער 1970 ליענען מיר פאלגענדע ידיעה:
"ראובן נעליק, געבוירן אין ווישעגראדעק, האט געלעבט אייגיהע יארן אין קרעמעניץ און איז געווען א קארעספאנדענט פון "קרעמעניצער שטימע".

זיין פאך, א פאטאגראף, אבער אין רוסלאנד האט ער געארבייט אלס פאסט-כאמטער. נאך לאנגע וואנדערונגען איז ער, צוזאמען מיט זיין פרוי, צוריק מיט א האלב יאר, אנגעקומען קיין ישראל און דא האבן זיי באקומען א וואוינונג אין קרית-ים (חיפה), די חברים אונדזערע אין חיפה האבן זיי אויפגענומען מיט דער געהעריקער

ווארעמקייט און געהאלפן אין זייערע ערשטע טריט אין לאנד. ער גייט זיך איינארדנען אין קורצן ביי א באשענדיקער ארבייט. מיר באגריסן זיי און וונטשען א לייכטע הליטה און האט האבן מיר באקומען די טעג א כרייו פון איטקע שטערן יאר נעליק'ס אלמנה פרוי פריידע, חיבדל לחיים, ווי זיי שרייבן, אז נעליק איז געשטארבן י"ג בחמוז תשל"ט (1979) אין עלטער פון 73 יאר, אצינד פאלט אויס זיין ערשטער יארצייט.

נעליק האט נאך זיך געלאזט זיין געטרייע פרוי פריידע, פון דער היים זעלפע, זיינער א ברודער, יצחק, איז געשטארבן אין אמעריקע. דער ברודער נחום און די שוועסטער באבצי ז"ל זענען אומגעקומען אין דער שוואה.

ידיה זכרו ברוך

לבן עירנו הדגול, הכבר איזאק שטרן, במלאת לו 60 שנה, שיזכה להרבה ימי הולדת כאלה.

לזהבה (קלרה) זץ (איידלמן) ליום הולדתה השמונים, עד 120.

לדויד רפפורט, ניו-יורק, ליום הולדתו ה-75 עד 120

ולנשואי נכדתו, דינה עם בח"ל, ברוס.

לליזה ולצבי ברנשטיין לתתויה הזהב שלהם כה לחי!

לאלוף (מיל.) יוסף אבירד (רוכל) עם קבלת חואר דוקטור לפילוסופיה.

לידידנו, לייב אייזן, יו"ר ארגון יוצאי רדזיבילוב, במלואת לו 70 שנה, עד 120.

לבת-שבע קנטור (לויטין) להולדת הנכד, דניאל-מקס, מבנה, ד"ר אהור ורעייתו, רחל.

לשרה בר-מור לנשואי בנה, עמוס, עם בח"ל גלית ולהולדת הנכד, מרדכי-רום, מכתה, שושנה וחתנה,

מנשה מנור.

לחיה ומאיר זייגר להולדת הנכד מנחת רוחי.

לזהבה ויונתן רוזנברג לנשואי כנם, משה עם בח"ל רחל.

לשרגא ופניה איש טוב להולדת הנכד השני, אלון, מכתם איתנה ושלמי שורצברג.

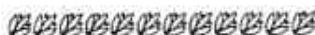
ת נ ח ו מ י ם

למשפחת כן-יהודה לרגל מותה של אסתר (פירה) לבית לויטין ז"ל.

למנוחה גולדמן, לבית פונדיק, לרגל מותו של בעלה יוסף ז"ל.

למשפחת אגוזי לרגל מותה של האשה, האם והסבתא בילקה ז"ל (בת הרב סנדרוביץ ז"ל)

כח 73 הייתה בילקה במותה, השאירה בעל, אח, אחות, ילדים ובכדים.

מ ז ל ט ו ב

אונדזער פארוואלטונגס מיטגלידערן, דער עלטער באבע
גיטל קאטקאוויק

און זיידע באבע

נאטאליא און פעליסא קיסעלעווסקי

צום געבורט פון זייער אייניקל און אור-אייניקל,

אידל (כארע)

מיר ווינטשן אייך א סך נחת און פרייד, און די יונגע טאטע-מאמע

רובען-אמאר און ראקסאנא

ווינטשן מיר אים דערציען ווי א שטאלצן ייד פאר זיין פאלק און לאנד.

די פארוואלטונג און פרויען קאמיסיע

☆☆☆☆☆☆☆☆

מ ז ל - ט ו ב

אונדזערע פארוואלטונגס מיטגלידער חיים און פייגע נורעל

צום געבורט פון זייער נייעם אייניקל אברהם דוד,

מיר ווינטשן אייך צו דערלעבן אים צו פירן צו דער חופה און אייער ליבע טאכטער

בעכא און איידעם משה זיי זאלן אים דערציען גרינג און ער זאל אויסוואקסן א שטאלצער

ייד פאר אונדזער פאלק און לאנד.

די פארוואלטונג און פרויען קאמיסיע

קעמעניצער ל״ל פאריין אין כווינאס איירעס

כאגריסט הארעיק די לאנדסמאנקע

קאטיע טשודאווסקי

צום געבורט פון איר ניי אייניקל פיניע

און ווינטשט איר אסך נחת און פרייד.

און דעם יונגן פאר בערנארדא (בערעלע) און סילוויא

ווינטשן מיר זיי זאלן אים דערציען ווי א שטאלצן נאציאנאלן ייד. די פארוואלטונג.

קרעמעניצער לאנדסלייט פאראיין און אומגעגענד
אין בואינאס-אירעס, ארגענטינא

מיר באגריסן הארציק אונדזער עקס סעקרעטאר חיים צבי בערענשטיין און זיין פרוי ליזע צו זייער גאלדענער חתונה און ווינטשן זיי אריכות ימים ושנים און אסך נחת פון די קינדער און אייניקלעך. איר זאלט דערלעבן צו פייערן מיט אונדז צוזאמען דעם ענטגילטיקן שלום מיט די אראבישע לענדער ארום, די פערואלטונג און די פויען קאמיסיע.

שאל שער ע"ה

ראש חודש ניסן חש"מ, אין געווארן 25 יאר, צייט ס'איז נפטר געווארן אונדזער א לאנדסמאן שאל שער ע"ה, וועלכער איז געווען נאך פון די ערשטע מיטגלידער פון קרעמעניצער ל"ל פאריין אין די 30 קער יארן. זיין פאטער מאטיע שער און זיין מוטער, חוה, האבן געווינט אויף דער קראוועצקע גאס. זיין פרוי אסתר גרויסבלאט דע שער, איר צו לאנגע יארן, ווינט אין בואינאס אירעס, א געטרייע שטיצער פון קרעמעניצער פאריין, נאטייליגט זי זיך אין אלע קרעמעניצער אונטערנעמונגען. א כבודדיקע פרוי מיט א פארצווייגטער משפחה קינדער און אייניקלעך, וועלכע זענען אדורכגעדונגען מיט דעם יידישן נאציאנאלן גייסט. אגב אורחא, וויל איך אונטערשטרייכן דעם פאקט, וואס אלע בר-מצוה קינדער פון די פאמיליעס שער, זענען צוגעגרייט געווארן דורך מיר, דאס איז א פיל זאגנדיקער און כיישפילע לער פאקט.

מ. כץ

בוענאס אירעס

אויסדרוק פון צער

אברהם שפיגעל ע"ה (געשטארבן דעם 26-טן פעברואר 1980). די פארוואלטונג פון קרעמעניצער ל.ל. פאריין, און אומגעגינעט דריקט אויס דער לאנדסמאנע לאה שפיגעל, ווי אויך די קינדער אין זון אפרים, שניר חייקע, איידעם ראובן און אייניקלעך דעם טיפסטן טרויער מיטגעפיל צום פארלוסט פון זייער מוטער, שווער און זיידע אברהם, זייט באהיט פון צער!

די פארוואלטונג פון קרעמעניצער ל.ל. פאריין און אומגעגנט דריקט אויס דעם טיפסטן טרויער דער לאנדסמאנע זלאטע רויך צום גרויסן פארלוסט פון איר ליבער טאכטער ביילע ע"ה, וועלכע לאזט איבער אין טרויער איר מאן משה און צוויי טעכטער. ביילע איז געשטארבן דעם 2-טן אפריל 1980, איר זאלט מער נישט וויסן פון קיין צער!

שינדל ראזענבערג ע"ה

די פארוואלטונג פון קרעמעניצער ל.ל. פאריין און אומגעגנט דריקט אויס איר טיפן טרויער מיטגעפיל דעם עקס קאמיסיע מיטגליד און אקטיוויסט חיים ראזענבערג צום גרויסן פארלוסט פון זיין ליבער טאכטער שינדל ע"ה (געשטארבן 17 מערץ 1980). שינדל לאזט איבער אין טרויער דעם פאטער, שוועסטער אסתר און שוואגער יצחק פישמאן אלע קרובים און פריינט.

זייט אלע באהיט פון צער.

די פארוואלטונג פון קרעמעניצער לאנדסלייט פאריין אין ארגענטינע שליסן זיך אן אין טרויער פון יהושע גאלבערג צום פארלוסט פון זיין טייערן, ליכטן כרודער, און מיר ווינטשן אים מער פון קיין צער ניט וויסן.

מרכזי כץ, בוענאס

"מיט נסים אנער עס דרייט זיך"...

דאס דאזיקע ווערטל האב איך "גענאשט" ביי א בואינאם - איידעסער קולטור = עסקן, יעדעס מאל ווען מיר האבן זיך באגעגנט און געשמועסט וועגן יידישקייט, המשך ישראל פאליטיק אין נאך אזעלכע אקטועלע פראבלעמען. ער האט מיר שטענדיק פארענטפערט אלע מיניע קשיות מיטן זעלבן פזמון: "מיט נסים אנער עס דרייט זיך" איך דערצייל דאס אנטקעגן דער אקטיוויטעט פון אונדזערע לאנדס-לייט פאריין פון קרעמעניץ אין אומגעגנט אין בוענאס-איידעס. מיר האבן, ברוד השם, פארענדיקט דאס יאר 1979 מיט א נישטקשהדיקן באלאנס: מאראליש, קולטורעל און אויך מאטעריעל. אין פערגלייך מיט די פריערדיקע פאר יאר קען מען זאגן אז דאס איז געווען א יאר פון באניונג פון סטימול און מעשים טובים, ווי יערעס יאר האבן מיר אדורכגעפירט אין חודש אויגוסט די יערליכע אזכרה נאך אונדזערע טייערע נישט פארגעסליכע משפחות אויפן בית עולם, ביים מאנומענט פון די קדושים. עס זענען זיך צוזאמענגעקומען אלע ל.ל. וואס געפינען זיך דא. עס האט מספיק געווען דער לאנדסמאן חיים נודעל, יעדער האט געטראגן א שווארץ כענדל אלס זכר פון טרויער, א חזן האט געמאכט אן אל מלא רחמים מיט א רעליגיעזע צערעמאניע. מיר האבן זיך מתייחד געווען מיט די טראגיש אומגעקומענע פון אינדזער שטאט קרעמעניץ זאגנדיק א קאלעקטיוון קדיש. דאס איז די יאר יערליכע ארבייט פון דער פארוואלטונג פון דער פרויען קאמיסיע.

זינט עס איז אנטשטאנען מדינת ישראל איז ביי אונדזער ל.ל. פאראלל געווארן א טראדיציע צו פייערן דעם יום-העצמאות יאר יערליך ווי א גרויסן יום טוב, דער דאזיקער טאג טראגט פאר אונדז א גאנץ אנדערן כאראקטער. די אזכרה נאך אונדזערע קדושים לאזט איבער אין אונדזערע הערצער א גרויסע כענקשאפט צו דעם וואס איז פארלוירן געגאנגן אויף אייביק, גלייכצייטיק פילן מיר דעם צער אין צארן צו דער אכזריוודיקער צייט אין הרח-עולם דיקער וועלט, וואס איז געבליבן נאך אלץ "אלטמאדיש" - אזוי ווי עס רייקט זיך אויס דער גרויסער יידישער ריכטער ה' ליינדיק: וואס טראגט דעם נאמען, "די וועלט איז אלטמאדיש" דער שטארקער איז נאך אלץ דער מאכט האבער. אין דער מאכט האבער איז נאך אלץ א רשע... אנער דער חג העצמאות כרענגט אונדז פרייד, מוט אין בטחון, שטארקט אונדזערע הערצער אין אונדזערע ארעמס. אמאל מאכן מיר דעם יום טוב אין א פריוואטער דירה. דאס יאר האבן מיר געפייערט אין סאלאן פון פוילישן - קולטור פארבאנד אויף אן אימפוזאנטן אויפן. וועלנול איקס האט געהאלטן א דערעפונג'ס רעדע, דער סעקרעטאר האט אנגעפירט מיט דער צערעמאניע. פון אנצייגן די 31 סימבאלישע ליכטלאך האבן אנגעפירט חנה און חיים פייער. ציפה כץ האט גערעדט וועגן בייטראג פון גולדה מאיר ז"ל צו דער אנטשטיאונג פון דער יידישער מדינה, אין פערזענליך האב געהאט דעם כבוד בייצוטראגן א ספעציעלן קאנצערט פון יידישע אין העברעאישע לידער אקאמפאנירט פון דער פיאניסטן דבורה רייזמאן. עס איז אויך געוויזן געווארן א ישראל פילם. דאס יאר האבן אינדז באזוכט געסט פון ישראל: איסר קאמינסקי מיט

זיין פרוי, אונדזער לאנדסמאנקע פייגאלע רויטבלאט. מיר האבן פאר זיי אראנזשירט א מסיבה אין הויז פון וועלוול און ברייטפאוקס און זיי אויפגענומען ווי געערק. אשינער יום טוב איז אויך געווען די געזעגנונג פאר משה אין זשעניע ליבמאן צוזאמען מיט וועלוול אין ברייטפאוקס צו זייער אפרייזע אויף א באזוך אין ישראל וואס איז פארגעקומען אין הויז פון חיים פייער. מיר האבן דארט אויך זיך געזעגנט מיט דעם לאנדסמאן ישראל לייכל, צו זיין באזוך אין ישראל אויף וועלכער עס איז אויך בייגעווען א גרויסער עולם לאנדסלייט.

אין פעברואר 1979 ווען איך מיט מיין פרוי האבן זיך געגרייט צו באזוכן ישראל, האבן מיר דאן ערשט דערפילט די ווערט פון דער ליכער אין געטרייער לאנדסלייט משפחה, די פרייד איז געווען אין לשער, יעדער באזינדער האט זיך אויסגעדרוקט אז ער באטראכט זיך אזוי, ווי ער אליין וואלט געמאכט די רייזע. מסתמא האבן זיי געפילט אז מיר נעמען מיט זיך מיט אין אינדזערע הערצער דעם געמיינזאמען גורל, וואס פארבינד אונדז ווי אמח'ע שוועסטער אין ברידער, מיט לייב אין לעבן מיט גוף אין נשמה, פונקט ווי מיר וואלטן געווען מיט אונדזערע ל.ל. אין ישראל. (וועגן אונדזער באזוך אין ישראל-ביי אצווייטער געלעגנהייט).

אויף אונדזער געזעגענונג'ס מסיבה זענען ביי-געווען "ייווא" טוער און פארשטייער פון "פולישן קולטור פארבאנד". די זעלבע משפחה ווארעמקייט האט זיך אויך געפילט ווען מיר זענען בשלום צוריק געקומען אין איבערגעגעבן אונדזערע איינדריקן פון די קרעמעניצער אין ישראל.

מיר האבן אויך פארקעס יאר דורכגעפירט א חנוכה אווענט מיטן אנטייל פון אלע קרעמעניצער. די הכנסת האבן מיר באשטימט פאר קרן קיימת לישראל. ס'זענען בייגעווען פארשטייער פון קרן קיימת אין דער שפיץ מיטן פארזיצער פון שטאט קאמיטעט א. באיאסקי, אין סעקרעטאר יאגאדזינסקי. די משפחה פייער האבן דאס מאל אויך געדעקט דעם כיבוד. די פרויען קאמיסיע האט צו געגרייט די טראדיציאנעלע לאטקעס, און דער איינקנפט איז געווען זייער גרויס. די פארשטייער האבן זיך אויסגעדרוקט אז דער קרעמעניצער ל.ל. פאריין דארף דינען, ווי א ביישפעל פאר אנדערע פאריינען. דאס האט אינדז דערמאנט די בליענדיקע יארן, ווען מיר האבן נאך געציילט אריבער 300 נפשות אויף אונדזערע ימים טובים. היינט, בעווונותינו הרבים, איז געבליבן ווייניגער ווי א דריטל, אויך פון זיי האבן מיר פארלוירן אזעלכע געטרייע פארוואלטונג'ס מיטגלידער אין וויכטיקע אקטיוויטעטן: ווי איציק שיכמאן, די שפיגל'ס, פיניע טשורנאבסקי, ארצי גאליפמאן, יוסקי צביק, וויקטאר זאלצמאן, לעאן בעזנאסקי, אידל קאטקאוויק, חיים מארדש, הערשל - ליטווינטשוק, מאטל טשאצקי, פיניע בורביל. הילל גאלדשער, ישראל אין רבקה רויך. דוד זער, יאשע פישמאן אין ארביט, זכרונם לברכה.

דוד שער, יאשע פישמאן אין ארביט, זכרונם לברכה.

און יבדל לחיים דארף מען אויך דערמאנען ד.ל.ל. וועלכע האבן זיך באטייליקט אין דער פארוואלטונג מיט יארן צוריק, אין היינט צו טאג זענען זיי, צ'ליב פארשידענע סיבות, נישט אקטיוו, ווי למשל: שלמה נדל. משה אין פריידע פעקער, חיים ראזענבערג, אוקל בענדערסקי. פייגע טשורנאבסקי געציק, יצחק האכגעלערענטער, רייזל שער, לייב מענין, שולח, נעליק אין קירזשנער, (וויזשעראדיקער און פאטשאיעווער).

אין אחרון אחרון צבי בערנשטיין, וואס וווינט יעצט אין ישראל אין איז דארט אקטיוו. וואס שייך אונדזערע קינדער גלויב אין אז מיר קענען אויף זיי גאר נישט רעכנען.. מיר האט א יוגנטליכער דא נישט לאנג, צווישן אנדערן דערהלערט דעם זין פארוואס די יוגנט קען נישט מסכים זיין מיט די עלטערן כזה הלשון: ווייל, זאגט ער, "יעדעס יאר וואס עס

גייט אוועק ווערט אונדז אלץ שווערער צו דערציען די עלטערן... " ס'איז כדאי אונטערצושטרייכן אז אין אלע אונדזערע אקטן און מסיבות נעמען אן אקטיווען אנטויל אלע מיטגלידער פון דער פארוואלטונג צוזאמען מיט דער פריווע קאמיטעי, וועלכע באשטייען פון פאלגנדע לאנדסלייט: חנה און חיים פיער, נוטע און חייקע קיפערמאן, וועלוול און בראניע אוקס, משה אין זשעניע אברהם און פריידע יערגיס, אסתר און יצחק שפאק, חיים און פייגע נועל, מאניע און כערנארד דארפמאן, פאניע און חסקעל גארבער, גיטל קאטקאוויניק, ציפה און מרדכי כ"ץ. מיר זענען אויך מודיע אז לעצטנס האט זיך משה פאק צוריקגעקערט צו אקטיוויטעט. די אקטן אין יום-טובים האבן אונדז געשטארקט מאראליש און קולטורעל און אריינגעבראכט א מאטעריעלן דערפאלג וואס האט אונדז דערמעגליכט צו שטיצן ברייטער די לאקאלע באדערפענישן, ווי אויך די חובות "קול יוצאי קרמניץ". ווען מיר דערציילן די "ליל פון אנדערע פעראיינען אז מיר האלטן אפ זיצונגען מיט 18-20 פערזאן, שטיינען זיי און גלויבן נישט. ווייל דאס איז הייבט א זעלטענהייט ביי "ליל פערדיינען מיר פירן די זיצונגען אין דער פארם פון א מסיבה. די "ליל ווערן איינגעלאדן מיט די פריווע צוזאמען, מען דערלאנגט כיבוד, און ווען דער עולם איז שוין יום-טובדיק צוגארטלט, גייען מיר איבער צו דער אופציעלער זיצונג, וועלכע איז שטענדיק פאזיטיוו. די זיצונגען ווערן געפירט ביי נוטע קיפערמאן, חיים פיער, יצחק שפאק, וועלוול אוקס און ביי מיר אין הויז. נו, ווי איר זעט איז נישט צו פערזינדיקן, מענטשן האבן א טבע זיך צו באקלאגן אז "אמאל איז געווען בעסער" און מיר זינגען דאס לידל: "וואס געווען איז געווען". ווי האט געזאגט גאליליי "א ווסיא טאקי זעמליא ווערטיטסא" (די ערד דרייט זיך פארט) אייגנטלעך אלץ דרייט זיך-די זון, די ערד און מיר מיט. זיי צוזאמען. מיט נסים אבער עס דרייט זיך פארט... הלואי אויף וויטער נישט ערגער.

עבור "קול יוצאי קרמניץ ושומסק" שולס ע"י החברים הני"ל

צוקרמן דוד	סך של 200.- \$	קסלר יצחק	" " 100.- \$
שיפרס כלה	" " 200.- \$	ולדברג דב	" " 100.- \$
בודקר אברהם	" " 200.- \$	ב. רוזנכליט	" " 100.- \$
שניידר אליהו	" " 200.- \$	שרנצל אברהם	" " 100.- \$
משה כגן	" " 200.- \$	פיקס חיה	" " 100.- \$
אנדזיה רוטנברג-גורנפלד	" " 200.- \$	צימלס-כגנוביץ מלכה	" " 100.- \$
מנוסוביץ שמואל	" " 200.- \$	רוזנברג יונתן	" " 100.- \$
גוקון אברהם	" " 150.- \$	ישפה אריה	" " 100.- \$
משה גולצ'ר	" " 100.- \$	ב. קנטור	" " 100.- \$
ברן אליקום	" " 100.- \$	רחל מרשאק	" " 100.- \$
מרים שניידר	" " 100.- \$	הרטה גולדנברג	" " 100.- \$
משה סטיס	" " 100.- \$	איזנפרסר מרים	" " 100.- \$
חיים ליבנה	" " 100.- \$	כהן רחל	" " 100.- \$
מנחם פלץ	" " 100.- \$	אמיתי חנה	" " 50.- \$
לאה דיטון	" " 100.- \$	אמיתי חנה	" " 50.- \$
שטרן חיים	" " 100.- \$	ברנשטיין אלכסנדר	סך של 50.- \$
וולקון פולה/קוצ'ר	" " 100.- \$	רחל סדן-סנדרוביץ	" " 100.- \$
רחל נדיר/אוטיקר	" " 100.- \$	סופר אברהם	" " 100.- \$
צילרי שנצר	" " 100.- \$	אכיר אברהם	" " 100.- \$
נחמן שניצר	" " 100.- \$	מוצ'אן שמואל	" " 100.- \$
זמברג יהודה	" " 100.- \$	אבידר יוסף	" " 100.- \$
גדליהו קונדזיאר	" " 100.- \$	ספקטור נעמי	" " 100.- \$
אסתר כץ	" " 100.- \$	מרים דיאמנד	" " 100.- \$
שמואל רפלוביץ	" " 100.- \$	גרטמן סוניה	" " 100.- \$
שפרה זינגר	" " 100.- \$	שרה רוכל	" " 100.- \$
יוסף סטולר	" " 100.- \$	משה רוכל	" " 100.- \$
אליהו פרילוצקי	" " 100.- \$	שלמה פולטורק	" " 100.- \$
כהן צבי כגן	" " 100.- \$	זאב קליגמן	" " 100.- \$
דבורה ברק	" " 100.- \$	גלוזמן אליעזר	" " 100.- \$
חרלוב בחיה	" " 100.- \$	משה צור קרמנצובקי	" " 100.- \$
עטרה סיצוק	" " 100.- \$	שרה מגלי-קלויזמן	" " 100.- \$
שרה הררי	" " 100.- \$	משה פרילוצקי	" " 100.- \$
אוסובסקי/גלפרין/צפורה	" " 100.- \$	נוסמן אלכסנדר	" " 100.- \$
רבקה זייגר	" " 100.- \$	אתל איסקוב	" " 100.- \$
משה פונדיק	" " 100.- \$	רות הלפרין	" " 100.- \$
שניידר בחיה	" " 100.- \$	קרקוביאק שלום	" " 100.- \$
		ליפשיץ/צור/לאה	" " 100.- \$

לטובת "קול יוצאי קרמניץ ושוואצק"

5.8.79	שמונה חברי הועד בזמן אריזת החוכרת נאספו	800.- ₪
	צירל גינצבורג חיפה	100.- ₪
	דוד בקימער קרית-טבעון	100.- ₪
	בצלאל שווארץ	150.- ₪
	הר-ציון עין-חרוד	100.- ₪
	גב' ונדה רוניה עפולה	100.- ₪
	מורדיש שמואל קיבוץ אפק	100.- ₪
	חלבן משה עפולה	100.- ₪
	אברך-כערגר סוסיס	100.- ₪
	צביה-פיששוט-גרינברג	100.- ₪
	סימה קרמנצווקי	100.- ₪
	פאניה איש-טוב	100.- ₪
	קלרה יץ	100.- ₪
	אות-יקר	100.- ₪
	גריין-טוכה גיסל	100.- ₪
	רחל פישמן	100.- ₪
	אהרון גינצבורג	300.- ₪
	שרה פיקס / עבד שלוש חוכרות	300.- ₪
	שרה כרמור	200.- ₪
	אדלה פולטורק וחנה שפיר	200.- ₪
	ברמן יעקב	100.- ₪
	ספיר יוסף	100.- ₪
	א. ארלי	100.- ₪
	קורניץ שראגא	150.- ₪
	ליובה זגר	100.- ₪
	יוקעליס	100.- ₪
	נתן ספר	100.- ₪
	גב' היימן מלכה	500.- ₪
	" ברנשטיין	100.- ₪
	חוליה קאופמן	150.- ₪
	רובנשטיין אסתר	100.- ₪
	ברוגיה ברשאפ-קרפל	100.- ₪
	ברופמו שרה	100.- ₪
	שרה קורין	100.- ₪
	שלום גולן	100.- ₪
	חנה שניידר - מרום	100.- ₪
5,650.- ₪	ד"ר שלמה הופמן	200.- ₪

100.-	"	"	זאב ברג	100.-	"	"	סגל שמואל
100.-	"	"	לוכה קרביץ	100.-	"	"	הדרי פנחס
100.-	"	"	כצמן חנה	100.-	"	"	משה גולצ'ר
100.-	"	"	וינר דור	100.-	"	"	רויכמן אברהם
100.-	"	"	שפרבר עקיבא	100.-	"	"	פניה ואלאך
100.-	"	"	שביט מלך	100.-	"	"	בראך רייזל
100.-	"	"	סימון גורשטיין	100.-	"	"	סלע אהרון
100.-	"	"	בינה ורד	100.-	"	"	יצחק פרנס
100.-	"	"	לויטן אריה	100.-	"	"	ווישניב פסח
100.-	"	סך של	קלויזמן דב	100.-	"	"	פסיס דבורה
100.-	"	"	שרה שטיינברג	100.-	"	"	וולברג אהרון
100.-	"	"	אכר יהודה לויטן	100.-	"	"	כגן נתנאל
100.-	"	"	וינסטון יצחק	100.-	"	"	יצחק גלוצמן
100.-	"	"	זיצר שמעון	100.-	"	"	אברהם פינגרטהוט
100.-	"	"	לייביש קוצ'ר	100.-	"	"	שרה מילשטיין
50.-	"	"	ברשאפ יצחק	100.-	"	"	אילח יעקב
1,550.-		בסה"כ		1,600.-		"	

הסכומים האלו נתקבלו באמצעות בנק הדואר

דין וחשבון כספי של הכנסות והוצאות מהאזכרה

שהתקיימה ביום 14.8.79

עבור דמי חבר וכניסה:

2,720.-	ע"י מר צורף שומסק	1
4,050.-	ארגמן קרמניץ	2
9,520.-	גולצברג	3
2,750.-		

הוצאות:

350.-	חזן
	עבור 200 שקיות שתייה
800.-	ע"י טפר
	ליוסף עבור הודות
	והחזרת כסאות התקנת תאורה
2,650.-	ירמקולים
6,870.-	נשאר בקופה
	1,500.-

הסך הנ"ל הוכנס לחשבוננו מס. 52273

כסניף המרכזי של בנק הפועלים מס. קבלה 01294 ביום 15.8.79.

גליונות וקבלות המצורפות נבדקו על ידי עורכי המאזן החברים וייסמן ומוריש משומסק.

~~~~~

100.- ₪	קורן צבי
500.- ₪	שווארץ שלמה כרמיאל
100.- ₪	הלר יצחק
200.- ₪	הדסה רובין
100.- ₪	צבי הורכין
150.- ₪	מרדכי סוקולר
100.- ₪	שובר פרידה
100.- ₪	גב' פיפמן צביה ירושלים
300.- ₪	אמבורסקי מנדל
200.- ₪	פיחוביץ יורק חיפה
200.- ₪	דוגי אברהם חיפה ע"י יצחק פורטנוי
300.- ₪	ד"ר שלמה הופמן
200.- ₪	גב' פולטורק עדינה
100.- ₪	גב' מזור אמה
2,650.- ₪	סה"כ

★★★★★

ארגון יוצאי קרמניץ ושומסקדו"ח על מט"ח בשנת 1979

מס. סד.	פרטים	סכום בדולרים סה"כ
1	יחרה ליום 1.1.79	3,453.30
2	נתקבלו תרומות	1,944.-
3	רבית מהנ"ל	2,238.01
	סה"כ	5,691.31
	פחות המרה	500.00
	יחרה בבנק 31.12.79	5,191.31
	דולרים קנדיים	
	יחרה ליום 1.1.79	150.-
	נתקבל	100.-
	רבית	12.75
	יחרה בבנק ליום 1.1.79	262.75

קרן מלגות - לבית ספר באור עקיבא

בבנק הפועלים קרן נאמנות "שכיט"

74,949.-

המאזן נערך ע"י ש. ויסמן וי.א. מורדיש

שפענדונגען פון אויסלאנד

מיר געבן איבער אויטערדיקע רשימה פון די געלטער וועלכע זענען איינגעפלאטען אין לויפענדן יאהר פון קרמניצער אין אויסלאנד פאר פאלגענדע צוועקן. פריערדיקע רשימה אין העפט נומער 16 זייט 50.

צוזמגענומן דורך וויליאם כגן לויט פאלגענדער רשימה:

וויליאם כגן 8 דולאר, סעס פוקס 5, זא'ק ברשאפ 3, זא'ק טשאצקי 3,

העלן ווינברג 3, אהרי קעצל 3 צוזאמן 25.- דולאר

פאמיליע קפלן ניו-יורק " 30.-

חיים טייטשער ע"י צונויע ברוצקי " 14.-

זינא יגלוס " 5.-

דוריס ב. גולד " 50.-

15.12.79 מוריס מעדלער " 50.-

וואלף שניידר " 100.-

ארגון יוצאי קרמניץ בארגענטינא ע"י מר מדכי כץ " 300.-

ישראל לייכל ארגענטינא " 50.-

6.3.80 מוריס מדלר " 50.-

די אלע שפענדונגען זענען פאר קול יוצאי קרמניץ שומסק: 674.- דולאר

שפענדונגען פאר ספעציעלע צוועקן:

14.8.79 פק משה ארגענטינא צו פאראייניקן די עלטרן אין

יזכור-בוך " 100.- דולאר

קאטיה צודובסקא ארגענטינא צו פאראייניקן די נעמן

פון מאן און טאכטער אין יזכור בוך 35.-

פרוי רייזל שענהר ארגענטינא צו פאראייניקן איהר

מאן אין "יזכור-בוך" 35.- 170.-

פאר דער ר"יכל ביבליוטעק

וואלף ואסתר שניידער דעטרויט " 500.-

צוזאמען אין דולאר 1,344.-

פאר קול יוצאי קרמניץ ושומסק

אנדריי גרינשטיין פאריס 100.- פראנצויזישע פראנקען

2.7.80 לפני מסירה החוברת לדפוס הגיעו ממר פרעד ביק

מארצות הברית סך של 100.- דולאר

4.4.80 מרים דעסער ארצות הברית " 25.-

13.3.80 יצחק זקמן " 100.-

דוד רפפורט " 25.-

100.-	יוסף מרגלית וויניפג
20.-	מרק דעסער
20.-	מקס דעסער
50.-	6.6.80 רדיווילובר מטוס
440.-	בסה"כ

25.6.80	ארגון יוצאי קרמניץ בארגענטינא שפענדונגען נואס זענען אונז איבערגעגעבן
300.-	סך של גיווארן דורך הער פייער און זיין פרוי
50.-	פרוי רייזל שעהר ארגנטינא
150.-	פרוי מרי טלרמאן
200.-	חנה און חיים פייער צו זייער באזוך אין ישראל
700.-	בסה"כ

גולברג יהושע:

תרומות לארגון יוצאי קרמניץ ושומסק בקשר לאירועים שונים:

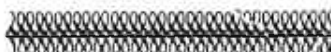
500.-	מגב' פניה איש-טוב ירושלים לרגל נישואים של הבת והולדת הנכד סך של
1,000.-	מ-צבי ברנשטיין ורעייחו - חולון, לרגל חתונת הזהב שלהם -50 שנה "
500.-	מגב' חסיד עטיה מושב חידות לזכר בעלה המנוח במלאות שנה למותו "
500.-	מגב' חנה שפיר ראשון לציון לזכר בעלה המנוח במלאות שנתיים למותו "
400.-	מחגב' כלה מנדלבלט לזכר בעלה ז"ל "
5,000.-	ממר משה פאק ואשתו, בואינוס-אירס "
7,900.-	בסה"כ

יהושע גולברג:

עבור נקרולוגים בחברות: 16 ו' 17

500.-	מ' אברהם לגדסברג לזכר אשתו המנוחה חנה ז"ל
500.-	מ' גב' ציזין חנה לזכר בעלה שמואל המנוח ז"ל
500.-	מ' יהושע גולברג לזכר אחיו בצלא/צאליק, המנוח ז"ל
1,500.-	בסה"כ

אדגון יוצאי קדמניץ ושוומסק

דו"ח הוצאות ותכנסות

1979 בשנת

מאמר

מס.ד.פ.ר ט י ס		סה"כ ב-ף		מס.ד.פ.ר ט י ס		סה"כ ב-ף	
<u>הוצאות</u>				<u>הכנסות</u>			
1	עבור הוצאות בהקשר לחוברת	30,750	1	יחידה ליום 31.12.78			
2	עבור ספרים לספרייה	1,750		בבנק הפועלים	12,254		
3	סעד לנזקקים לחגים וחרימה לפולנייה	3,750		" הדאר	544	12,798	
4	עבור גבילי זכרון	2,000	2	גבית כספים באזכרה ותרומות שהוכנסו:			
5	הוצאות דאר	4,800		א. לבנק הפועלים	19,226		
	הוצאות נסיעה	2,000		ב. לבנק הדואר	13,250	32,476	
	הוצאות טלפונים	1,275	3	בעד המרת 500 דולר			
	הוצאות כיבודים	1,800		סה"כ הבנסות	15,078		
6	הוצאות בקשר לאזכרה	2,348		פחות הוצאות כג"ל	60,352		
7	עבור רכישת ועמלה - מט"ח	2,346			52,819		
				סה"כ	7,533		
		<u>52,819</u>					
				<u>מצב הקרופה</u>			
				יחידה בבנק הפועלים	7,475		
				" " הדואר	58	7,533	

נערך ע"י ש. ויסמן

א. מזרחי

קרעמעניצער
און שומסקער
לאנדסלייט
עצטימע

און יעראל און אויסקלנד